राजापुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
राजापुर, बर्दिया
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०७३

हाम्रो भौंरा राजापुर

आधारभूत तह (कक्षा १ - ८) को स्थानीय पाठ्यक्रम २०८०

प्रकाशक

राजापुर नगरपालिकाको कार्यालय

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

राजापुर, बर्दिया

२०८०

स्थानीय पाठ्यक्रमको नाम : हाम्रो भौंरा राजापुर, २०८०

प्रकाशक :

राजापुर नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
राजापुर, बर्दिया
२०८०

प्रमुख संरक्षक : श्री दिपेश थारु, नगर प्रमुख, राजापुर नगरपालिका
संरक्षक : श्री मनकला चौधरी, नगर उपप्रमुख, राजापुर नगरपालिका
समन्वय : श्री रमेश दहित, संयोजक, सामाजिक विकास समिति
सल्लाहकार : श्री डिल्लीराम भट्टराई, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
संयोजक : श्री दलबहादुर चौधरी, शाखा प्रमुख, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा

प्राविधिक विज्ञ : श्री जीतबहादुर शाह, पूर्व उप सचिव, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

प्रकाशकीय

विषयसूची

१. परिचय	१
२. तहगत सक्षमता	२
३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	४
४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१६
५ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	२७
६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	११४
७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया	१३२
८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन	१३५
९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघण्टा	१४४

अनसूचीहरू

अनसूची - १ : कक्षा १ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१४६
अनसूची - २ : कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१४९
अनुसूची - ३ : कक्षा ३ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१५२
अनुसूची - ४ : विशिष्टीकरण तालिका कक्षा ४–८	१५६
अनुसूची - ५ : पाठ्यक्रम लेखन समूहका सहभागिहरुको विवरण	१५७

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो भौंरा राजापुर

१. परिचय

बाल्यावस्थामा सिकेको कुनै पनि कुरा दीगो हुने गर्दछ । सिकाइको यही मान्यता अनुसार कुनै पनि बालबालिकालाई असल बनाउनु छ भने उसलाई सानैदेखि तदनुरुपको सिकाइको लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइको वातावरण सहज र बालमैत्री हुनुपर्दछ । सिकाइको क्रममा सिकारुका सकेसम्म सबै इन्द्रीयहरु क्रियाशील हुनुपर्दछ जसले गर्दा सिकारुका मस्तिष्कको विभिन्न पाटाहरुका सक्रिय हुन सकून् । बालबालिकाहरुका निम्ति स्वभावको हिसावले समेत सुनेर भन्दा पनि गरेर सिक्ने विधिहरु प्रभावकारी हुन्छन् । बालबालिकाले घरपरिवार र स्थानीयस्तरमा देखेका र भोगेका सरल कुराहरुबाट सिकाइको आरम्भ गर्दा सिकाई दीगो, रुचिपूर्ण र व्यावहारिक हुने गर्दछ । ज्ञानका अतिरिक्त सीप, स्वभाव र श्रमसँग जोडिएको सिकाइले सिकारुलाई असल र अर्थपूर्ण जीवन जिउन प्रेरित गर्दछ । शिक्षा र सिकाइका उल्लिखित मूल्य मान्यताहरुलाई आत्मसात गरी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ मा भएको प्रावधान अनुरुप राजापुर नगरपालिकाले 'हाम्रो भौंरा राजापुर, २०८० शीर्षकको स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरेको छ ।

आधारभूत तहको शिक्षालाई प्रारम्भदेखि नै सिकारुले बाँचिरहेको जीवन र जगतसँग अन्तरघुलन गरी सिकाउदा सिकाइ दीगो, रोचक, प्रेरणादायी र अन्तर्क्रियात्मक हुने पक्षलाई मध्यनजर राखी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ ले स्थानीय तहको पहल, नेतृत्व र स्वीकृतिमा स्थानीय विषय वा स्थानीय भाषामध्ये कुनै एक विषय आधारभूत तहमा अध्ययन अध्यापन गर्ने प्रावधानलाई अघि सारेको छ । पाठ्यक्रमको यही मर्मलाई आत्मसात गरी तोकिएका नीतिगत व्यवस्था अनुसार नै कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टा गरी वार्षिक १६० कार्यघण्टा र कक्षा ४-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा गरी वार्षिक १२८ कार्यघण्टाको प्रस्तुत पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । पाठ्यक्रममा स्थानीय परिवेशका आधारमा ६ वटा थिम/शीर्षकहरु : राजापुरको परिचय, हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु, हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि, खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप, हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय, र सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन समेटेर विकास गरिएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रममा समावेश नगरिएका तर बालबालिकाले आफ्ना समुन्नतिका लागि सिक्नै पर्ने कुराहरुलाई समेटेर प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरिएको छ । पाठ्यक्रमको मर्म अनुसार हरेक विषयवस्तुसँग सम्बन्धित सिकाइ सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि, सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप, व्यवहार कुशल सिप, मूल्याङकन विधि र आवश्यक कार्यघण्टाको बारेमा समेत पाठ्यक्रममा विश्लेषण गरिएको छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापहरुको सञ्चालन गर्दा सकेसम्म स्थानीय परिवेश, स्थानीय सीप र स्थानीय विज्ञतालाई समेत यस पाठ्यक्रमबाट सदुपयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

बालबालिकाहरुको स्वभावको चञ्चले हुन्छ । उनीहरु शारीरिक हिसावले समेत सक्रीय हुन मन पराउछन् । यसका साथै उनीहरु जिज्ञाशु र उत्सुक पनि हुन्छन् । यसै कुरालाई मध्यनजर राखी प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रममा बालबालिकाको शारीरिक रुपले देखिने सक्रियता र मानसिक रुपले देखिने उत्सुकतालाई संरक्षण र सम्बर्धन हुने गरी सहजीकरणका क्रियाकलापहरुको ढाँचा तयार गरिएको छ । ज्ञानका अतिरिक्त सिप, स्वभाव र श्रमसँग जोडिएको सिकाइले सिकारुलाई असल र अर्थपूर्ण जीवन जिउन प्रेरित गर्दछ । सिकाइका उपलब्धिहरुका साथसाथै सिकाइका

प्रक्रियाहरुमा नै खुसी खोज्ने सिकारुहरुले खुसी जीवन हात पार्न सफल हुन्छन् र खुसी वाह्य दुनियाँको वस्तु र परिवेशमा भन्दा आफैभित्र खोजी गर्ने सिकारु अरुभन्दा बढी खुसी र सुखी हुने गर्दछ। शिक्षा र सिकाइका उल्लिखित मूल्य मान्यताहरुलाई आत्मसात गरी प्रस्तुत स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ।

आफ्नो संस्कार र संस्कृति छोड्दै जाने र विदेशी संस्कार संस्कृतिलाई अङ्गाल्दै जाने बानीको विगविगी बढ्दै गएको परिवेशमा समग्रमा प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रमले बालबालिकाबाट आफ्ना अग्रजहरुको सम्मान गर्दै उनीहरुको सुखदुःखमा साथ दिने, आफ्नो संस्कृति र संस्कारहरुतर्फ अभिप्रेरित हुने, बोली, भाषा र आचरणको हिसावले सुसंस्कारित हुने, श्रमको सम्मान गर्दै सानैदेखि श्रमलाई उत्पादनसँग जोड्ने कुरामा क्रियाशील हुने, हाम्रा परम्परादेखि चलिआएका असल आनीबानीहरुलाई आत्मासात गर्दै पूर्वीय दर्शनका आदर्श, मूल्य र मान्यताका आधारमा सकारात्मक किसिमले खुसी, सन्तुलित र सुरक्षितका साथै दुर्व्यसनमुक्त र दुर्घटनामुक्त जिन्दगी जिउने जस्ता सिकाइका पक्षहरुको अपेक्षा गरिएको छ । पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट उल्लिखित सिकाइका पक्षहरुलाई हाम्रा बालबालिकाहरुले आफ्नो जीवनको दिनचर्या बनाई जीवनशैली बदल्न सक्नेछन् भन्ने समेत विश्वास गरिएको छ।

२. सक्षमताहरु

(क) सक्षमताहरु (कक्षा १-३)

१. आफ्नो नगरपालिकाको नामका साथै स्थानीय बजार, विद्यालय, भूगोल, जनप्रतिनिधि र स्थानीय पालिका सहित आफ्नो परिवार, बस्ती, गाउँटोल र वडाको सामान्य परिचय ।

२. राजापुर नगरपालिकाको परम्परागत रहनसहन, खानपिन, धर्म, संस्कृति, जातजाति र भाषिक सम्पदाहरुको बारेमा सामान्य जानकारी ।

३. आफ्नो गाउँवस्ती र वडामा भएका परम्परागत पेशा, व्यवसाय र प्रविधिको बारेमा जानकारी ।

४. आफूलाई मन पर्ने मानिसहरुको स्वभाव, चाडपर्वमा गरिने मन पर्ने क्रियाकलाप, मन पर्ने गीतसङ्गीत र नृत्य एवम् आहार र व्यायामको माध्यमबाट खुसी हुने र खुसी बनाउने कलाको अभ्यास ।

५. विद्यालय लगायत आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरुको पहिचान, महत्वबोध तथा बालबगैचा निर्माण र वातावरणको सरसफाइमार्फैत वातावरण संरक्षण र दीगो विकासमा सहयोग ।

६. सामाजिक चुनौति र विपद्को परिचयका साथै घर र विद्यालयमा हुने विभिन्न किसिमका सामाजिक चुनौति र विपदहरु एवम् त्यस्ता विसङ्गति र विपद्हरुबाट जोगिने उपायहरुको जानकारी र अभ्यास ।

(ख) सक्षमताहरु (कक्षा ४-५)

१. राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति लगायत यहाँको प्राकृतिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्थाका साथै वडाले प्रवाह गर्ने सेवाको बारेमा परिचय दिने क्षमताको विकास ।

२. राजापुर नगरपालिकामा रहेका धार्मिक स्थल र मठमन्दिर, साँस्कृतिक रितिरिवाज, चाडपर्व, गीतसङगीत, नृत्य, भाषा र भेषभूषाको बारेमा जानकारी ।

३. राजापुर गाउपालिकामा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने परम्परागत कृषि औजार र अन्य प्रविधिहरुको पहिचान र प्रयोगका साथै यहाँ गरिदै आएका पशुपंक्षी पालन र कृषि उत्पादनको पहिचान, परिचय र संलग्नता ।

४. सकारात्मक सोच, गीतसङगीत, योग र आहार एवम् मानिसका असल आचरणहरुको अनुसरणको माध्यमबाट समाजको असल र खुसी नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको जानकारी र अभ्यास ।

५. आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरुको महत्वबोध र उपयोग तथा वातावरण संरक्षण र सरसफाइमा सहयोग ।

६. सामाजिक चुनौति र चाडपर्वमा हुने जोखिम लगायत हावाहुरी, चट्याङ, शीतलहर, भूकम्प, बाढी जस्ता विपद्को परिचय र ती विपद्हरुबाट बच्ने उपायहरुको जानकारी र अभ्यास ।

(ग) सक्षमताहरु (कक्षा ६-८)

१. राजापुर नगरपालिकाको समग्र अवस्था एवम् यहाँको नगर कार्यपालिकामा र नगरसभाले यहाँका नागरिक र पालिकाको विकासका लागि गरेका, गरिरहेका र गर्नुपर्ने कामहरुको बारेमा परिचित भइ आवश्यक सुझाव सहित सुधारमा सक्रियता ।

२. राजापुर नगरपालिकामा अवस्थित विभिन्न भाषाभाषी, जातजाति र धार्मिक सम्प्रदाय र व्यक्तिहरुको बीचको सामाजिक सद्भावको पहिचान र प्रवर्द्धनका लागि थप पहल र पालिकास्तरमा राम्रो काम गर्नेहरुको पहिचान ।

३. राजापुर नगरपालिकामा गरिने विभिन्न कृषि खेती, कौशी खेती, पशुपंक्षीपालन र अनलाइन व्यापारको परिचय, अभ्यास र उक्त कार्यमा सहयोग ।

४. जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई सन्तुलित, खुसी र स्वस्थ बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण ।

५. आफ्नो वरपरको वन व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्धन, पानी संरक्षण र फोहोर व्यवस्थापनको अवधारणा बोध, समुचित प्रयोग, संरक्षण र प्रवर्धनमा सहयोग ।

६. सामाजिक चुनौतिहरुको निराकरण, विभिन्न विपद् र महामारीको बारेमा जानकारी हासिल एवम् तिनीहरुबाट हुने क्षति न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको पहिचान, अभ्यास र कार्यान्वयन ।

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र.स.		कक्षागत सिकाइ उपलब्धि		
	क्षेत्र/थिम	**कक्षा १**	**कक्षा २**	**कक्षा ३**
१	**राजापुरको परिचय**	• आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम बताउन । • आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम बताउन । • आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा हेरी कार्यालयको अवस्थिति बताउन । • हाम्रो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न र चिन्न । • आफ्नो गाउँटोलको बरघरको नाम भन्न र चिन्न ।	• राजापुर नगरपालिका रहेको ठेगाना, स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम बताउन । • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरु, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम बताउन • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरुको नाम भन्न । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरुको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न । • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिका छुट्याउन । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, नाला, झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न । • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न । • राजापुरको सामान्य परिचय दिन । • आफ्नो वडाका बरघरको संख्या बताउन ।	• आफ्नो वडाध्यक्षको प्रमुख कामहरु उल्लेख गर्न । • राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरु बताउन । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको सामान्य परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरुको परिचय दिन । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति बताउन । • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरुको नाम र अवस्थिति भन्न । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम र तिनीहरुको महत्त्व भन्न । • वडा भित्र रहेका मुख्य ताल/खोला र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न • भौंरा क्षेत्रको परिचय दिन । • बरघरको महत्त्व बताउन ।
२	**राजापुरका कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरु शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मन्झा, कोठियाघाट पिकनिक पार्क,बुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको नाम भन्न • हाम्रा धार्मिक सम्पदाहरु- ठन्ह्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको पहिचान गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरु शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मन्झा, कोठियाघाट पिकनिक पार्कबुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको पहिचान गर्न • हाम्रो गाउँघरमा बिभिन्न जातजातिले नाचिने नाचहरुको परिचय दिन	• राजापुर नगरपालिका भित्रका जातजातिहरु (आदिबासी जनजाति थारु, मगर, गुरुङ्ग, बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, दशनामी, दलित, सोनाहा, मधेशी, मुश्लिम) को परिचय दिन • राजापुर नगरपालिका भित्र नाचिने बिभिन्न नाचहरुको परिचय दिन । • हाम्रो भान्साका परिकारहरु (कप्वा, दाल, सिन्की, चट्नी, कचालु, ढिक्री, आँटो, खिर, सातु, मार, रोटी, अन्डिक भाट, खर्या, बर्या, खुर्मा रोटी,

		• सांस्कृतिक सम्पदा- पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरी, को पहिचान गर्न • नाच र गान - बर्का नाच, लठ्ठौह्वा, सखिया, महोट्या, कठ्घोरी, हुर्डुङ्ग्वा, मुंग्रउह्वा नाच, झुम्री, झुम्रा, मघौटा, छोक्रा, तिज, सोरठी, फाग, ढुमरु, टप्पा, डेउडा, भैली नाचिने गीत र बाजाको पहिचान गर्न • चाडपर्व- माघ (माघी), ढुह्रेरी (होली), हर्ढावा, नाग पञ्चमी (गुर्या), अस्टिम्की, अट्वारी, डस्या, दशैं, डेवारी (तिहार), भजहर, ल्होसार, इद, क्रिसमस डे, रक्षा बन्धन, तिज, छठ, को पहिचान गर्न • घरेलु माटाका भाँडाहरु पहिचान गर्न	• हाम्रा समुदायमा रहेका बिभिन्न जातजाति र भाषाभाषिहरुको भेषभुषा र चाडपर्वको बारेमा बताउन • हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको पहिचान गरि यसको प्रयोग बारेमा बताउन • हस्त निर्मित सामग्रीहरु-पिस्टुर, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, कोल्ह, बन्ठी, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, ह्यांगा, किल्वाही, बह्नी, डोक्नी, सिकहर, बहिंगा, मदानी (खैलर) आदि को पहिचान गर्न	अन्डिक रोटी, अर्वा रोटी, ठोकनी, घोंघी, घोंघा, मुसाको चट्नी) आदिको विशेषता बताउन • आफ्ना वडामा या छिमेकी वडामा रहेका सामुदायिक बनजंगलको परिचय दिन • हाम्रा स्थानीय सामाग्रीहरु मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लम्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्नी, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, छिट्नी, घर, डोंर्वा मध्य केहिको परिचय र उपयोगिता बारे बताउन • बिभिन्न जातजातिहरुको भेषभुषा (चोली, लेहंगा, गोनिया, गटिया, अघ्रान, धोति, टोपी, गुन्युचोली, दौरा सुरुवाल, आदि) गरगहना (सुटिया, कारा, चुरिया, कन्सेहरी, फेंफि, फुलि, कनौसि, ढुंग्री, नथिया, तिलहरी, चन्द्रहार, गुरिया (पोते), टँर्वा, आदि) मध्य केहिको नाम बताउन ।
३	**पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो परिवारका सदस्यहरुले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन। • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्नबालीहरुको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौँ) गर्न। • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने दलहन बालीहरुको पहिचान (केराउ, चना, मसुरो, मास, अरहर, भटमास) गर्न। • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारीहरु (आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदि) को पहिचान गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु ढकिया, डेल्वा, भौंका, फेर्वा, डेहरी, डिल्या, हेल्का, जाल, छट्री, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, ढर्ह्या, खोङ्घ्या, लम्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, डोक्नी, ब्याना, अट्वाघर, डोंर्वा आदि को नाम भन्न	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन। • स्थानीय स्तरमा लगाइने बेमौसमी बालीहरु (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) पहिचान गर्न। • स्थानीय अन्नबालीहरुको (धान, मकै, गहुँ, जौँ) परिचय दिन • तरकारीहरु (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी,कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को सामान्य परिचय दिन • हाम्रा स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने बजारको नाम बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन। • मसलाजन्य बाली (मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, पुदिना) को सामान्य परिचय दिन। • नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अर्सी ,तिल, केराउ, भटमास आदि) को सामान्य परिचय दिन। • बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) को सामान्य परिचय दिन • परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जातोँ, ढिकी, कोल) को सामान्य परिचय दिन • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ढिकीजाँतो- मिल) को तुलना गर्न
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी र स्वभावहरु बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी स्वभावहरुमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न ।	• नाता सम्बन्धका मानिसहरुको आनीवानी बताउन । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न ।	• साथी र समुदायका मानिसहरुको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न

		• आफूलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरुको विवरण बताउन । • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानी र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको गर्ने अभ्यास गर्न । • स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु बताउन । • योगअन्तर्गत प्राणायाम र आसनहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरुको पहिचान र प्रयोग गर्न । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	• आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरुको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुशरण गर्न। • आसन, ध्यान र प्राणायमहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • अशक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरु बताउन	• स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण गरेर प्रदर्शन गर्न । • आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको बारेमा बताउन र सोको अनुशरण गर्न ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन • घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरुको पहिचान गर्न । • विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरु चिन्न । • आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको नाम बताउन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको पहिचान गर्न ।गाँउघरमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु पहिचान गर्न • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको सामान्य परिचय दिन • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको परिचय दिन • स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग बताउन • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरुको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान गर्न

६	**सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा बताउन । • स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो), शीतलहर, हावाहुरी आदिबाट हुने विपदहरुको चित्रात्मक पहिचान गर्न । • विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरु जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदीको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन • कक्षाकोठा,विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, भुकम्प आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरु बताउने र सोको अनुसरण गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन । • हावाहुरी,चट्यांङ्ग,बाढि, आगलागी, सर्पदशं शीतलहर, लु, जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन । • घरभित्र हुने जोखिमहरु (छत, भऱ्याङ, बरण्डा,हातहतियार आदिको परिचय दिने । • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरु बताउन र अनुशरण गर्न । • कक्षाकोठा,विद्यालय,घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट,चट्याङ, बाढि पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरु बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन । • विपदको परिचय दिन । • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन । • विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, र्भयाङ्ग, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने सक्ने जोखिमहरुको पहिचान गर्न । • विद्यालयभित्र हुन सक्ने जोखिमबाट साबधानी अपनाउन • भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।

(ख) कक्षा ४ -५

क.सं.	एकाइ /थीन	सिकाइ उपलब्धि	
		कक्षा ४	**कक्षा ५**
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन । • आफ्नो वडा भित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरुको सूचिसहित जनसंख्या बताउन । • आफ्नो वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य सेवाहरु बताउन । • नगरपालिकाभित्रका वडाहरुको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरुको ठेगाना भन्न । • नगरपालिका भित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) भन्न । • नगरपालिका भित्रका मुख्य बाटाघाटाहरु पहिचान गर्न । • थारु जातिको पृष्ठभूमि (कम्लहरी र कमैया प्रथा समेत) को बारेमा जानकारी हासिल गर्न • बरघर छनोट गर्ने तरिका बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइ सहित) पत्ता लगाउन । • राजापुर नगरपालिकाका केही महत्वपूर्ण ठाउँहरु (कोठियाघाट, गणेशथान, राजापुर बजार, बेलुवा, राजापुरको कर्णाली पुल, लौवलपुर आदि) का सामान्य जानकारी दिन । • राजापुर नगरपालिकाको जातिगत जनसंख्या बताउन । • पालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरु देखाउन । •राजापुरका विभिन्न ठाउँहरुमा विद्युत, सञ्चार र खानेपानी सेवाको अवस्था बताउन । • नगरपालिका भित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण भन्न । • नगरपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न । • भौंरा नाम रहनको कारण बताउन । • बरघरको पृष्ठभूमि भन्न । (इतिहास र परिचय)
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जल, जंगल, जमिन, खोला, नदी, झरना, पनफेंक्वा, ताल, पोखरी, चटिया) को परिचय र महत्व बताउन • मानव निर्मित सम्पदाहरु (मन्दिर, ठन्ह्वा, मर्वा, अस्पताल, कुवाँ, चर्च, मस्जिद, गुम्बा) आदिको परिचय बताउन • राजापुर नगरपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (डस्या, डेवारी, ढुह्रेरी, गुर्या, भजहर, हर्ढावा आदि) को परिचय र महत्व बताउन • स्थानीय लोकगीत (सजना, मैना, माँगर, अस्टिम्की, सखिया, मघौटा, हुर्डुङ्गवा, भुम्रा, भुम्री, सिंगरु, तिज, टप्पा, ढुमरु (डफ), फाग, भजन, डेउडा, सोहठी, सिंगारु आदिको परिचय दिन • हाम्रा स्थानीय हस्तकला- भित्तेचित्र, पटाहा डेह्री छाप, गोड्ना, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, घर, डोंर्वा मध्य केहिको परिचय र उपयोगिता बारे बताउन • आफ्नो वडामा असल तथा प्रेरणादायी काम गर्ने व्यक्तिहरुको परिचय दिन	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न • राजापुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (मठमन्दिर, गुम्वा, ठन्ह्वा, मर्वा, मस्जिद, चर्च, कुल देवताका थान, देवल) आदिको अवस्थिति पत्ता लगाइ सुची बनाउन । • पूजाआँटी- निकासी पूजा, डोरबन्ढी, ढुर्या पूजा, लवाङ्गी पूजा, भजहर पूजा, हरेरी, ढुर्वा लौसर्ना, ढाक बजैना, भोजहा अरौटी मध्य केहिको पहिचान गर्न • राजापुर नगरपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोक कला, लोकगीत, लोकबाजा, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आहान र लोक कथा तथा किस्सा (बट्कोही) को बारेमा जानकारी संकलन गरी सुनाउन । • राजापुर नगरपालिकाका असल नेतृत्व गर्ने मानिसहरुको सूची तयार गर्न ।
३	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम, धनियाँ खेतीमा सहयोग गर्न ।	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भैंसीपालन, बाखापालन, भेडापालन, कुखुरापालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) को सामान्य परिचय दिन।

		• स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरु (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, नाङ्लो, हँसिया, बनकसको डोरी, बेतबाँसका सामग्री) आदिको सामान्य परिचय दिन । • परम्परागत कृषि औजारहरु (हलो, जुवा, फरुवा, किल्वाई, कुटो, कोदाली) को चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व बताउन ।	• आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती आदिको सामान्य परिचय दिन र महत्व बताउन। • मौरी पालन र माछापालनको परिचय दिन र महत्व बताउन ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका असल कार्यहरुको चर्चा एवम् अनुसरण गर्न । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतिकरण गर्न • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण गर्न • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय दिई र अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा ठूलालाइ आदर सम्मान गर्ने र सानालाइ माया गर्ने बानीको विकास गरि अभ्यास गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त गरी सोको अभ्यास गर्न	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुशी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न। • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवन र जगतका हरेक कुराहरुभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय दिन र अभ्यास गर्न ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको परिचय दिन र महत्व बताउन । • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु (आँप, असोक,अमार,औरा, उल्टाकुर, अमला, अम्री, अदुवा,गब्दा, इमिली, गुर्जो, पिपरी, निजोट, लेरु, धतौर, मदार, पठरचट्टा, घिउकुमारी, तुलसी, निम, बभ्र, लसुन, मेन्ठा, घन्टीफुल, भाँङ, जामुन आदि मध्ये आफ्नो वरपर उपलब्ध हुने मात्रै) को पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • वातावरण र विकासको परिचय दिन ।	• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको उपयोग र महत्व पहिचान गर्न । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न । • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउन । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरुको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।

		• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न । • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न । फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न ।	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक विसङ्गतिको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु बताउन । • विपद्को अर्थ र परिचय बताउन । • प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न । • चाडपर्बको समयमा हुन सक्ने जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) पहिचान गर्न । • हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरुको पहिचान गर्न । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरुको पहिचान गर्न । • बाढी पूर्व सुचनाका प्रक्रिया बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• सामाजिक विसङ्गतिको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु अपनाउन । • प्राकृतिक विपद् र मानव र्सिजित विपद्को प्रभाव वा असरहरु बताउन • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरु जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड आदिबाट हुन सक्ने जोखिमवाट सावधान हुन । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरु बताउन । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्युनिकरण गर्ने उपायहरुको पहिचान गर्न । • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शितलहर, भुकम्पवाट बच्नको लगि पुर्व तयारी वा सावधानी अपनाउन । • विभिन्न विपद्वाट आफुभन्दा साना बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी, गर्भवती आदिको पहिचान गरी सरंक्षण र सुरक्षाका उपाय बताउन । • बाढी पूर्व सूचनाका अवयव बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन गर्न (Simulation)

(ग) कक्षा ६-८

क्र.सं.	एकाइ /थीन	सिकाइ उपलब्धि		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुरको सामान्य ऐतिहासिक परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरु र मुख्य बाटाहरु उल्लेख गर्न । • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु तथा तिनको जिम्मेवारी बताउन । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिकाका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण गर्न । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरुको बारेमा जानकारी हाँसिल गर्न । • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति थाहा पाउनका साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका थाहा पाउन । • नगर सभा, कार्यपालिका, न्याय समितिको सदस्य संख्या र विषयगत समितिको नाम र सदस्य संख्या भन्न । • बरघरको काम कर्तव्य र अधिकार बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचना बताउन । • बर्दिया जिल्लाको नक्सा बनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक तथा बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरु भर्न । • राजापुर नगरपालिकाका समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न । • राजापुर नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरु र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरु बताउन । • नगरसभाको काम कर्तव्य र अधिकार एवम् बैठक बस्ने तरिकाको जानकारी दिन • नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाको परिचय दिन । • भौँराको ऐतिहासिक परिचय दिन । • बरघरको कानुनी मान्यताका बारेमा बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बर्दिया जिल्लाअन्तर्गत पर्ने राजापुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक र बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न । • नगरपालिकाको न्याय समिति र कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लिन । • नगरसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन । • राजापुर नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानूनहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरुको विस्तृत जानकारी दिन । • राजापुर नगरपालिकाको विगत र वर्तमान - कुलापानी चौधरी प्रथा, कुलापानीको इतिहास, बरघर प्रथा, ..) जानकारी लिन । • भौँरा राजापुरको विशेषताहरु भन्न । • राजापुरमा अवस्थित गैर सहकारी संस्थाहरुको बारेमा जानकारी दिन । • बरघर प्रथालाई सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु उल्लेख गर्न ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक बनावटको बारेमा वर्णन गर्न । • राजापुर नगरपालिकालाई कर्णाली, गेरुवा नदी लगायत बुढी खोला, रतैया नाला, खोडाउ, टपरा कुलो, बदालपुर कुलो, नयाँगाउँ कुलो, खैरी कुलो, गन्धैला, आदिले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न । • राजापुर नगरपालिकामा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु : थारु संग्रहालय, मन्दिर, खाद्य संस्थान, आधुनिक चामल मिल, लठ्ठौह्वा सामुदायिक बन, बदालपुर सामुदायिक बन, खैरी चन्दनपुर सामुदायिक बन, सरस्वती सामुदायिक बन, बदालपुर इन्टेक, सेन्दुरा इन्टेक, कोठियाघाट पुल, मन्झा झोलुङ्गे पुल, बुढीकुलाको झोलुङ्गे पुल मध्य केहिको परिचय र महत्व बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न जातजाति बीचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य र पर्यटनको विकासमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका बताउन । • राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु थारु संग्रहालय, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी,

		चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, र आयुर्वेद उपचारको बारेमा परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिका भित्रका कला (हस्तकला, नाच, गान), सँस्कृति (चाडपर्व, भेषभुषा, चालचलन) र साहित्य (लोक कथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को सामान्य परिचय दिन • बाल साहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरु र भित्ते पत्रिका) को क्षेत्रमा राजापुर नगरपालिकामा भएगरेका कार्यहरु उल्लेख गर्न • माघ, माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरीका र अट्वारी, नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरीकाको उल्लेख गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक सम्पदाहरु (शिवालय, हनुमान गढी, गणेश थान (हथिया बाबा) ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, शिव मन्दिरको परिचय र महत्व बताउन । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरु (बरघर, कुलापानी चौधरी) को पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख जातजाति- थारु, ब्राम्ह्ण, क्षेत्री, मगर, राइ, गुरुङ, गिरी, दलित, मधेशी, मुश्लिम, सोनाहा आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरुको बीचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य विरुवा र जडिबूटीको जानकारी, महत्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न । • थारु होम स्टे, सोनाहा होम स्टे मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको परिचय र महत्व बताउन । • हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति, कला, साहित्य परम्पराहरुको सकरात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको चर्चा गर्न । • राजापुर नगरपालिका र समग्र मुलुकको परिवर्तन र विकासका लागि काम गर्दा गर्दै मृत्यु हुने वा शहिद हुने व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।	मन्झ्रा, , ओखरिया बाँधका विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन । • राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक स्थलहरु (गणेश थान (हथिया बाबा), शिवालय, हनुमान गढी, ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, फुलबीर बाबा मन्दिरआदि) को विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन । • राजापुर नगरपालिकाका पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी दिन । • राजापुर नगरपालिकामा रहेको जल, जमीन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका बताउन । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने राजापुर नगरपालिका कुलापानी चौधरी, बरघर, कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता, शिक्षक, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, चिरक्या, चौकिदार, स्वयंसेविका आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।
३	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षीपालन (भैंसीपालन र कुखुरापालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • भैसी र कुखुरामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन । • अन्नबालीहरु (धान, गहुँ, मकै र जौं)को खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । • तरकारी बाली (आलु, बन्दा, काउली, गोलभेडा, खुर्सानी)को खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न। • हस्त निर्मित सामग्रीहरु ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बनाउने तरिका बताउन र निर्माण गर्न ।	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशुपालन (बाखापालन र भेडापालन) को महत्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन । • दलहन बाली (केराउ, मसुरो, भटमास, मास, अरहर, मसुरो) आदिको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहगोग गर्न । • तरकारी बाली (भान्टा, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न ।	• हाम्रा परम्परागत पशु र पंक्षीपालन (गाईपालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) गर्ने तरिका बताउन रउक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन । • बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, प्याज, साग) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • तेलहनबाली (तोरी, तिल, अर्सी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न। • हस्त निर्मित सामग्रीहरु खइचा, डेलिया, सुप्पा बनाउने तरिका बताउन र उक्त सामग्री निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको प्रदर्शनी गर्न ।

		• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्व बताउन । • मौरी पालनको तरिका बोध गरी अभ्यास गर्न। पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टेको सामान्य परिचय दिन ।	• हस्त निर्मित सामग्रीहरु (परालको गुन्द्री, नाङ्लो, बावियोको डोरी) निर्माण गर्ने तरिका बताउन र निर्माण गर्न । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान गर्न । • अनलाइन व्यापारको सामान्य परिचय दिन	• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न । • आफ्नो घरटोलमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरु (तरकारी, दुधजन्य र मासुजन्य)लाई नजिकैको बजारमा लगेर विक्री गरी आयआर्जन गर्न ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुर्याउनु पर्ने कुराहरुको बोध र अभ्यास गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न । • योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उद्गीथ प्रणायाम, अनुलोम विलोम प्रणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा ठूलालाइ आदर सम्मान गर्ने र सानालाइ माया गर्ने बानीको विकास तथा भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास गर्न • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न । • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुशरण गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न । • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरुको बोध गरी अभ्यास गर्न • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास गर्न । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी अभ्यास गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना र अभ्यास गर्न । • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरुको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुर्याउनु पर्ने कुराहरु बताउन । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको प्रयोग र अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरुको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुशरण गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा बोध गर्न ।

			• घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास गरी जीवनमा सोको कार्यान्वयन गर्न ।	• तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास गर्न । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन गर्न ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिकाका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरु र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरुको पहिचान गर्न । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरु पहिचान गर्न । • जडीबुटी खेती र सङ्कलन एवम् विभिन्न स्थानीय जातका जडिबुटीरुको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण आदि गर्न । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न । • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरुको खेती कार्यमा सहभागी हुन । • हरियाली प्रवर्धनको महत्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरु खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	• राजापुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरुको परिचय दिन र महत्व बताउन । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरु बताउन र यस सम्बन्धी कानूनी प्रावधान बताउन । • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व बताउन । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरु र स्थानीय फूलहरुको खेती गर्न । • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गरी प्राङ्गारिक मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न । • राजापुर नगरक्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका तरिकाहरु पहिचान गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरुमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न । • खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाईदा पहिचान गर्न । • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरु बताउन । • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरु वर्णन गर्न । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरु खोजी गर्न ।
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रुपमा रहेका बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी आदिको कारण समाजमा परेका असर र उक्त	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनिकरणका उपायहरु बताउन ।	• जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल श्रम, बालिविवाह, बाल हिंशा दाइजो प्रथा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न ।

		असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु अपनाउन । • विपदको चक्र तथा विपद पूर्व अनपाइने सजगताको जानकारी दिन । • विभिन्न प्रकारका महामारीहरु -कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले, आदिको जानकारी दिन । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको प्रस्तुतिकरण गर्न । • आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरु बताउन । • सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरु बताउन । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्युनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न (Simulation)	• भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न । • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न । • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन । • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न । • सडक दुर्घटनाबाट साबधान हुन । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन । • सिकलसेल एनिमियाको कारण तथा समाजिक व्यवस्थापन बताउन । • नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरु बताउन । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरुमा सहयोग गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास गर्न (Simulation)	• आफ्नो विद्यालयलाई विपद्बाट सुरक्षित बनाउन । • भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्याथीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय, समुदाय र पालिकाको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्याथीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • विश्वका प्रमुख महामारीहरू : Black death, प्लेग, फ्लू, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरुबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी दिन । • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन । • सिकलसेल एनिमियाको रोकथाम एवम बच्ने उपायहरु जानकारी हासिल गरी कार्यान्वयन तथा सामाजिक व्यवस्थापन गर्न । • नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागी गरिएका कानुनी व्यवस्था बताउन । • विपद् सम्बन्धी जानकारी प्राप्त गर्ने विभिन्न राष्ट्रिय स्तरका वेभसाइट हेर्न र जानकारी लिन सक्ने । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव, बाल क्लब, युवा संजाल लगायत) निर्वाह गर्न ।

४. विषयवस्तु, क्षेत्र र क्रम

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र.स.		विषयवस्तु		
	क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	राजापुरको परिचय	• आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम । • आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम । • आफ्नो विद्यालयको नाम । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान । • राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा हेरी कार्यालयको अवस्थिति । • हाम्रो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको पहिचान । • आफ्नो गाउँटोलको बरघरको पहिचान ।	• राजापुर नगरपालिका रहेको ठेगाना, स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम । • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरु, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरुको नाम । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरुको गाउँटोल समेत पहिचान । • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको पहिचान । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, नाला, झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति । • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना । • राजापुरको सामान्य परिचय । • आफ्नो वडाका बरघरको संख्या ।	• आफ्नो वडाध्यक्षको प्रमुख कामहरु । • राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरु । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको सामान्य परिचय । • राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरुको परिचय । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति । • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरुको नाम र अवस्थिति । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम र तिनीहरुको महत्व । • वडा भित्र रहेका मुख्य ताल/खोला र तिनीहरुको अवस्थिति • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना • भौँरा क्षेत्रको परिचय । • बरघरको महत्व ।
२	राजापुरका कला, संस्कृति र सम्पदाहरु	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्रमा रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरु शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मन्झा, कोठियाघाट पिकनिक पार्क,बुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको नाम । • हाम्रा धार्मिक सम्पदाहरु- ठन्ह्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको पहिचान । • सांस्कृतिक सम्पदा- पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरी, को पहिचान ।	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्रमा रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरु शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मन्झा, कोठियाघाट पिकनिक पार्कबुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको पहिचान । • हाम्रो गाउँघरमा बिभिन्न जातजातिले नाचिने नाचहरुको परिचय ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका जातजातिहरु (आदिबासी जनजाति थारु, मगर, गुरुङ्ग, बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, दशनामी, दलित, सोनाहा, मधेशी, मुश्लिम) को परिचय । • राजापुर नगरपालिका भित्र नाचिने बिभिन्न नाचहरुको परिचय । • हाम्रो भान्साका परिकारहरु (कप्वा, दाल, सिन्की, चट्नी, कचालु, ढिक्री, आँटो, खिर, सातु, मार, रोटी, अन्डिक भाट, खर्या, बर्या, खुर्मा रोटी, अन्डिक रोटी, अर्वा रोटी, ठोकनी, घोंघी, घोंघा, मुसाको चट्नी) आदिको विशेषता ।

		• नाच र गान - बर्का नाच, लठ्ठौह्वा, सखिया, महोट्या, कठ्घोरी, हुर्डुङ्ग्वा, मुंग्रउह्वा नाच, झुम्री, झुम्रा, मघौटा, छोक्रा, तिज, सोरठी, फाग, ढुमरु, टप्पा, डेउडा, भैली नाचिने गीत र बाजाको पहिचान । • चाडपर्व- माघ (माघी), ढुह्रेरी (होली), हर्ढावा, नाग पञ्चमी (गुर्या), अस्टिम्की, अट्वारी, डस्या, दशैं, डेवारी (तिहार), भजहर, ल्होसार, इद, क्रिसमस डे, रक्षा बन्धन, तिज, छठ्को पहिचान । • घरेलु माटाका भाँडाहरु पहिचान ।	• हाम्रा समुदायमा रहेका बिभिन्न जातजाति र भाषाभाषिहरुको भेषभुषा र चाडपर्वको जानकारी । • हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको पहिचान गरि यसको प्रयोगको जानकारी । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु-पिस्टुर, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, कोल्ह, बन्ठी, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, सिकहर, बहिंगा, मदानी (खैलर) आदि को पहिचान । • राजापुर नगरपालिकाका स्थानीय बजारहरुको नाम ।	• आफ्ना वडामा या छिमेकी वडामा रहेका सामुदायिक बनजंगलको परिचय । • हाम्रा स्थानीय सामाग्रीहरु मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, छिट्नी, घर, डोंर्वा मध्य केहिको परिचय र उपयोगिता । • बिभिन्न जातजातिहरुको भेषभुषा (चोली, लेहंगा, गोनिया, गटिया, अघ्रान, धोति, टोपी, गुन्युचोली, दौरा सुरुवाल, आदि) गरगहना (सुटिया, कारा, चुरिया, कन्सेहरी, फेंफि, फुलि, कनौसि, ढुंग्री, नथिया, तिलहरी, चन्द्रहार, गुरिया (पोते), टँर्वा, आदि)को नाम ।
३	**पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो परिवारका सदस्यहरुले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम । • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्नबालीहरुको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौं) । • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने दलहन बालीहरुको पहिचान (केराउ, चना, मसुरो, मास, अरहर, भटमास) । • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारीहरु (आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदि) को पहिचान । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु ढकिया, डेल्वा, भौंका, फेर्वा, डेहरी, डिल्या, हेल्का, जाल, छट्री, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, ढर्ह्या, खोङ्घ्या, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, डोक्नी, ब्याना, अट्वाघर, डोंर्वा आदिको नाम	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम । • स्थानीय स्तरमा लगाइने बेमौसमी बालीहरु (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) पहिचान । • स्थानीय अन्नबालीहरु (धान, मकै, गहुँ, जौं) को परिचय । • तरकारीहरु (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी,कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को सामान्य परिचय । • हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम ।	• राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय । • मसलाजन्य बाली (मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, पुदिना) को सामान्य परिचय । • नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अर्सी ,तिल, केराउ, भटमास आदि) को सामान्य परिचय । • बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) को सामान्य परिचय । • परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जातों, ढिकी, कोल) को सामान्य परिचय । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो- ट्याक्टर, ढिकीजाँतो- मिल) को तुलना ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी र स्वभावहरुको जानकारी • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी स्वभावहरुमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान ।	• नाता सम्बन्धका मानिसहरुको आनीवानी । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरुको वर्णन र अभ्यास ।	• साथी र समुदायका मानिसहरुको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास । • स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण ।

		• आफूलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरुको विवरण । • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानी र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको गर्ने अभ्यास । • स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु । • योग, प्रणायम र आसनहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, शशकासन) को अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरुको पहिचान र प्रयोग । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन ।	• आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत । • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरुको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुशरण । • आसन, ध्यान र प्राणायमहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत । • अशक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरु ।	• आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत । • आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत । • ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत । • समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको बारेमा जानकारी र सोको अनुशरण ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम । • घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरुको पहिचान । • विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरुको पहिचान । • आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको नाम • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग । • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान । • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको पहिचान । • गाँउघरमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी । • वातावरण र विकासको सामान्य परिचय • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको परिचय । • स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय । • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह । • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरुको उपयोग गर्ने तरिकाको जानकारी र सदुपयोग • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहभागी । • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान

६	**सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापन**	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा जानकारी । • स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो), शीतलहर, हावाहुरी आदिबाट हुने विपदहरुको चित्रात्मक पहिचान । • विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरु जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदीको पहिचान र सावधानी । • कक्षाकोठा,विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, भुकम्प आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरु बताउने र सोको अनुसरण । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको जानकारी । • हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढि, आगलागी, सर्पदशं शीतलहर, लु, जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय । • घरभित्र हुने जोखिमहरु (छत, भऱ्याङ, बरण्डा,हातहतियार आदिको परिचय । • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरुको जानकारी र अनुशरण । • कक्षाकोठा,विद्यालय,घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट,चट्याङ, बाढि पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरुको जानकारी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) ।	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा जानकारी । • विपदको परिचय । • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) । • विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, र्भयाङ्ग, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने सक्ने जोखिमहरुको पहिचान । • विद्यालयभित्र हुन सक्ने जोखिमबाट साबधानी । • भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) ।

(ख) कक्षा ४ -५

क.सं.	एकाइ /थीन	विषयवस्तु	
		कक्षा ४	**कक्षा ५**
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल । • आफ्नो वडा भित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरुको सूचिसहितको जनसंख्या । • आफ्नो वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य सेवाहरु । • राजापुर नगरपालिकाभित्रका वडाहरुको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरुको ठेगाना । • राजापुर नगरपालिका भित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) । • राजापुर नगरपालिका भित्रका मुख्य बाटाघाटाहरुको पहिचान । • थारु जातिको पृष्ठभूमि (कम्लहरी र कमैया प्रथा समेत) को बारेमा जानकारी । • बरघर छनोट गर्ने तरिका ।	• राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइ सहित) । • राजापुर नगरपालिकाका केही महत्वपूर्ण ठाउँहरु (कोठियाघाट, गणेशथान, राजापुर बजार, बेलुवा, राजापुरको कर्णाली पुल, लौवलपुर आदि) को सामान्य जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाको जातिगत जनसंख्या । • पालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरु । •राजापुरका विभिन्न ठाउँहरुमा विद्युत, सञ्चार र खानेपानी सेवाको अवस्था । • राजापुर नगरपालिका भित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण । • राजापुर नगरपालिकाको आयस्रोतको पहिचान । • भौंरा नाम रहनुको कारणको जानकारी । • बरघरको पृष्ठभूमि (इतिहास र परिचय) ।

२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जल, जंगल, जमिन, खोला, नदी, झरना, पनफेंक्वा, ताल, पोखरी, चटिया) को परिचय र महत्व बताउन • मानव निर्मित सम्पदाहरु (मन्दिर, ठन्ह्वा, मर्वा, अस्पताल, कुवाँ, चर्च, मस्जिद, गुम्बा) आदिको परिचय । • राजापुर नगरपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (डस्या, डेवारी, ढुह्रेरी, गुर्या, भजहर, हर्ढावा आदि) को परिचय र महत्व । • स्थानीय लोकगीत (सजना, मैना, माँगर, अस्टिम्की, सखिया, मघौटा, हुर्डुङ्ग्वा, भुम्रा, भुम्री, सिंगरु, तिज, टप्पा, ढुमरु (डफ), फाग, भजन, डेउडा, सोहठी, सिंगारु आदिको परिचय । • हाम्रा स्थानीय हस्तकला- भित्तेचित्र, पटाहा डेह्री छाप, गोड्ना, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, घर, डोंर्वा मध्य केहिको परिचय र उपयोगिता । • आफ्नो वडामा असल तथा प्रेरणादायी काम गर्ने व्यक्तिहरुको परिचय ।	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (मठमन्दिर, गुम्बा, ठन्ह्वा, मर्वा, मस्जिद, चर्च, कुल देवताका थान, देवल) आदिको अवस्थिति । • पूजाआँटी- निकासी पूजा, डोरबन्ढी, ढुर्या पूजा, लवाङ्गी पूजा, भजहर पूजा, हरेरी, ढुर्वा लौसर्ना, ढाक बजैना, भोजहा अरौटीमध्ये केहिको पहिचान । • राजापुर नगरपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोक कला, लोकगीत, लोकबाजा, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आहान र लोक कथा तथा किस्सा (बट्कोही) को बारेमा जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाका असल नेतृत्व गर्ने मानिसहरुको सूची ।
३	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम, धनियाँ खेतीमा सहयोग । • स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरु (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, नाङ्लो, हँसिया, बनकसको डोरी, बेतबाँसका सामग्री) आदिको सामान्य परिचय । • परम्परागत कृषि औजारहरु (हलो, जुवा, फरुवा, किल्वाई, कुटो, कोदाली) को चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्त्व ।	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भैसीपालन, बाख्रापालन, भेडापालन, कुखुरापालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) को सामान्य परिचय । • आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती आदिको सामान्य परिचय र महत्त्व । • मौरी पालन र माछापालनको परिचय र महत्त्व ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका असल कार्यहरुको चर्चा एवम् अनुसरण । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतिकरण । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय र अभ्यास ।	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुशी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण । • जीवन र जगतका हरेक कुराहरुभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास प्रस्तुत । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग ।

		• परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा ठूलालाइ आदर सम्मान गर्ने र सानालाइ माया गर्ने बानीको विकास र अभ्यास । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी र अभ्यास ।	• परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत । शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयारी र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको परिचय दिन र महत्व । • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु (आँप, असोक,अमार,औरा, उल्टाकुर, अमला, अस्री, अदुवा,गब्दा, इमिली, गुर्जो, पिपरी, निजोट, लेरु, धतौर, मदार, पठरचट्टा, घिउकुमारी, तुलसी, निम, बभ्र, लसुन, मेन्ठा, घन्टीफुल, भाँड, जामुन आदि मध्ये आफ्नो वरपर उपलब्ध हुने मात्रै) को पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी । • वातावरण र विकासको परिचय । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको परिचय, उपयोग, पहिचान र आवश्यकता अनुसार प्रयोग । • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान । फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको उपयोग र महत्व पहिचान । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान । • वातावरण संरक्षणको परिचय । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरुको जानकारी । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरुको खोजी र अवलम्बन ।
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक विसङ्गतिको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको जानकारी । • विपदको परिचय । • प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान । • चाडपर्बको समयमा हुन सक्ने जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) पहिचान । • हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरुको पहिचान । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरुको पहिचान । • बाढी पूर्व सुचनाका प्रक्रियाको जानकारी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत ।	• सामाजिक विसङ्गतिको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु । • प्राकृतिक विपद् र मानव र्सिजित विपद्को प्रभाव वा असरहरु । • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरु जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड आदिबाट हुन सक्ने जोखिमवाट सावधान । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरु । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्युनिकरण गर्ने उपायहरुको पहिचान । • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शितलहर र भुकम्पवाट बच्नको लगि पुर्व तयारी वा सावधानी । • विभिन्न विपद्बाट आफुभन्दा साना बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी, गर्भवती आदिको पहिचान एवम् सरंक्षण र सुरक्षाका उपायको जानकारी । • बाढी पूर्व सूचनाका अवयवको जानकारी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रदर्शन ।

(ग) कक्षा ६-८

क्र.सं.	एकाइ /थीन	विषयवस्तु		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुरको सामान्य ऐतिहासिक परिचय । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरु र मुख्य बाटाहरुको उल्लेख । • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु तथा तिनको जिम्मेवारी । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु । • राजापुर नगरपालिकाका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरुको बारेमा जानकारी । • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति र तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिकाको जानकारी । • नगर सभा, कार्यपालिका, न्याय समितिको सदस्य संख्या र विषयगत समितिको नाम र सदस्य संख्याको जानकारी । • बरघरको काम कर्तव्य र अधिकार ।	• राजापुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचनाको जानकारी । • बर्दिया जिल्लाको नक्साको निर्माण र आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक तथा बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरुको अवस्थिति रेखाङ्कन । • राजापुर नगरपालिकाका समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति । • राजापुर नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरु र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु । • राजापुर नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरु । • नगरसभाको काम कर्तव्य र अधिकार एवम् बैठक बस्ने तरिकाको जानकारी • राजापुर नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाको परिचय । • भौँराको ऐतिहासिक परिचय । • बरघरको कानुनी मान्यताका बारेमा जानकारी ।	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बर्दिया जिल्लाअन्तर्गत पर्ने राजापुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक र बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण । • नगरपालिकाको न्याय समिति र कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी । • नगरसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया । • राजापुर नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानूनहरु । • राजापुर नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरुको विस्तृत जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाको विगत र वर्तमान - कुलापानी चौधरी प्रथा, कुलापानीको इतिहास र बरघर प्रथाको जानकारी । • भौँरा राजापुरको विशेषताहरु । • राजापुरमा अवस्थित गैर सहकारी संस्थाहरुको बारेमा जानकारी । • बरघर प्रथालाई सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुको उल्लेख ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक बनावटको जानकारी । • राजापुर नगरपालिकालाई कर्णाली, गेरुवा नदी लगायत बुढी खोला, रतैया नाला, खोडाउ, टपरा कुलो, बदालपुर कुलो, नयाँगाउँ कुलो, खैरी कुलो, गन्ढैला, आदिले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा । • राजापुर नगरपालिकामा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, र आयुर्वेद उपचारको बारेमा परिचय ।	• राजापुर नगरपालिकाका थारु संग्रहालय, मन्दिर, खाद्य संस्थान, आधुनिक चामल मिल, लठ्ठौह्वा सामुदायिक बन, बदालपुर सामुदायिक बन, खैरी चन्दनपुर सामुदायिक बन, सरस्वती सामुदायिक बन, बदालपुर इन्टेक, सेन्दुरा इन्टेक, कोठियाघाट पुल, मन्झा झोलुङ्गे पुल, बुढीकुलाको झोलुङ्गे पुल मध्य केहिको परिचय र महत्व । • राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख जातजाति- थारु, ब्राम्ह्ण, क्षेत्री, मगर, राइ, गुरुङ, गिरी, दलित, मधेशी, मुश्लिम, सोनाहा आदिले	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न जातजाति बीचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य र पर्यटनको विकासमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका । • राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु थारु संग्रहालय, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौऱ्यार नदी, मन्झा, , ओखरिया बाँधका विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको जानकारी ।

		• राजापुर नगरपालिका भित्रका कला (हस्तकला, नाच, गान), सँस्कृति (चाडपर्व, भेषभुषा, चालचलन) र साहित्य (लोक कथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को सामान्य परिचय । • बाल साहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरु र भित्ते पत्रिका) को क्षेत्रमा राजापुर नगरपालिकामा भएगरेका कार्यहरु । • माघ, माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरीका र अट्वारी, नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरीका । • राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक सम्पदाहरु (शिवालय, हनुमान गढी, गणेश थान (हथिया बाबा) ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, शिव मन्दिरको परिचय र महत्व । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरु (बरघर, कुलापानी चौधरी) को पहिचान र योगदानको चर्चा ।	मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरुको बीचको आपसी सम्बन्धको परिचय । • राजापुर नगरपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य विरुवा र जडिबूटीको जानकारी, महत्व र संरक्षण र सोको प्रयोग गर्न । • थारु होम स्टे, सोनाहा होम स्टे मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको परिचय र महत्व • हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति, कला, साहित्य परम्पराहरुको सकरात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको चर्चा । • राजापुर नगरपालिका र समग्र मुलुकको परिवर्तन र विकासका लागि काम गर्दा गर्दै मृत्यु हुने वा शहिद हुने व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा ।	• राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक स्थलहरु (गणेश थान (हथिया बाबा), शिवालय, हनुमान गढी, ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, फुलबीर बाबा मन्दिरआदि) को विशेषता, संरक्षण र सम्वर्धनको जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाका पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी । • राजापुर नगरपालिकामा रहेको जल, जमीन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने राजापुर नगरपालिका कुलापानी चौधरी, बरघर, कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता, शिक्षक, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, चिरक्या, चौकिदार, स्वयंसेविका आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा । • हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति, कला, साहित्य परम्पराहरुको सकारात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको चर्चा ।
३	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षीपालन (भैंसीपालन र कुखुरापालन) गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग । • भैसी र कुखुरामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु । • अन्नबालीहरु (धान, गहुँ, मकै र जौं)को खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग । • तरकारी बाली (आलु, बन्दा, काउली, गोलभेडा, खुर्सानी)को खेती गर्ने तरिका र खेती कार्यमा सहयोग । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बनाउने तरिका र निर्माण कार्यमा सहयोग ।	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशुपालन (बाखापालन र भेडापालन) को महत्व र पालन गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग । • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु । • दलहन बाली (केराउ, मसुरो, भटमास, मास, अरहर, मसुरो) आदिको खेती गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग । • तरकारी बाली (भान्टा, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को खेती गर्ने तरिका र खेती कार्यमा सहयोग ।	• हाम्रा परम्परागत पशु र पंक्षीपालन (गाईपालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग । • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु । • बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, प्याज, साग) खेती गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग । • तेलहनबाली (तोरी, तिल, अर्सी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न। • हस्त निर्मित सामग्रीहरु खइचा, डेलिया, सुप्पा बनाउने तरिका र उक्त सामग्री निर्माण कार्यमा सहयोग । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको प्रदर्शनी ।

		• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व । • मौरी पालनको तरिका बोध र अभ्यास । • पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टेको सामान्य परिचय ।	• हस्त निर्मित सामग्रीहरु (परालको गुन्द्री, नाङ् लो, बाबियोको डोरी) निर्माण गर्ने तरिका र निर्माण कार्यमा सहयोग । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान । • अनलाइन व्यापारको सामान्य परिचय ।	• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी । • आफ्नो घरटोलमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरु (तरकारी, दुधजन्य र मासुजन्य)लाई नजिकैको बजारमा लगेर बिक्री र आयआर्जन ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास प्रस्तुत । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत । • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको बोध र अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास । • योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उद्‍गीथ प्रणायाम, अनुलोम विलोम प्रणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा ठूलालाइ आदर सम्मान गर्ने र सानालाइ माया गर्ने बानीको विकास तथा भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिकरण । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास । • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बोध र सोको प्रयोग । • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुशरण । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास । • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरुको बोध र अभ्यास । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बोध र अभ्यास	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास र अनुसरण । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना र अभ्यास । • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरुको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरु । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतिकरण । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको प्रयोग र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरुको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुशरण । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्‍गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण । • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान, महत्व र उपादेयता ।

			• घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास गरी जीवनमा सोको कार्यान्वयन ।	• तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिकाका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरु र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरुको पहिचान । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरु पहिचान • जडीबुटी खेती र सङ्कलन एवम् विभिन्न स्थानीय जातका जडिबुटीरुको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग । • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय । • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरुको खेती कार्यमा सहभागी । • हरियाली प्रवर्धनको महत्व, तरिका र उक्त कार्यमा सहभागी । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरुको जानकारी । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरु खोजी र अवलम्बन ।	• राजापुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरुको परिचय र महत्व । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरु र यस सम्बन्धी कानूनी प्रावधान । • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग । • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरु र स्थानीय फूलहरुको खेती । • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गरी प्राङ्गारिक मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध । • राजापुर नगरक्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका तरिकाहरु पहिचान ।	• राजापुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरुमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका । • खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाईदाको पहिचान । • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरु । • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरु । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास । • राजापुर नगरपालिकाका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका । • राजापुर नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान र लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरुको खोजी ।
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रुपमा रहेका बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी आदिको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको अवलम्बन । • विपदको चक्र तथा विपद पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी ।	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनिकरणका उपायहरु । • भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) ।	• जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल श्रम, बालिविवाह, बाल हिंशा दाइजो प्रथा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र सोको कार्यान्वयन । • आफ्नो विद्यालयलाई विपद्बाट सुरक्षित बनाउने तरिका ।

		• विभिन्न प्रकारका महामारीहरु -कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले, आदिको जानकारी । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका र सोको प्रस्तुतिकरण । • आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी । • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरु । • सिकल सेल एनिमियाको परिचय । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरु । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्युनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत (Simulation)	• भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सवैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान । • सुरक्षित घरको लागि विद्याथीको भूमिका । • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिम पहिचान । • सडक दुर्घटनाबाट साबधान । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका । • सिकल सेल एनिमियाको कारण तथा समाजिक व्यवस्थापन । • नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरु । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्नका लागि गनुपर्ने कार्यहरुमा सहयोग । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्याथीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) र सोको कार्यान्वयन । • बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय, समुदाय र पालिकाको भूमिका प्रदर्शन । • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्याथीको भूमिका र सोको कार्यान्वयन । • विश्वका प्रमुख महामारीहरू : Black death, प्लेग, फ्लू, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को जानकारी । • महामारीहरुबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी । • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू । • सिकल सेल एनिमियाको रोकथाम एवम बच्ने उपायहरुको जानकारी र सोको कार्यान्वयन तथा सामाजिक व्यवस्थापन । • नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका कानुनी व्यवस्था । • विपद् सम्बन्धी जानकारी प्राप्त गर्ने विभिन्न राष्टिय स्तरका वेभसाइटहरुको जानकारी । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव, बाल क्लब, युवा संजाल लगायत) निर्वाह ।

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन विधि

कक्षा १

क्र.स.	क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम बताउन । • आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, नहर, कुलो, खोला र बाटाको नाम बताउन । • आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा कार्यालयको अवस्थिति बताउन । • हाम्रो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न ।	• आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम । • आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, नहर, कुलो, खोला र बाटाको नाम । • आफ्नो विद्यालयको नाम । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान । • राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा हेरी कार्यालयको अवस्थिति । • हाम्रो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• वास्तविक व्यक्ति वा चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कुनै व्यक्तिको परिवारका सदस्यहरुका साथै उ बस्ने पालिका र गाउवस्तीको नाम एवम् वडा नम्बरको बारेमा छलफल गर्ने । • तत्पश्चात विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो परिवारका सदस्यहरु र उ बस्ने पालिका र गाउवस्ती एबम् वडा नम्बर भन्नका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने । • सर्वप्रथम विद्यार्थीहरुले देखेको नदी, नहर, कुलो, खोला र बाटोको नाम भन्न लगाउने । • तपाईले देखेको नदी, खोला र बाटोमध्ये कुन कुन तपाईको गाउवस्ती र त्यसको वरिपरी रहेका छन् छलफल गरी भन्न लगाउने । • आफ्नो विद्यालयको नाम के हो भनेर सोध्ने र विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो विद्यालयको नाम, विद्यालय रहेको स्थान र वडासमेत भन्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीलाई कुनै सामान र वस्तु चाहियो भने कहाँ गएर किनेर ल्याउनुहुन्छ भनेर सोध्ने । • गाउवस्ती नजीकै रहेको बजारको नाउ के हो र त्यहाँ गएर तपाईहरु के के सामान खरिद गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने । • विद्यार्थीहरुको पूर्व ज्ञानलाई आधार बनाइ उनीहरुका विचारहरुलाई समेत समेटेर जनप्रतिनिधिको परिचय दिने । • विद्यार्थीहरुलाई राजानपुर नगरपालिकाको नगर प्रमुख, नगर उपप्रमुख र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन लगाउने । • कक्षामा बताउन सकेनन् भने आफ्ना अभिभावकलाई सोधेर आउनका लागि अवसर दिने । • सर्वप्रथम त विद्यार्थीहरुलाई नक्सा हेर्ने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा देखाउदै त्यहाँ भएका वडा, गाउवस्ती, खोलानाला, नदी, जङ्गल आदिको बारेमा जानकारी गराउदै नगरपालिकाको कार्यालयको अवस्थितिको	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको परिवारका सदस्यको नाम सोधेर • विद्यार्थीलाई उनीहरु बस्ने गाउवस्तीको नाम सोधेर । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरु बस्ने वडा नम्बर भन्न लगाएर । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको गाउँटोल र त्यसको वरिपरी भएका बाटो, खोलानाला र नदी नाम भन्न लगाएर । • स्थानीय बजार र त्यहा पाइने सामानको नाम भन्न लगाएर । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुका जनप्रतिनिधिमध्ये नगरप्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षको नाम सोधेर । • विद्यार्थीहरुलाई राजापुर नगरपालिकाको नक्सा देखाउदै नगर	२७

		• आफ्नो गाउँटोलको बरघरको नाम भन्न र चिन्न ।	स्वयंसेविकाको नाम । • आफ्नो गाउँटोलको बरघरको नाम ।		पहिचान गर्न प्रेरित गर्ने । विद्यार्थीहरुलाई असहज भएमा नक्सामा नगर कार्यालय पहिचानका लागि सहजीकरण गर्ने । • बरघर कसलाई भनिन्छ भन्ने प्रश्न विद्यार्थीहरुलाई सोध्दै उनीहरुको पूर्वज्ञानको आधारमा जवाफका लागि प्रेरित गर्ने । • उनीहरुलाई जवाफको लागि धन्यवाद ज्ञापन गर्दै आआफ्ना् गाउटोलको बरघरको नाम भन्न प्रेरित गर्ने । यदि कसैलाई आएन भने अभिभावकसँग सोधेर अर्को दिन भन्न लगाउने ।	कार्यालयको अवस्थिति सोधेर । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरको गाउटोलको बरघरको नाम सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरुको नाम भन्न । • हाम्रा धार्मिक सम्पदाहरु- ठन्ह्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको पहिचान गर्न । • सांस्कृतिक सम्पदा- पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरीको पहिचान गर्न । • स्थानीय नाचगान र बाजाको पहिचान गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरुको नाम । • हाम्रा धार्मिक सम्पदाहरु- ठन्ह्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको पहिचान । • हाम्रा सांस्कृतिक सम्पदा- पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरीको पहिचान । • हाम्रा स्थानीय नाचगान र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • प्रयोग सिप • समानुभूति सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीसँग भएको पूर्व ज्ञानलाई समेट्दै चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट राजापुर नगरपालिकाको केन्द्रमा रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरुः शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मझरा, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, बूढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँध आदिको नाम भन्न र अवस्थिति बताउनका लागि छलफल र सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार नजीकको पर्यटकीय क्षेत्रमा अवलोकन भ्रमणको पनि व्यवस्था गर्ने । • विद्यार्थीहरुले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका धार्मिक सम्पदाहरु रु- ठन्ह्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको नाम लिदै विद्यार्थीहरुलाई यिनीहरु भनेका के हुन् भनेर सोध्दै उनीहरुको पूर्व ज्ञानको अध्ययन गर्ने । • उनीहरुको पुर्वज्ञानको आधारमा हाम्रा उल्लिखित धार्मिक सम्पदाहरूको बारेमा चिनारी गराउने । चिनारीको क्रममा फोटो, चित्र र भिडियो क्लीपको प्रयोग गर्ने । त्यस्ता सम्पदाहरुको अवलोकनका लागि समेत अवसर जुटाउने । • विद्यार्थीको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरुलाई साँस्कृतिक सम्पदाको बारेमा छलफल गर्ने । छलफलको क्रममा	• राजापुर बजार लगायत विभिन्न पर्यटकीय स्थलका परिचय र अवस्थितिको बारेमा सोधेर । • फाटो देखाउदै यो कुन पर्यटकीय क्षेत्र हो भन्ने सोधेर । • कुनै धार्मिक सम्पदाको फोटो देखाउदै वा नाम भन्दै विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • साँस्कृतिक सम्पदाको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • आफ्नो गाउवस्तीमा नाचिने नाचहरुको नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउदै यो कुन नाच हो भनी सोधेर ।	२७

		• स्थानीय चाडपर्व- माघ (माघी), ढुह्रेरी (होली), हर्ढावा, नाग पञ्चमी (गुर्या), अस्टिम्की, अट्वारी, डस्या, दशैं, डेवारी (तिहार), भजहर, ल्होसार, इद, क्रिसमस डे, रक्षा बन्धन, तीज, छठ आदिको पहिचान गर्न । • घरेलु माटाका भाँडाहरुको पहिचान गर्न ।	बाजाको पहिचान । • हाम्रा स्थानीय चाडपर्व- माघ (माघी), ढुह्रेरी (होली), हर्ढावा, नाग पञ्चमी (गुर्या), अस्टिम्की, अट्वारी, डस्या, दशैं, डेवारी (तिहार), भजहर, ल्होसार, इद, क्रिसमस डे, रक्षा बन्धन, तीज, छठ आदिको पहिचान । • हाम्रा घरेलु माटाका भाँडाहरुको पहिचान ।		वास्तुतिक वस्तु, चित्र, भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग गरी सहजीकरण गर्ने । • साँस्कृतिक सम्पदाको पहिचानको क्रममा पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरी आदिको वास्तविक वस्तु, फोटो, भिडियो आदिको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • कुनै नाचको फोटो देखाउदै एवम् कुनै गीतको आवाज सुनाउदै उक्त नाच र गीतको नाम के हो ? हाम्रो गाउटोलमा कुन जाति र समुदायका मानिसले यो नाच र गीत नाच्ने एवम् गाउने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा चलिआएका नाचगान - बर्का नाच, लठ्ठौह्वा, सखिया, महोट्या, कठ्घोरी, हुर्डुङ्ग्वा, मुंग्रउह्वा नाच, झुम्री, झुम्रा, मघौटा, छोक्रा, तिज, सोरठी, फाग, ढुमरु, टप्पा, डेउडा, भैली आदि नाँच र गीतको सूची बनाइ सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित नाचगानको क्रममा बजाइने बाजाहरुको बारेमा समेत विद्यार्थीहरुलाई वास्तविक बाजाहरु, बाजाहरुको चित्र वा बाजाहरुको आवाज आदिको माध्यमबाट बाजाको पहिचान गर्न सहजीकरण गर्ने । • स्थानीय स्तरमा विभिन्न चाडपर्व मनाएका फोटो र चित्रहरु देखाएर यो कुन चाडपर्वसँग सम्बन्धित फोटो हो भनेर छलफल गर्ने । • तपाईको कुन चाड प्रमुख चाड हो र त्यो चाड मनाउँदा के के गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने । आफ्नो गाउँटोलमा विभिन्न जातिजातिले मनाउने चाडपर्वहरु- माघ (माघी), ढुह्रेरी (होली), हर्ढावा, नाग पञ्चमी (गुर्या), अस्टिम्की, अट्वारी, डस्या, दशैं, डेवारी (तिहार), भजहर, ल्होसार, इद, क्रिसमस डे, रक्षा बन्धन, तीज, छठ् आदिको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्दै चाडपर्वहरुको नाम भन्न लगाउने । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा घरमा प्रयोग गरिने माटामा विभिन्न भाडाहरुको वास्तविक वस्तु र चित्र देखाउदै नाम सोध्ने र आएका जवाफहरुलाई आधार बनाउदै उक्त भाडाहरुको नाम बताउने ।	• कै स्थानीय गीत सुनाएर त्यसको नाम के हो भनी सोधेर । • बाजाका रेकर्ड गरिएका आवाजहरु सुनाउदै यो कुन बाजाको आवाज हो भन्ने प्रश्न सोधेर । • आफ्ना गाउटोलमा विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरुको नाम भन्न लगाएर । • कुनै चाड विशेषको नाम लिएर उक्त चाडमा के गरिन्छ भनी प्रश्न सोधेर • तपाईलाई सबैभन्दा बढी मन पराउने चाडपर्वको नाम के हो र किन मन पर्छ भनी सोधेर । • आफ्नो घर र गाउटोलमा प्रयोग गरिने माटाका भाडाहरुको नाम सोधेर । • माटाका भाडाको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो परिवारका सदस्यहरुले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन ।	• हाम्रा पेशा र व्यवसायहरु ।	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुका परिवारका सदस्यहरुले गर्ने पेसा तथा व्यवसायहरु बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरुको बारेमा चित्र तथा भिडियोद्धारा देखाउने र पेसा र व्यवसायको परिचय दिने ।	• परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाएर	२६

		• स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्नबालीहरु (धान, मकै, गहुँ, जौँ) को पहिचान गर्न ।	• हाम्रा अन्नबालीहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान	• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरु (धान, मकै, गहुँ, जौँ आदि) को चित्र वा भिडियोद्धारा देखाउने र तिनीहरुको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • ती अन्नबालीहरु मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरुको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरुको चिनारी गराउने ।	• अन्नबालीहरुको नाम बताउन लगाएर • अन्नबालीहरु र तिनीहरुको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने दलहन बालीहरु : केराउ, चना, मसुरो, मास, अरहर, भटमास आदिको पहिचान गर्न ।	• हाम्रा दलहन बालीहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना सिप	• दलहन बालीहरु (केराउ, चना, मसुरो, मास, अरहर, भटमास आदि) का बोट र गेडागुडीका नमूना देखाएर तिनीहरुको नाम बताउन लगाउने । • चित्र वा भिडियोद्धारा दलहन बालीको बोट र गेडागुडी देखाउने । • ती दलहन बालीहरु मध्ये आफ्नो घरमा उत्पादन गरिने दलहनबालीहरु पहिचान गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई दलहन बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमणमा लैजाने र दलहन बालीको चिनारी गराउने	• दलहन बालीहरुको नाम बताउन लगाएर • दलहन बाली र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• हाम्रा स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारीहरुको पहिचान गर्न ।	• हाम्रो स्थानीय तरकारी खेती ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना सिप	• विद्यार्थीहरुलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरुको नाम बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरु आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदिको चित्र वा भिडियो देखाउने र ती मध्ये कुन कुन तरकारीहरु खाने गरिएको छ भन्ने बारेमा बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरुको जानकारी दिने ।	• तरकारीको नाम बताउन लगाएर • विभिन्न तरकारीहरुको चित्र र तिनीहरुको नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• हाम्रा विभिन्न हस्त निर्मित सामग्रीहरु को पहिचान गर्न ।	• हाम्रा विभिन्न हस्त निर्मित सामग्रीहरु को पहिचान ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना सिप	• विद्यार्थीहरुलाई हामीले हाम्रै हातले बनाएका के के सामानहरु हाम्रो घरमा प्रयोग गर्छौं भनेर सोध्ने र छलफल गर्ने । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको फोटो वा नमूना देखाउदै विद्यार्थीहरुलाई आलोपालो समूह वा व्यक्तिगत रुपमा नाम र काम भन्न लगाउने । • उनीहरुले दिएका जवाफहरुलाई उचित सम्मान गर्दै हाम्रा हस्त निर्मित सामग्रीहरु : ढकिया, डेल्वा, भौंका, फेर्वा, डेहरी, डिल्या, हेल्का, जाल, छट्टी, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, ढर्या, खोड्घ्या, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा,	• सामानको चित्र देखाउदै नाम सोधेर । • कुनै पाँच वटा हस्तनिर्मित सामग्रीको नाम भन्न लगाएर । • हस्त निर्मित सामग्रीको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर ।	

					डोक्नी, ब्याना, अट्वाघर, डोंर्वा आदिको नमूना वा फोटो देखाएर पहिचान गर्ने वा नाम भन्नका लागि विद्यार्थीहिरुलाई सहजीकरण गर्ने । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको फोटो वा नमूना देखाउदै विद्यार्थीहरुलाई आलोपालो समूह वा व्यक्तिगत रुपमा नाम र काम भन्न लगाउने ।		
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी र स्वभावहरु बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी स्वभावहरुमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरुको विवरण बताउन । • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानी, स्वभाव र व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको अभ्यास गर्न ।	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी र स्वभावहरु • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरुका असल आनीबानी र स्वभावहरु पहिचान । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरुको विवरण । • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानी र स्वभावलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अवलोकन सिप • अनुकरण सिप • पहिचान सिप • प्रयोग सिप । • अभ्यास सीप । • सहकार्य सिप	• घरपरिवारका विभिन्न मानिसहरुमा भएका विभिन्न आनीबानी र स्वभावहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्दै जाने । • घरपरिवारका मानिसहरुसँग भएका उल्लिखित आनीबानी र स्वभावहरुमध्ये कुन कुन असल र कुन कुन खराव हुन भनेर छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई असल आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ कि खराव आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ भनेर सोध्ने सोध्ने । • मन पर्ने र मन नपर्ने कुराहरु सबैलाई आनी बानी भनिन्छ भनेर चित्र र भिडियो क्लीपहरु देखाएर प्रष्ट पार्ने । • यस क्रममा विद्यार्थीहरुले भनेका कुराहरुलाई समेत सधन्यवाद ध्यान दिएर सुन्ने ।	• घरपरिवारका मानिसहरुका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानीहरु सोधेर । • घरपरिवारका कुनै मानिस मन पर्नु र कुनै मानिस मन नपर्नुको कारण सोधेर । • चित्र र भिडियो देखाउदै उनीहरुले देखेको कुरा सोधेर ।	२७
					• सबै विद्यार्थीहरुलाई आफूलाई मन पर्ने एक एक जना साथीको नाम सम्झन लगाउने । • सबैलाई पालैपालो मन परेको साथीको नाम र मन पर्नुको कारण बारे भन्न लगाउने । • अरुलाई मन पर्ने आनीबानी भएका मानिसहरुलाई असल मानिस भन्छन भन्ने कुरा गर्दै त्यससँग सम्बन्धित व्यक्तिका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने ।	• मन पर्ने साथीको नाम र मन पर्नुको कारण सोधेर । • अरुलाई मन पर्ने हुनका लागि के के गर्नु पर्दोरहेछ भन्ने कुरा सोधेर ।	
					• विद्यार्थीहरुले दिएको जवाफहरुको आधारमा असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानीहरुको सूची बनाउन बनाउने । • विद्यार्थीहरुको सक्रिय सहभागिताका आधारमा असल आनीबानीले हुने फाइदाहरुको चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन कुन बानी आज देखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरुबाट प्रतिबद्धता पनि लिने । • उनीहरुको आनी बानीको बारेमा अभिभावकसँग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	• असल आनीबानीहरु भन्न लगाएर । • भर्खर मात्र प्रयोग गर्न थालेका असल बानीहरु बताउन लगाएर । • अभिभावकसँग विद्यार्थीहरुको आनीबानीको बारेमा सोधेर ।	
		• स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई	• मन पर्ने गीत, सङ्गीत र	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप	• विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने	• मन परेका गीतहरु भन्न लगाएर ।	

		मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न ।	नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास ।	• प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरुले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्ड सिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत र सङगीत बजाउने । • विद्यार्थीहरुलाई बजाइएका गीत र सङगीतहरु ध्यान दिएर सुन्नका लागि अनुरोध गर्ने । • उनीहरुलाई जवाफ दिएको आधारमा मन परेको गीत र सङ्गीतलाई दोहोऱ्याएर सुनाउने । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले मन पराएको गीत र सङ्गीतमा नृत्य गर्नका लागि प्रेरित गर्ने ।	• मन परेका गीत गाउन लगाएर । • उनीहरुले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • उनीहरुले गरेका क्रियाकलापहरुको अवलोकन गरेर ।	
		• घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु बताउन ।	• घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु ।	• अवलोकन सिप • पहिचान सिप • अभ्यास सिप • अनुकरण सिप	• आफूलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वहरुको नाम भन्न लगाउने । • घर परिवार र छरछिमेकमा मनाइने महोत्सव र चाडर्वहरुमा गर्ने क्रियाकलापहरुको बारेमा बताउन लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरुमध्ये मन पर्ने क्रियाकलापहरुको नाम भन्न लागाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने आफूलाई मन पर्ने क्रियाकलापहरुको कारण बताउन लगाउने ।	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने मन पर्ने क्रियाकलाप नाम मन पर्नुका कारण सोधेर ।	
		• योग अन्तर्गत ध्यान, प्राणायाम र आसनहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरुको	• योग अन्तर्गत ध्यान, प्राणायाम र आसनहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलियो, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप, • अनुकरण सिप	• विद्यार्थीहरुलाई श्वास लिने र श्वास फ्याक्ने (भस्त्रिका प्राणायम) र प्रणव ध्यान र शसकासन सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको नाम र महत्वको बारेमा बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई बजारमा तयारी अवस्थामा प्याक गरेर राखिएका विभिन्न थरि खानेकुराहरुको नाम भन्न लगाइ उनीहरुले भनेको आधारमा सूची तयार पार्ने । • ती खानेकुराहरु धेरै पहिले बनाएको हुँदा र त्यसलाई कुहिन नदिन र स्वादिलो बनाउनका लागि विभिन्न अखाद्य बस्तु र रसायनहरु राखिएको विषयमा छलफल गर्ने । • यस्ता खानेकुराहरुलाई मृतप्रायः खानेकुरा अर्थात जडकफुड भनिन्छ भनेर विचार आदान प्रदान गर्ने । • कुनै पनि रसायनको प्रयोग नगरी घरमै उत्पादन गरेर तयार गरिने खानेकुराहरुलाई अर्गानिक खानेकुरा भनिन्छ	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको नाम र महत्व बताउन लगाएर । • जङ्कफुडका विभिन्न नामहरु सोधेर । • जङ्कफुडका फाइदा र वेफाइदाहरु सोधेर । • अर्गानिक खानेकुराको भनेको के हो भनी सोधेर ।	

		पहिचान र प्रयोग गर्न । • त्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	खानाहरुको पहिचान र प्रयोग । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास ।		भन्ने कुरा उल्लेख गर्दै त्यस्ता खानेकुरारुको नाम र महत्वको बारेमा छलफल गर्ने । • खानामा सकेसम्म एउटै किसिमको स्वादमात्र नभइ ६ किसिमको स्वादहरु (अमीलो, गुलियो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएको खानेकुरा मिलाएर खाँदा शरीर स्वस्थ हुने विषयमा छलफल गर्ने	• अर्गानिक खानेकुराको महत्वको बारेमा सोधेर । • शरीर स्वस्थ राख्नका लागि आवश्यक पर्ने खानाका ६ वटा स्वादहरुको नाम सोधेर ।	
				• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • स्वीकार्य सीप • अभ्यास सिप	• विद्यार्थीहरुलाई हामी सबेले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न बस्तुहरुको नाम भन्न लगाउने । • ती बस्तुहरुको निर्माण कसले गरेको हो भन्दै उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिज र बस्तुहरु हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने कुराहरुलाई छलफलमा ल्याउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउनका लागि आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लीपहरुको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले भूमिका खेलिरहेको हुँदा त्यस्तो श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कुराको छलफलमा गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरुका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरु बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरू	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप	• विद्यार्थीहरुलाई घरमा पालिएका जनावरहरुको नाम भन्न लगाउने • घरमा पालिएका बाहेक अन्य स्थानीयस्तरमा पालिएका जनावहरु भन्न लगाउने । • स्थानीयस्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरिएका) पालन गरिएका जनावहरुको अवलोकन गराउने । • चित्र/श्रव्यदृश्य सामग्रीको को माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरहरुको परिचय गराउने ।	• घरमा पालन गरेका जनावरहरुको नाम सोधेर । • स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरहरुको नाम बताउन लगाएर ।	२७
		• घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरुको पहिचान गर्न । • विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरु चिन्न ।	• घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरुको नाम र चिनारी । • विद्यालयको बगैँचामा भएका बोटबिरुवाहरुको नाम र चिनारी ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अवलोकन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप	• घर वरपर भएका, घरको बगैँचामा भएका बिरुवाको नाम बताउन लगाउने । • विद्यालयको बगैँचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरुको अवलोकन गराइ तिनीहरुको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • घर वरपर समुदायस्तरमा भएका बिरुवाको अवलोकन गर्न लगाई तिनीहरुको नाम पहिचान गर्न लगाउने ।	• घरमा भएका बिरुवाहरुको नाम बताउन लगाएर । • विद्यालयको बँगैचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरुको नाम भन्न लगाएर । • आफ्नो घर वरपर भएका बिरुवाहरुको	

					• शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरुको चित्र/भिडियो देखाइ तिनीहरुको पहिचान गर्न लगाउने ।	नाम बताउन लगाएर ।	
		• घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग गर्न । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न ।	• घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरू को हेरचाह ।	• सहयोग सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घरको बँगैचा वा खेतवारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुलाई प्रश्न सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुरा बताउने • घरमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा बताउने र यस सम्बन्धमा उनीहरुको अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नहरु वृक्षरोपण गर्ने ठाउमा पुऱ्याउने, पानी सिँचाइ गर्ने आदि) । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाहरुको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने । • वृक्षारोपण सम्बन्धी भिडियो देखाउने र वृक्षारोपणप्रति सकारात्मक सोचको विकास गर्नका लागि आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने ।	• वृक्षारोपण सम्बन्धी अनुभव बताउन लगाएर । • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर । • विद्यालयमा बिरुवाहरुको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ।	
		• आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको नाम बताउन ।	• आफ्नो वरपर भएका भएका पानीका स्रोतहरुको नाम ।	• सञ्चार सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप • व्ययक्तिक जिम्मेवारी सिप	• आफ्नो घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरु पहिचान गरी अवस्था र अनुभवको बारेमा भन्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको जानकारी दिने । • समुदायस्तरमा भएका पानीका स्रोतहरुको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने । • पानीका प्राकृतिक स्रोतहरुको समेत जानकारी गराउने (कुवाको पानी, मूलको पानी, वर्षाको पानी आदि)	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको नाम बताउन लगाएर ।	
		• व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न । • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न ।	• व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ । • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान । • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप	• कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरुलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको एकले अर्कोलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुमध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीहरुलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाइ उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिकाहरु सुनाउन लगाउने । • व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गरिने कार्यहरुको जानकारी गराउने । जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नङ काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि ।	• व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलाहरुको पहिचान गर्न सके	

		• फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न ।		• वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यहरुको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरुलाई ती कार्यमा सरिक गराउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नङ काट्ने आदि । • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण बताउने र छलफल गर्ने । • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा बताउने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने । • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरफाइ पश्चात साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्धारा पहिचान गराउने । • घरमा भएका फोहोरहरु र तिनीहरुको रखाइ सम्बन्धमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई अनुभव सुनाउन लगाउने । • कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाहरुको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने र फोहोरको रखाइ व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने र साबुन पानीले हातखुट्टा सफा गर्न लगाउने ।	नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर । • फोहोर रखाइ पश्चात साबुनपानीले हातखुट्टा सफा गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा बताउन ।	• सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानीहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सीप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनको बारेमा परिचय दिदै यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाउने । • आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका पदार्थहरुको सेवनलाई निषेध गर्नका लागि आवश्यक पहल गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने ।	• धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानीको बारेमा सोधेर । • यसप्रकारका पदार्थको सेवनबाट विद्यार्थीहरुलाई बच्ने उपायहरुको बारेमा सोधेर ।	२६
		• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो)	• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट विपद्हरुको पहिचान गर्न लगाउने, • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाउने । • आफ्नो वरीपरी घट्नसक्ने विपदहरूको नाम भन्न लगाउने र विद्याथीको अनुभव छलफल गराउने । • शिक्षकले बिगतका घटनाहरूको अनुभव सुनाउने र सोसम्बन्धी छलफल गराई विपद्को परिचय दिने ।	• विपद् कोषको चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • विपद्को सामना गरेका विद्यार्थीहरुलाई अनुभव सुनाउन लगाएर	

		आदिबाट हुने विपदहरुको चित्रात्मक पहिचान गर्न ।	खाल्डो) आदिबाट हुने विपद्को पहिचान ।		• छलफल र अनुभवको माध्यमबाट विभिन्न प्रकारका विपदहरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयाङ्की) आदिको बारेमा अनुभव आदानप्रदान सहित छलफल गर्ने ।	• विभिन्न प्रकारका विपदहरुको नाम सोधेर ।	
		• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरु जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदीको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन ।	• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरु जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदीको पहिचान र सावधानी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा हुने र बाटोमा हुने विभिन्न जोखिमहरूलाई चित्रको माध्यमबाट देखाउने र तिनीहरू के हुन् भन्न लगाउने । • जोखिमयुक्त स्थानहरूको अवलोकन गराउने र ति स्थानहरू किन जोखिमयुक्त भए ? छलफल गराउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जोखिमयुक्त अवश्था देखाउने र यस्तै अवश्था आयो भने तिमिहरू के गर्छौ? छलफल गराउने । • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्री एवं कथाको माध्यमबाट उक्त घटनाहरूबाट सुरक्षित रहने उपाय र सावधानीहरू बताउने ।	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचानको सम्बन्धमा प्रश्न सोधेर • जोखिमबाट बच्ने उपायहरु भन्न लगाएर • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरुलाई अनुभव सुनाउन लगाएर	
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, भूकम्प आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरु बताउन र सोको अनुसरण गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरुको जानकारी र अनुसरण । कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • अभ्यास सिप • अनुकरण सिप • प्रदर्शन सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, आदिकोहरूको चिनारी गराउने । • उक्त विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपदहरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी विषयमा छलफल गराउने । • शिक्षकले कथाको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । • नोट : कुनै एउटा विपद्को बारेमा माथीको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने)	• चित्र देखाउदै चित्रमा भएका कुराहरुको बारेमा सोधेर । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दूर्घटना र विपद्हरुको बारेमा सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास गराई रुजुसूची भरेर • कृत्रिम घटनाको अवलोकन गरेर	

कक्षा २

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुरको सामान्य परिचय सहित राजापुर नगरपालिका रहेको ठेगाना, स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम बताउन । • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरु, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम बताउन । • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरुको नाम भन्न । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरुको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न । • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिका छुट्याउन । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, नाला, झरना, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न ।	• राजापुरको सामान्य परिचय सहित राजापुर नगरपालिका रहेको ठेगाना, स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम । • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरु, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम । • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरुको नाम । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरुको गाउँटोलको पहिचान • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको पहिचान । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, नाला, झरना, ताल र बाटाको अवस्थिति	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• राजापुरको नामाकरण सहित यसको सामान्य परिचय बताउदै राजापुर नगरपालिकाको कार्यालय कहाँ रहेको छ भन्दै त्यसको ठेगाना र स्थापना मिति भन्न प्रेरित गर्ने । शिक्षकले सँगसँगै सहजीकरण पनि गर्दै जाने । • विद्यार्थीहरुलाई आफू बस्ने वडा नम्बरको स्मरण गराउदै आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम सम्झेर भन्न अभिप्रेरित गर्ने । सम्झन नसकेको वा थाहा नभएको अवस्थामा अभिभावकहरुलाई सोधेर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • तत्पश्चात आफू बसेको वडाभित्र अरु कुन कुन गाउवस्तीहरु पर्दछन् भनेर छलफल गर्ने वडाभित्रका विद्यालयहरुको नाम समेत भन्न लगाउने । • तत्पश्चात आफ्नो वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरुको नामको बारेमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरुबाटै सही जवाफको खोजी गर्ने र सही जवाफ आउन नसकेमा एक दिनको समय दिएर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • तपाईको वडामा रहेका सामान किनमेल गर्ने बजारहरु र त्यहाँ गएर खरिद गरिने सामानहरुको सूची बनाउनुहोस भनेर समूहमा काम दिएर प्रस्तुत गर्न लगाउने । • कहिल्यै तपाई एक्लै गएर पनि त्यो बजारमा तपाईलाई आवश्यक पर्ने सामान किन्नु भएको छ भनी सोध्ने । • राजापुर नगरपालिकाको वडा नम्बर र गाउवस्ती उल्लेख गरिएको नक्सा विद्यार्थीहरुलाई अवलोकनका लागि अवसर दिने । • उक्त नक्सामा आफ्नो, आफ्नो साथीको र आफन्तहरुको गाउटोल र वस्ती पहिचान गर्न लगाउने । आफूले पहिचान गर्न नसकेमा साथीहरुको सहयोगले पहिचान गर्न प्रेरित गर्ने । • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिका कहाँ छ भन्दै पहिचान गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरु बसोवास गर्ने वडा नम्बर र गाउँको नाम सोधेर • आफ्नो वडामा रहेका गाउँवस्तीहरुको नाम भन्न लगाएर । • आफ्नो वडाको वडा कार्यालयको ठेगाना सोधेर । • आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम सोधेर • स्थानीय बजार एवम् हाटबजारको नाम र त्यहाँ पाइने वस्तु वा सामानहरुको नाम सोधेर । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा हेरेर आफ्नो र आफ्नो साथीको वडा एवम् टोलका नाम भन्न लगाएर • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको पहिचान गर्न लगाएर • आफ्नो वडाभित्र रहेका नदी, नाला, नहर, कुलो, झरना, ताल र बाटाहरुको नाम	२७

		• गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न । • आफ्नो वडाका बरघरको संख्या बताउन ।	• गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना । • आफ्नो वडाका बरघरको संख्या ।		• आफ्नो वडाभित्र रहेका नदी, नाला, नहर, कुलो, झरना, ताल र बाटाहरुको नाम र तिनीहरुको अवस्थिति सोध्दै विद्यार्थीहरुलाई सही जवाफ दिन प्रेरित गर्ने । • हामी विरामी हुँदा उपचार गर्न जाने हाम्रो गाउटोल नजिकै रहेका अस्पताल र स्वास्थ्य क्लिनिकहरुको नाम र ठेगाना भन्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने । • हामी बसेको वडामा कति जना बरघर छन् भन्ने कुराको छलफल गर्दै सहजीकरण गर्ने ।	• गाउटोल नजिकै रहेका अस्पताल र स्वास्थ्य क्लिनिकहरुको नाम र ठेगाना सोधेर । • आफ्नो वडामा कति जना बरघर छन् भन्ने सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय एवम् साँस्कृतिक क्षेत्रहरु : शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मझरा, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, बुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको पहिचान गर्न • हाम्रो गाउँघरमा बिभिन्न जातजातिले नाचिने नाचहरुको परिचय दिन । • हाम्रा समुदायमा रहेका बिभिन्न जातजाति र भाषाभाषिहरुको भेषभुषा र चाडपर्वको बारेमा बताउन । • हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय क्षेत्रहरु शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, थारु संग्रहालय, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‍यार नदी, मझरा, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, बुढी कुलो, चटिया, ओखरिया बाँधको पहिचान । • हाम्रो गाउँघरमा बिभिन्न जातजातिले नाचिने नाचहरुको परिचय । • हाम्रा समुदायमा रहेका बिभिन्न जातजाति र भाषाभाषिहरुको भेषभुषा र चाडपर्वको परिचय ।	• तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको नगरपालिकामा भएका विभिन्न पर्यटकीय एवम् साँस्कृतिक स्थलहरुको नाम भन्न लगाउने र उनीहरुले भनेका त्यस्ता स्थलहरुको सूची टिप्दै जाने । • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्यस्ता केही पर्यटकीय एवम् साँस्कृतिक स्थलहरु प्रदर्शन गरेर यसको नाम के हो भनेर विद्यार्थीहरुलाई सोध्ने । • विद्यार्थीहरुले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका पर्यटकीय एवम् साँस्कृतिक स्थलहरुको सूची बनाएर आफ्नो वडामा भएका त्यस्ता स्थलहरु भनेर सहजीकरणलाई केन्द्रित गर्ने । • कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो वडामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै हाम्रो वडामा नाचिने यस्ता नाचहरु र नाँच्दा प्रयोग गरिने पहिरन र बाजा एवम् यसको साँस्कृतिक महत्वको बारेमा परिचय दिने । • आफू रहेको वडामा बसोवास गरेका विभिन्न जातजाति र भाषाभाषीको विवरण विद्यार्थीहरुबाटै सोधपुछ गरी संकलन गर्ने । • कुनै चाडपर्वको फोटो देखाएर यो कुन चाड मनाउदै गरेको फोटो हो भनी सोध्ने । • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरुका आधारमा आफ्नो वडाका कुन कुन चाडहरु कुन कुन जातिहरुले मनाउने गर्दछन् भनेर छलफल गर्ने ।	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय एवम् साँस्कृतिक क्षेत्रहरुका नाम नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउदै यो कुन पर्यटकीय स्थल हो भनी सोधेर । • विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो वडामाा नाचिने नाचहरुको नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउदै यो कुन नाच हो भनी सोधेर • आफ्नो वडामा मनाइने विभिन्न चाडपर्वको नामा भन्न लगाएर । • जातजाति र उनीहरुले मनाउने चाडको जोडा मिलाउने प्रश्न सोधेर ।	२७

		आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको पहिचान गरि यसको प्रयोग बारेमा बताउन ।	• हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको पहिचान र प्रयोग ।		• विद्यार्थी र शिक्षकको बीचमा भएको छलफलको आधारमा आफ्नो वडाभित्र विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वका बारेमा सूची तयार पार्ने । • घरमा विभिन्न थरिका खानाका परिकारहरु कसरी पकाइन्छ ? के कस्ता भाडामा पकाइन्छ ? खाना के कस्ता भाडामा खाइन्छ भन्दै प्रश्नहरु गर्दै विद्यार्थीको सहयोगले हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको सूची बनाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुको सहयोगले बनाएका भान्साका विभिन्न सामग्रीहरुको सूचीमा कुनै सामग्री छुटेको भएमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्दै सूचीमा थप गर्ने । • अभिभावकको सहयोगले अन्य छुटेका सामग्रीहरुको नाम समेत अर्को दिन कापीमा लेखेर ल्याउने ।	• तपाईको भान्सामा के के सामग्रीहरु छन् भन्ने सोधेर • हाम्रो चलनचल्तिमा आएका भान्साका विभिन्न सामग्रीको नाम र तिनीहरुको कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाएर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन ।	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसाय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • अभ्यास सिप	• विभिन्न पेसा र व्यवसाय झल्किने चित्र वा भिडियो देखाइ पेसा र व्यवसायको जानकारी गराउने • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको छिमेकी घरका सदस्यहरुले गर्ने पेसा र व्यवसाय बताउन लगाउने । • छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य मुख्य पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक सहयोग गर्ने ।	छिमेकी परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा व्यवसाय बताउन लगाएर	२६
		• स्थानीय रुपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै आदि) को पहिचान गर्न ।	• स्थानीय रुपमा लगाइने बेमौसमी बालीनालीको पहिचान र सामान्य परिचय ।	• सञ्चार सिप • पहिचान सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • अवलोकन सिप	• चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट विभिन्न बेमौसमी बालीनालीको जानकारी दिने । • उल्लिखित विभिन्न बेमौसमी बालीनाली मध्ये आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनाली पहिचान गर्न लगाउने । • कुशे गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनालीहरु (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै आदि) को जानकारी दिने • विद्यार्थीहरुलाई बेमौसमी बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका बालीनालीको पहिचान गर्न लगाउने ।	• बेमौसमी बालीनालीहरुको नाम बताउन लगाएर • बेमौसमी बालीनालीको चित्र देखाउदै सोधपुछ गरेर ।	
		• स्थानीय अन्नबाली : धान, मकै, गहुँ, जौ, आदिको परिचय दिन ।	• हाम्रा स्थानीय अन्नबालीहरु ।	• सञ्चार सिप • सूचना साक्षरता • सिकाइ सिप	• राजापुर नगरपालिकामा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरु : धान, मकै, गहुँ, जौं आदि) चित्र वा भिडियोद्धारा देखाउने र तिनीहरुको परिचय दिन लगाउने ।	• अन्न बालीहरुको परिचय बताउन लगाएर	

				• दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • प्रयोग सिप अनुकरण सिप	• ती अन्नबालीहरु मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरुको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरुको परिचय दिने	• अन्नबालीहरु र तिनीहरुको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाएर	
		• स्थानीय तरकारीहरुः आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदिको परिचय दिन ।	• हाम्रा स्थानीय तरकारीहरु ।	• सञ्चार सिप • सूचना साक्षरता • सिकाइ सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • प्रयोग सिप • अनुकरण सिप	• विद्यार्थीहरुलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरुको नाम बताउन लगाउने र तिनको महत्व बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिकामा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरु : साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम, आदिको चित्र वा भिडियो देखाउने र ती मध्ये कुन कुन तरकारीहरु खाने गरिएको छ ? बताउन लगाउने र तिनको परिचय दिन लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरुको परिचय दिने ।	• तरकारीको नाम बताउन लगाएर • तरकारीको परिचय दिन लगाएर । • विभिन्न तरकारीहरुको चित्र र तिनीहरुको नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरु-पिस्टुर, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, कोल्ह, बन्ठी, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, सिकहर, बहिंगा, मदानी (खैलर) आदिको पहिचान गर्न ।	• हस्त निर्मित सामग्रीहरु-पिस्टुर, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, कोल्ह, बन्ठी, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, सिकहर, बहिंगा, मदानी (खैलर) आदिको पहिचान ।	• सञ्चार सिप • सूचना साक्षरता • सिकाइ सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • प्रयोग सिप • अनुकरण सिप	• सर्वप्रथम विद्यार्थीहरुलाई हाम्रा गाउँघरमा भएका हस्त निर्मित सामग्रीहरु के के छन् भनेर सोध्दै त्यस्ता सामग्रीहरुको नाम भन्नका लागि व्यक्तिगत रुप्मा उत्प्रेरित गर्ने । • उनीहरुले भनेका र प्रस्तुत गरेका आधारमा फोटो र वास्तविक वस्तुको नमूना देखाउदै स्थानीय हस्तनिर्मित सामग्रीहरु : पिस्टुर, लेहंगा, कटौटी, टोपी, गैंजा, ढेंकी, कोल्ह, बन्ठी, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, सिकहर, बहिंगा, मदानी (खैलर) आदिका बारेमा परिचय दिने कार्यमा विद्यार्थीहरुले जानेका आधारमा क्रमशः सहजीकरण गर्दै जाने ।	• घरमा प्रयोग भएका हस्त निर्मित सामग्रीको नाम सोधेर । • हस्त निर्मित सामग्रीको चित्र र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • कुनै हस्त निर्मित सामग्रीले गर्ने काम सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• नाता सम्बन्धका मानिसहरुको आनीवानी बताउन । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील	• नाता सम्बन्धका मानिसहरुको आनीवानी र स्वभावहरु । • असल र चरित्रवान हुनका लागि	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • पहिचान सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरुको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरुमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • साथी र चिनेका मानिसहरुका मन परेका र मन नपरेका आनीबानीहरुको सूची बनाउने ।	• नाता सम्बन्धका व्यक्तिहरुका नाम, नाता एवम् मन पर्ने बानी सोधेर ।	२७

		र स्वभावहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न ।	आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरु ।			• कुनै पनि व्यक्ति मन पर्नु र मन नपर्नुको कारण सोधेर ।	
					• हरेक विद्यार्थीलाई मानिसका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सम्झन लगाउने । • हरेकलाई पालैपालो मानिसका मन पर्ने बानी र मन नपर्ने बानी बताउन लगाउने । • हरेकलाई कुनै बानी मन पर्नु र कुनै बानी मन नपर्नुको कारण पालैपालो भन्न लगाउने । • अरुलाई मन पर्ने आनीबानी र स्वभाव भएका मानिसहरुलाई असल र चरित्रवान मानिस भनिन्छ भन्ने कुरा गर्दै असल मानिसहरुका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन-कुन आनीबानी अबदेखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरुबाट प्रतिबद्धता समेत लिने । • उनीहरुको स्वभाव र आनीबानीको बारेमा अभिभावकसँग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	• मन पर्ने आनीबानी बताउन लगाएर • मन पर्नुको कारण सोधेर । • कस्तो मानिसलाई असल र चरित्रवान भनिन्छ भन्ने सोधेर । • हिजोआज देखि अपनाएका असल बानीहरु बताउन लगाएर । • अभिभावकसँग विद्यार्थीहरुको आनीबानीको बारेमा सोधेर ।	
		• आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप • छनौट सीप, • स्वव्यवस्थापन सीप • प्रयोग सीप	• विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने । • मोवाइल, टिभी, साउण्ड सिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरुलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	• जानेका वा मन पराएका गीतहरु भन्न लगाएर । • उनीहरुले मन पराउने गीत गाउन एवम् उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर ।	
		• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरुको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्व मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरु ।		• घर परिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरुमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरुको बारेमा भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरुमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरु भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरुको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• घरपरिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाड पर्वको नाम सोधेर । • उत्सव र चाड पर्वका मनपर्ने कुरा भन्न र गर्न लगाएर । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर ।	

		• आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुशरण गर्न ।	• आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुशरण ।		• विद्यार्थीहरुलाई अरुको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरुको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरुलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार आदान प्रदान गर्न लगाउने । • खुशी हुदै अरुका मन पर्ने कुराहरु आफुले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।	• मानिसका राम्रा आनबानीहरु भन्न लगाएर । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा सोधेर एवम् अनुगमन गरेर । • व्यवहारहरुको अवलोकन गरेर ।	
		• आसन, ध्यान र प्राणायामहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• हाम्रा आसन, ध्यान र प्राणायामहरु ।	• प्रदर्शन सीप, • सञ्चार सीप, • विश्लेषण सीप, • तार्किक सीप, • प्रयोग सीप, • स्वीकार्य सीप • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरुलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको नाम र महत्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर । • उनीहरुले गरेका अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर ।	
		• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति ।		• विद्यार्थीहरुसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न बस्तुहरुको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिजहरु हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरुका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरु बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर ।	
		• अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• अशक्त, ज्येष्ठ नागरिकप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास ।		• विद्यार्थीहरुले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले सहयोग गर्‍यौं भने भोली हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने ।	• जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा प्रश्न सोधेर । • उनीहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरु सोधेर ।	

					• श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने ।		
		• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरु बताउन ।	• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको जानकारी ।		• जङ्कफुड अर्थात बजारमा पाइने तयारी खानाका बेफाइदा र घरमा बनाइने खानाहरुका फाइदाहरुका बारेमा विद्यार्थीहरुका समेत अनुभव र भोगाइहरुलाई समेटेर छलफल गर्ने । • आवश्यकता अनुसार यस सम्बन्धी फोटो र भिडियोहरु प्रस्तुत गर्ने । • स्वास्थ्य सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिका रुपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने	• जङ्कफुडका बेफाइदाहरुको बारेमा प्रश्न सोधेर • घरमा बनाउने खानाका फाइदाहरुका बारेमा प्रश्नहरु सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको पहिचान गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको परिचय र महत्व ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरुलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरुको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने । • विद्यार्थीको समूहमा एवम् अभिभावकसँग समेत छदफल गरी नगरपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरुको सूची बनाइ प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम सोधेर । • वन्यजन्तु तथा चराहरुको सूची बनाउन लगाएर ।	२७
		• गाउँटोल र वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • वातावरण र विकासको परिचय दिन ।	• गाउटोल र वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी । • वातावरण र विकासको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रति को सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• आफू बस्ने वडाका वनहरुको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनहरुमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्धारा पहिचान गराउने र तिनीहरुको उपयोगमा छलफल गराउने । • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्व बताउने • विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी बनाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने । • विद्यालय भित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभगी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरुको बारेमा जानकारी दिने । • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरुको पहिचान गर्न लगाउने ।	• वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरुको नाम सोधेर । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ।	

					• वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरुको समग्रतालाई वातावरणको रुपमा परिचय गराउने । • पर्यावरण सन्तुलन नखल्बलिने गरी उपलब्ध वस्तुहरुको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकास बिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको कुरा बताउने ।	• वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर ।	
		• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न ।	• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पानीका स्रोतहरु पहिचान गर्न लगाउने । • भिडियोद्धारा पानीका स्रोतहरुको जानकारी दिने । • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरुको अवलोकन गराई तिनीहरुको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) गराउने । • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरुको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । • पानीका स्रोतहरुलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने । • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने ।	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरु र उपयोग बताउन लगाएर । • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • पानीको मितव्ययी किसिमले विभिन्न कार्यमा प्रयोग बारे अवलोकन गरेर ।	
		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न ।	• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रति को सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने । • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने । • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरुलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने । • उल्लिखित विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरुलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाएर । • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाएर । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाएर । • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	

					बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने ।		
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा बताउन ।	• सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानीहरुको चर्चा ।	• सञ्चार सीप • स्व-व्यवस्थापन सिप • समानुभूति सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• चित्र एवं श्रव्य-दृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानीहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • चित्र एवं श्रव्य-दृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटनाहरुको व्याख्या गर्न लगाउने । • आफू र आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका पदार्थहरुको सेवनलाई निषेध गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गरी व्यवहारमा समेत लागू गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने ।	• धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानीको बारेमा सोधेर । • यसप्रकारका पदार्थको सेवनबाट विद्यार्थीहरुलाई बच्ने उपायहरुको बारेमा सोधेर ।	२६
		• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढि, आगलागी, शीतलहर, लु, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान गरी परिचय दिन ।	• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढि, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं, शीतलहर, लु र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय ।	• सिकाइ सिप • पहिचान सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सीप • स्वव्यवस्थापन सिप • व्यैयक्ति जिम्मेवारी सिप	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट विपदहरु (हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढि, आगलागी, शीतलहर, लु, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदि) को पहिचान र परिचय गराउने । • चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट भैरहेको घटना पालैपालो व्याख्या गर्न लगाउने र आवश्यक्ता अनुसार शिक्षकले थप सहयोग गर्ने । • शिक्षकले स्थानीय स्तरमा घट्ने विपद्हरुको केही उदाहरण दिने र बाँकि विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने र एकआपसमा छलफल गर्न लगाउने ।	• विपद्को चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर । • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरुलाई अनुभव सुनाउन लगाएर ।	
		• घरभित्र हुने जोखिमहरु : छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन र अनुसरण गर्न ।	• घरभित्र हुने जोखिमहरु (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरुबाट बच्ने उपायहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सीप	• चित्रको माध्यमबाट त्यहाँ के भइरहेको छ ? चित्रमा के देखियो ?आदि जस्ता प्रश्नहरु सोधेर जोखिमहरू परिचय दिन अभिप्रेरित गर्ने । • घर भित्र जोखिम हुनसक्ने विभिन्न अवस्था वा स्थानको बारेमा छलफल गराउने । • चित्रमा भएको जस्तै अवस्था भयो भने तपाईहरु के गर्नुहुन्छ भन्ने विषयमा छलफल गराउने । • ति स्थानहरूमा सुरक्षित रहनका लागि गरिने पूर्वसावधानीहरूको बारेमा छलफल गराउने । • घरमा हुँदा विभिन्न जोखिमरूबाट बच्ने उपाएहरू छलफल गराउने र शिक्षकले आवश्यक्ता अनुसार सहयोग गर्ने ।	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचान गराई उक्त जोखिमबाट बच्ने उपाय भन्न लगाएर ।	
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट,	• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट पालैपालो विभिन्न विपद्हरू (वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ,	• विभिन्न विपद्हरूको नाम र तिनीहरूबाट	

		चट्याङ, बाढि र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरु बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढि र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरु । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) /	• स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	बाढि र जङगली जनावरको आक्रमण) को चिनारी गराउने । • ती विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपदहरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी छलफल गराउने । • शिक्षकले कथा वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । नोट :कुनै एउटा विपद्को बारेमा माथिको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने ।	बच्ने उपायहरू बताउन लगाएर । • कृत्रिम घटना अभ्यासको अवलोकन एवम् मूल्याङ्कन गरेर	

कक्षा ३

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• आफ्नो वडाध्यक्षको प्रमुख कामहरु उल्लेख गर्न । • राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरु बताउन । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको सामान्य परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका मुख्य	• आफ्नो वडाध्यक्षको प्रमुख कामहरु । • राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरु । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको सामान्य परिचय । • राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका मुख्य	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी बहन गर्ने सिप • वातावरण प्रतिको सजगताको सिप • अनुकरण सिप	• नगरपालिकाका वडाका वडाध्यक्षले के के काम गर्नु हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफल सञ्चालन गर्ने । • विद्यार्थीहरुका अनुभव र पूर्वज्ञानलाई सम्मान गर्दै ऐनकानूनले तोके बमोजिमका वडाध्यक्षका प्रमुख कामहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धमा नगरपालिकारमा कार्यरत जानकार र आधिकारिक व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गर्ने • राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउद) का बारेमा विद्यार्थीहरुको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफललाई अघि बढाउने । • हिउदमा हुने हावापानी र वर्षामा हुने हावापानीलाई चित्र र भिडियो क्लीपको माध्यमबाट राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिको परिचय सहित राजापुरमा कुन कुन महिना हिउद र कुन कुन महिना वर्षा याम हुन्छ ? त्यति बेला हावापानी कस्तो हुन्छ र त्यसबाट सुरक्षित रहन के गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थी र शिक्षकले छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने । • वडा कार्यालयले बालबालिकाका निम्ति गर्ने मुख्य काम के हो भनेर छलफल गर्ने । यसका लागि स्रोतव्यक्तिका रुपमा	• आफ्ना् वडाध्यक्षले गर्ने प्रमुख कामहरु सोधेर । • राजापुरकाा कुन कुन महिना हिउद र कुन कुन महिना वर्षा हुन्छ भन्ने सोधेर । • राजापुरमा वर्षा र हिउदमा हुने हावापानीको बारेमा सोधेर । • वर्षा र हिउदको प्रतिकूल मौसमबाट सुरक्षित रहने उपाय सोधेर । • बालबालिकाका निम्ति वडाले गर्ने कामहरु सोधेर । • आफ्नो वडामा भएका शैक्षिक संस्थाहरुको	२७

		बजार तथा सडकहरुको परिचय दिन । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति बताउन । • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरुको नाम र अवस्थिति भन्न । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम र तिनीहरुको महत्त्व भन्न । • वडा भित्र रहेका मुख्य ताल/खोला र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न • भौँरा क्षेत्रको परिचय दिन । • बरघरको महत्त्व बताउन ।	बजार तथा सडकहरुको परिचय । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति । • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरुको नाम र अवस्थिति । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम र तिनीहरुको महत्त्व । • वडा भित्र रहेका मुख्य ताल/खोला र तिनीहरुको अवस्थिति • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना • भौँरा क्षेत्रको परिचय । • बरघरको महत्त्व ।		पालिकाकै बालबालिकासम्बन्धी काम गर्ने आधिकारिक व्यक्तिलाई अनुरोध गर्ने । • आफू बसिरहेको वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको नाम, ठेगाना र कतिसम्म अध्ययन अध्यापन हुन्छ भन्ने बारेमा फोटो समेत प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने । आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित संस्थाको भ्रमण समेत गर्ने । • विद्यार्थीहरुको अनुभवको आधारमा राजापुर नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार र प्रमुख सडकहरुको बारेमा छलफल गर्ने । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर अवस्थितिलाई पहिचान गर्न विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई वनजङ्गलले हामीले के दिन्छ ? वनजङ्गल नभएको भए के हुन्थ्यो होला ? जस्ता प्रश्नहरु सोधेर सबै नागरिकको साझा वनको रुपमा रहेको सामुदायिक वनको महत्त्वको बारेमा सहजीरकण गर्ने । • वडाभित्र रहेका मुख्य मुख्य ताल र खोलाहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग अन्तरक्रिया गर्दै उनीहरुलाई आआफ्ना वडाभित्र रहेका मुख्य मुख्य ताल र खोलाहरुको सूची बनाउन लगाउने । तिनीहरु कहाँनेर छन् भनेर अवस्थिति पहिचान गर्न लगाउने र तिनीहरुले नागरिकलाई पुऱ्याएको फाइदाको बारेमा छलफल र अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने । • आफू बसोवास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था र क्लिनिकहरुको सूची बनाउन लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने । • राजापुरलाई परापूर्वकालमा भौरा क्षेत्र भनिन्थ्यो भन्दै यसको परिचय, नामाकरण र पृष्ठभूमिको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • राजापुरका गाउटोल र वस्तीहरुमा बरघरले गरेको योगदान गरेको योगदानको चर्चा गर्दै बरघरको महत्त्वको बारेमा पूर्वज्ञान र अनुभवको आधार विद्यार्थीहरुलाई समेत आफ्ना विचारहरु राख्न अभिप्रेरित गर्ने ।	फोटो देखाउदै शैक्षिक संस्थाको नाम सोधेर । • राजापुर नगरपालिकामा रहेका प्रमुख बजार र सडकको नाम सोधेर । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सा देखाउदै राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति सोधेर । • आफ्नो वडाभित्र भएका मुख्य मुख्य ताल र खोलाहरुको सूची बनाउन लगाएर • कुनै ताल वा खोलाको नाम लिएर उक्त ताल वा खोला कहाँनेर छ भनी सोधेर । • वडाभित्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाको नाम सोधेर । • भौराको ऐतिहासिक पृष्ठभूमिको बारेमा सोधेर । • बरघरको महत्त्वको बारेमा प्रश्न सोधेर	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका जातजातिहरु (आदिबासी जनजाति थारु, मगर, गुरुङ्ग, बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, दशनामी, दलित, सोनाहा, मधेशी,	• राजापुर नगरपालिका भित्रका जातजातिहरुको परिचय ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पहिचानको सिप	• राजापुर नगरपालिकामा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति : आदिवासी जनजाति, थारु, मगर, गुरुङ, बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, दशनामी, दलित, सोनाहा, मधेसी, मुश्लिम आदिको बारेमा विद्यार्थीहरुको पूर्वज्ञान र अनुभवका आधारमा छलफल गर्दै जातजातिको परिचय दिने ।	• राजापुर नगरपालिकाभित्र बसोवास गर्ने जातजातिको सूची बनाउन लगाएर • राजापुरका नाचिने विभिन्न नाचहरुको	२७

		मुश्लिम) को परिचय दिन • राजापुर नगरपालिका भित्र नाचिने बिभिन्न नाचहरुको परिचय दिन । • हाम्रो भान्साका परिकारहरु (कप्वा, दाल, सिन्की, चट्नी, कचालु, ढिक्री, आँटो, खिर, सातु, मार, रोटी, अन्डिक भाट, खंर्या, बर्या, खुर्मा रोटी, अन्डिक रोटी, अर्वा रोटी, ठोकनी, घोंघी, घोंघा, मुसाको चट्नी) आदिको विशेषता बताउन • आफ्ना वडामा या छिमेकी वडामा रहेका सामुदायिक वनजंगलको परिचय दिन • हाम्रा स्थानीय सामग्रीहरु मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, छिट्नी, घर, डोंर्वा आदिको परिचय र	• राजापुर नगरपालिका भित्र नाचिने बिभिन्न नाचहरुको परिचय । • हाम्रो भान्साका परिकारहरुको विशेषता । • आफ्ना वडामा या छिमेकी वडामा रहेका सामुदायिक वनजंगलको परिचय • हाम्रा स्थानीय सामग्रीहको परिचय र उपयोगिता ।	• अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरताको सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी बहन गर्ने सिप	• कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो पालिकामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ र छलफल गर्ने । • राजापुर नगरपालिकामा नाचिने नाचहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी उनीहरुले दिएको जवाफको आधारमा नाचहरुको सूची बनाउदै जाने । • विद्यार्थीहरुलाई घरमा र गाउटोलमा गएर राजापुर नगरपालिकाभित्र नाचिने कक्षामा छुट भएका अन्य नाचहरुको बारेमा समेत सूची सङ्कलन गरी कक्षामा प्रस्तुतिका लागि सहजीकरण गर्ने । • सहजकर्ताका रुपमा नाचसम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई प्रयोग गर्न सकिने । • विद्यार्थीहरुको पूर्व ज्ञान र अनुभवको आधारमा हाम्रो भान्साका परिकारहरू: कप्वा, दाल, सिन्की, चट्नी, कचालु, ढिक्री, आँटो, खिर, सातु, मार, रोटी, अन्डिक भाट, खंर्या, बर्या, खुर्मा रोटी, अन्डिक रोटी, अर्वा रोटी, ठोकनी, घोंघी, घोंघा, मुसाको चट्नी आदिको महत्व र विशेषता र तयार गर्ने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने र आवश्यकताअनुसार यस सम्बन्धी जानकार व्यक्तिलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने । • वनजङ्गलले हामीलाई के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरुलाई सोध्ने र उनीहरुले भनेका आधारमा वनजङ्गलको महत्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने । • राजापुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनको बारेमा सामान्य परिचय दिने । • यसका लागि उपलब्ध हुन सकेमा वन कार्यालयको कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने । • वास्तविक वस्तु वा चित्रको माध्यमबाट हाम्रा स्थानीय सामाग्रीहरु मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, छिट्नी, घर, डोंर्वा आदिको सम्भव भएसम्म परिचय र उपयोगिता बारे सहजीरकण गर्ने । सम्भव नभए विद्यार्थी र शिक्षकको टिमले खोजी गरी पत्ता लगाउने र सार्वजनिक गर्ने । • त्यस्ता स्थानीय सामग्री र उक्त सामग्रीले कामको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने । • उल्लिखित स्थानीय सामग्रीहरुमध्ये आफ्नो घरमा भएका सामग्रीहरुको विद्यार्थीहरुलाई नाम भन्न लगाउने र ती	फोटो र भिडियो देखाउदै नाचको नाम सोधेर । • फोटो देखाउदै यो कुन नाच हो र कति बेला कुन जातिले नाच्छन भनी सोधेर । • विभिन्न स्थानीय परिकारहरुको सूची बनाउन लगाएर • स्थानीय परिकारको फोटो हेरी नाम भन्न लगाएर । • परिकारको स्वाद र बनाउने तरिकाको बारेमा सोधेर • वनजङ्गलले मानिसलाई दिने फाइदाहरुको सूची बनाउन लगाएर । • गाउटोलमा पाइने स्थानीय सामग्रीको नाम र कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाएर । • कुनै स्थानीय सामग्रीको चित्र देखाउदै सोको नाम भन्न लगाएर । • विभिन्न स्थानीय सामग्रीको सूची बनाउन लगाएर • राजापुरमा वसोवास गर्ने बिभिन्न जातजातिहरुको	

		उपयोगिता बारे बताउन । • राजापुरका बिभिन्न जातजातिहरुको भेषभूषा र गरगहनाहरुको नाम बताउन ।	• राजापुरका बिभिन्न जातजातिहरुले प्रयोग गर्ने भेषभुषा र गरगहनाहरुको नाम ।		बाहेक अन्य स्थानीय सामग्रीहरु पनि घरमा भए पनि सोको पनि नाम र परिचय दिन विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने । • राजापुर नगरपालिकामा बसोवास गरिरहेका बिभिन्न जातजातिहरुले लगाउने भेषभुषा : चोली, लेहंगा, गोनिया, गटिया, अघ्रान, धोति, टोपी, गुन्युचोली, दौरा सुरुवाल, आदि) र गरगहना (सुटिया, कारा, चुरिया, कन्सेहरी, फेंफि, फुलि, कनौसि, ढुंग्री, नथिया, तिलहरी, चन्द्रहार, गुरिया (पोते, टँर्वा, आदिको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई के कति थाहा छ भन्ने बारेमा प्रश्न सोधेर जवाफका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • सहजीकरणको क्रममा विद्यार्थीको पूर्वज्ञान, भेषभुषाका चित्र र वास्तविक नमूनालाई प्रमुख आधारको रुपमा लिने । • सहजीकरणको क्रममा भेषभूषा र गरगहनासम्बन्धी स्थानीय जानकारलाई समेत सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्ने ।	भेषभुषाको सूची बनाउन लगाएर । • भेषभुषाको फोटो वा भिडियो देखाउदै त्यसको नाम सोधेर • गरगहनााको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन ।	• राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफूले चिनेका र आफ्नो समुदायका मानिसले गर्ने पेसा व्यवसायको नाम बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसले गर्ने । विभिन्न पेसा व्यवसायहरुको चित्र वा भिडियोद्धारा प्रदर्शन गर्ने र ती पेसा व्यवसायहरुको परिचय दिने ।	• राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरु बताउन लगाएर ।	२६
		• हाम्रा मसलाजन्य बाली (मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, पूदिना) को सामान्य परिचय दिन ।	• हाम्रो पालिकामा हुने मसलाजन्य बालीहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर तथा समुदायका मानिसले गर्ने मसलाजन्य बालीहरुको नाम बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियोद्धारा राजापुर नगरपालिकाका मानिसले खेती गर्ने मसलाजन्य बालीनालीहरुः मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, पूदिना आदिको सामान्य परिचय दिने । • मसलाजन्य बालीनालीको खेती गरिएको ठाउँमा विद्यार्थीहरुलाई भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका मसलाजन्य बालीनालीहरुको परिचय दिने ।	• मसलाजन्य बालीनालीको नाम बताउन लगाएर । • मसलाजन्य बालीनालीको नाम र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• नगदेबालीहरु : तोरी, मसुरो, अर्सी, तिल, केराउ, भटमास आदिको सामान्य परिचय दिन ।	• हाम्रा नगदेबालीहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट राजापुर नगरपालिकामा खेती गरिने नगदेबालीहरु : तोरी, मसुरो, अर्सी, तिल, केराउ, भटमास आदिको प्रदर्शन गर्ने । • उल्लिखित नगदेबालीहरु मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने नगदेबाली बताउन लगाउने । • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका नगदेबालीहरुको अवलोकन गर्नको लागि भ्रमण गराउने र नगदेबालीहरुको परिचय दिने ।	• नगदेबालीहरुको नाम बताउन लगाएर । • नगदेबालीको चित्र र नाम बिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	

		• बेमौसमी बालीहरु : काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै आदिको सामान्य परिचय दिन ।	• हाम्रा बेमौसमी बालीहरु ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट राजापुर नगरपालिकामा खेती गरिन बेमौसमी बालीहरु : काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै आदिको फोटो वा वास्तविक बाली देखाउने र तिनको परिचय दिने । • उल्लिखित बालीहरु मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीहरु बताउन लगाउने । • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका बेमौसमी बालीको अवलोकन गराउने र जानकारी दिन लगाउने ।	• बेमौसमी बालीको नाम बताउन लगाएर • बेमौसमी बालीको परिचय दिन लगाएर । • बेमौसमी बालीको चित्र र नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	
		• परम्परागत स्थानीय प्रविधि :जाँतो, ढिक्की, कोल आदिको सामान्य परिचय दिन । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ढिकीजाँतो-मिल) को तुलना गर्न ।	• हाम्रा परम्परागत स्थानीय प्रविधि र आधुनिक प्रविधिहरुको तुलना ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समस्या समाधान तथा निर्णय सिप • तार्किक सिप	• विभिन्न परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरु (जाँतो, ढिकी, कोल आदिको प्रदर्शन गर्ने र ती प्रविधिहरुको परिचय दिने । • ती प्रविधिहरु मध्ये विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा भएका प्रविधिहरु बताउन लगाउने र तिनीहरुले के कसरी कार्य गर्दछन् ? बताउन लगाउने । • परम्परागत प्रविधिको सट्टामा आजभोली प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरु हलोको सट्टा ट्याक्टर, ढिकीजाँतोको सट्टा मिलको प्रयोग भएको बताउन लगाउने र शिक्षकले थप जानकारी दिने । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाउने र थप पृष्ठपोषण दिने ।	• परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरुको नाम र तिनले गर्ने काम बताउन लगाएर । • पराम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाएर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• साथी र समुदायका मानिसहरुको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• साथी र समुदायका मानिसहरुको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको विकास र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरुको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरुमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • नातासम्बन्धको हिसावले उच्च र स्वभाव एवम् आचरणको हिसावले अब्बल मानिसहरुलाई आदर र सम्मान गर्नु पर्ने सन्दर्भलाई चित्रात्मक एवम् भिडियोको माध्यमबाट विषयवस्तु प्रस्तुत गर्नुका साथै कुनै एउटा विद्यार्थीको परिवारलाई उदाहरणको रुपमा प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने	• नाता सम्बन्धका मानिसहरुका नाम, नाता एवम् मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सोधेर । • कुनै पनि मानिस मन पर्नु र नपर्नुको कारण सोधेर । • सम्मान र आदर ककसलाई गर्ने भन्ने विषयमा प्रशन सोधेर ।	२७
		• स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना	• आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने ।	• जानेका वा मन पराएका गीतहरु भन्न लगाएर । • उनीहरुले मन पराउने गीत गाउन एवम्	

		र प्रस्तुतिकरण गरेर प्रदर्शन गर्न ।			• मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरुलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर ।	
		• आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• हाम्रा उत्सव र चाडपर्व मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• घर परिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरुमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरुको बारेमा बताउन लगाउने • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरुमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरु भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरुको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरुलाई मन पर्ने क्रियाकलाप भन्न लगाएर । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर	
		• आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप, • छनौट सीप, • स्वव्यवस्थापन सीप, • प्रयोग सीप	• विद्यार्थीहरुलाई अरुको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरुको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरुलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार आदान प्रदान गर्न लगाउने । • खुशी हुदै अरुका मन पर्ने कुराहरु आफुले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।	• मानिसका राम्रा आनबानीहरु भन्न लगाएर । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा सोधेर एवम् अनुगमन गरेर । • व्यवहारहरुको अवलोकन गरेर ।	
		• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति ।	• सञ्चार सीप, • विश्लेषण सीप, • तार्किक सीप, • प्रयोग सीप, • स्वीकार्य सीप •	• विद्यार्थीहरुसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरुको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिजहरु हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरुका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरु कसले बनाउछ भने सोधेर • आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर ।	
		• ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को	• आसन, ध्यान र प्राणायमहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप,	• विद्यार्थीहरुलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर । • उनीहरुले गरेका अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर ।	

		परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	परिचय र अभ्यास ।		• विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको नाम र महत्वको बारेमा बताउने ।		
		• समाजका ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• घरपरिवार र समाजका, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रतिको सहयोग र सम्मान ।	• सञ्चार सीप, • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरुले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठनागरिक र अशक्त मानिसहरुसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामी पनि त्यो अवस्थामा हुन सक्छौं कि सक्दैनौं भनेर पनि सोधपुछ गर्ने । • हामीले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने ।	• विद्यार्थीहरुलाई जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा भन्न लगाएर । • उनीहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • उनीहरुलाई विद्यार्थीले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर ।	
		• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको बारेमा बताउन र सोको अनुशरण गर्न ।	• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको जानकारी ।	• सञ्चार सीप, • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• जङ्कफुड खानाले हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइाको बारेमा चित्र, फोटो, भिडियो आदिको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीका अनुभवहरुलाई समेत प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने जानकारी वा स्वास्थ्यका कर्मचारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• जङ्कफुडबाट हुने हानीको बारेमा प्रश्न सोधेर । • घरमा तयार गरिने खानका फाइदाका बारेमा प्रश्न सोधेर	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको परिचयन दिन ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको परिचय	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• आफूले देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम बताउन लगाउने । • वन्यजन्तु र चराहरुको चित्र देखाउदै उक्त वन्यजन्तु र चराहरुको बासस्थान, उपयुक्त हुने मौसम, खानेकुरा आदिको बारेमा समेत छलफल र सहजीकरण गर्ने । • राजापुर नगरपालिका भित्र वन क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराहरुको बारेमा अवलोकन/ चित्र/ भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान गर्नका लागि आवश्यक छलफल र सहजीकरण गर्ने ।	• वन्यजन्तु तथा चराहरुको परिचय दिन लगाएर । • वन्यजन्तु तथा चराहरुको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • स्थानीयस्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम सोधेर	२७
		• स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन । • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व	• स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाहरुको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्व, उपयोग, वर्गीकरण) । • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरुको अवलोकन गराउने र तिनीहरुको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने	• घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरुको नाम सोधेर ।	

		तथा उपयोग बताउन । • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न ।	• स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह ।	• वातावरणप्रति को सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यालयमा बाल बगैंचा निर्माणको महत्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) । • विद्यालयमा बाल बगैंचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने । • सम्भव भए सम्म घरमा बगैंचा निमाण गर्ने परियोजना कार्य दिने र घरको अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने ।	• अवलोकन गरेका बोटबिरुवाहरुको नाम भन्न लगाएर । • विद्यालयको बगैंचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • घरमा बगैंचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ।	
		• घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरुको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न ।	• घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरुको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप प्रयोग सिप	• आफ्नो घर तथा घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरु पहिचान गर्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको जानकारी दिने । • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको अवलोकन गराई तिनीहरुको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) गराउने । • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । • पानीका स्रोतहरुलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने । • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने ।	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरुको उपयोग बताउन लगाएर । • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	
		• फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन । • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन । • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र	• व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय । • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रति को सजगता र सम्मान सिप	• व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरिने कार्यहरुको रुपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने • सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरिने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने • घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्न गर्ने कार्यहरु नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा बताउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने फोहोरहरु ठोस (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोर हुने र यी फोहोरहरुलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि	• सरसफाइको परिचय दिन लगाएर । • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर । • व्यक्तिग सरसफाइ को अवलोकन गरेर । • फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरु बताउन लगाएर ।	

		सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान गर्न । • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागिता हुन ।	कुहिने, नकुहिने र तरल) । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान । • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागिता ।	• वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	सही ठाउमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपायहरु अपनाउनुपर्ने कुराहरुमा छलफल गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्धारा पहिचान गराउने • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायस्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने र यस कार्यले गर्दा रोगहरु नलाग्ने जस्ता फाइदाहरु हुने कुरा बताउने र छलफल गराउने • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायहरुमा छलफल गराउने र सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफूले पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घर वरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासहरु श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने	• फोहोरहरुलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाएर । • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सहभागिताको अवलोकन गरेर । • घर वरपरको वातावरण सफा गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागिताको अवलोकन गरेर	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन ।	• सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरु ।	•सिकाइ सिप •सञ्चार सीप •स्व-व्यवस्थापन सिप •व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक चुनौती र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवन र छोराछोरी बिचको भेदभावबाट हुने हानीहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • आफू र आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका विकृति र विसडगति हुन नदिनका लागि आवश्यक उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गरी व्यवहारमा समेत लागू गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने । • आवश्यकता अनुसार अभिभावकलाई समेत यससम्बन्धी सहजीकरण गर्ने ।	• धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवन र छोराछोरीको बीचमा हुने भेदभावबाट हुने हानीको बारेमा सोधेर । • यसप्रकारका विसङ्गतिबाट बच्ने उपाय सोधेर	२६
		• विपद्को परिचय दिन । • विपद्को किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन ।	• विपद्को परिचय • विपद्को किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित)	•सिकाइ सिप •सञ्चार सिप •अवलोकन सीप •व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• चित्र र पोष्टरका माध्यमबाट विपद् पहिचान गर्न लगाउने • चित्रमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाइ विपद्को परिचय दिने । • विद्याथीलाई हाम्रो वरपर घट्ने विभिन्न विपद्हरूको बारेमा छलफल गर्न लगाई शिक्षकले पनि विभिन्न विपद्हरूको बारेमा आफ्नो अनुभव सुनाउने । • अनुभव साटासाट गर्दा आएका विपदको सूचि बनाउन लगाउने र प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद् छुट्याउन लगाउने ।	• हाम्रो वरपर हुने विपद्हरूको सूचि बनाई प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्हरू छुट्याउन लगाएर ।	

					• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्का बारेमा विद्याथीलाई छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।		
		• विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने जोखिमहरु जस्तै : छत, विजुली, भऱ्याङ, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिबाट हुने जोखिमहरुको पहिचान गर्न । • विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट साबधानी अपनाउन ।	• विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने जोखिमहरु जस्तै छत, विजुली, भऱ्याङ, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिको पहिचान र सावधानी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सीप	• जोखिमका बारेमा चर्चा गर्दै विद्यालयभित्र हुनसक्ने विभिन्न जोखिमहरूको छलफल गर्ने । • विद्यालय परिसर भ्रमण वा अवलोकन गरी विभिन्न जोखिमयुक्त स्थानहरू पहिचान गराउने र ती स्थानहरु जोखिमयुक्त हुनुको कारणबारे छलफल गर्ने/गराउने । • विद्यालयमा हुने सम्भाव्य जोखिमहरूको सूचि बनाउन लगाउने । • विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने उपाय र अपनाउने सावधानीको विषयमा छलफल गर्न गराउने कार्यमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ।	• विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरुको तालिका बनाउन लगाएर ।	
		• भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• भुकम्प र रोगको महामारी जस्तै कोभिड, झाडा पखाला, टाइफाइड आदिबाट सुरक्षा । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमले भूकम्पको चिनारी गराउने र यससम्बन्धी अनुभव समेत आदानप्रदान गर्ने गराउने । • चित्रको माध्यमले भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउने र छलफल गराउने । • भूकम्पबाट हुने क्षति कम गर्नका लागि कृतिम घटना अभ्यास गराउने । • चित्र र श्रव्यदृष्य सामग्रीको माध्यमले महामारीको जानकारी दिने । • चित्र र श्रव्यदृष्य सामग्रीको माध्यमले विभिन्न महामारीबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • महामारीका समयमा त्यसबाट बच्ने उपायहरू समूहमा छलफल गर्ने गराउने कार्यमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ।	• भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाएर । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित हुने उपायहरू बताउन लगाएर ।	

कक्षा ४

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन । • आफ्नो वडा भित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरुको सूचिसहित जनसंख्या बताउन । • आफ्नो वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य सेवाहरु बताउन । • नगरपालिका भित्रका वडाहरुको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरुको ठेगाना भन्न । • नगरपालिका भित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) भन्न । • नगरपालिका भित्रका मुख्य बाटाघाटाहरु पहिचान गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल । • आफ्नो वडा भित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरुको सूचिसहितको जनसंख्या । • आफ्नो वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य सेवाहरु । • नगरपालिका भित्रका वडाहरुको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरुको ठेगाना । • नगरपालिका भित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) । • नगरपालिका भित्रका मुख्य बाटाघाटाहरुको पहिचान । • थारु जातिको पृष्ठभूमि (कम्लहरी र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षता सिप •	• राजापुर नगरपालिकाको नाम राजापुर रहनुका कारण बारे छलफल गर्ने र विभिन्न किम्बदन्ती, भनाइ र तथ्यका आधारमा नामाकरणको पुष्टि गर्ने । यसका लागि विद्यार्थीहरुका भनाईलाई समेत सम्मान गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा देखाएर तपाईको गाउँवस्ती कहाँनेर पर्दछ र तपाईहरुको आफन्त र मन पर्ने साथीहरुको गाउँवस्ती कहाँ पर्दछ भनेर सङ्केत गर्दै भन्न लगाउने । • तत्पश्चात् राजापुर नगरपालिकाको नक्सा देखाउदै शिक्षकले यस नगरपालिकाको अवस्थिति र यसका सिमानामा भएका जिल्ला र पालिकाहरुको नाम बताउने । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सा देखाउदै यसको क्षेत्रफल बताउने । • विद्यालय रहेको वडामा बसोबास गर्ने जातजातिको सूची सहितको अद्यावधिक जनसङ्ख्याको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • नगरपालिकाको वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने मुख्य मुख्य सेवाहरु त्यसका लागि पूरा गर्नु पर्ने प्रक्रियाको बारेमा छलफल गर्दै सहजीकरण गर्ने । • यस सम्बन्धी सहजीकरणका लागि वडा कार्यालयबाट जिम्मेवार पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको जम्मा वडा सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरुको ठेगाना आदिको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग उनीहरुको पूर्वज्ञानको आधारमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरुबाट आएका प्रतिक्रिया र जवाफहरुलाई समेत सम्मान गर्दै सबै वडाहरुको संख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना सहितको विवरण प्रस्तुत गर्ने । उपलब्ध भएसम्म वडा कार्यालयहरुको पहिचान सहितको फोटो समेत सहजीकरणमा प्रस्तुत गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको महिला र पुरुष छुट्टिएको आधिकारिक र अद्यावधिक जनसङ्ख्याको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • नगरपालिकाभित्रका मुख्य मुख्य सडक र बाटाहरुको बारेमा समेत विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्दै उनीहरुको पूर्वज्ञानलाई समेत आधार मानी राजापुर नगरपालिकाको नक्सालाई आधार मानी मुख्य सडक र बाटाहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • थारुजातिको पृष्ठभूमि अन्तर्गत उनीहरुले विगतमा भोगेको कम्लहरी र कमैया प्रथाको बारेमा समेत विद्यार्थीसँग भएको पूर्वज्ञानका आधारमा छलफल सञ्चालन गर्ने ।	• राजापुर नगरपालिकाको नामाकरण बारे प्रश्न सोधेर • राजापुर नगरपालिकाको पूर्व, पश्चिम, उत्तर र दक्षिणमा पर्ने स्थानहरु सोधेर । • राजापुर नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल सोधेर • विद्यालय अवस्थित वडामा बस्ने प्रमुख जातजातिहरु सोधेर • वडाको कुल जनसङ्ख्या सोधेर । • वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवाको बारेमा सोधेर • राजापुर नपाका जम्मा वडा सङ्ख्या सोधेर । • वडा कार्यालयहरुको ठेगाना सोधेर । • नगरपालिकाको महिला पुरुष सहितको जनसंख्या सोधेर । • नगरपालिकाका सडक र बाटाहरु सोधेर ।	२१

		• थारु जातिको पृष्ठभूमि (कम्लहरी र कमैया प्रथा समेत) को बारेमा जानकारी हासिल गर्न । • बरघर छनोट गर्ने तरिका बताउन ।	कमैया प्रथा समेत) को बारेमा जानकारी । • बरघर छनोट गर्ने तरिका ।		• विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त भएका प्रतिक्रियाहरुको सम्मान गर्दै कम्लहरी र कमैया हुँदा भोग्नु परेका समस्या र पीडा एवम् ती पिडा र समस्याहरुबाट मुक्त हुनका लागि गरिएका आन्दोलन र सफलताहरुलाई बूँदागत रुपमा तयार गरी सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धी स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • बरघरको छनोट कसरी गरिन्छ भन्ने प्रश्न सोधी विद्यार्थीहरुलाई जवाफ दिन अभिप्रेरित गर्ने । विद्यार्थीहरुबाट आएका जवाफहरुलाई सम्मान गर्दै वडघरको छनोट हुने तरिका बताउने ।	• कम्लहरी र कमैया प्रथाको परिचय सोधेर । • कम्लहरी र कमैयाप्रथाबाट मुक्त हुनका लागि गरिएका आन्दोलनहरुको बारेमा सोधेर । • वरघर छनोट गर्ने तरिका सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जल, जंगल, जमिन, खोला, नदी, झरना, पनफेंक्वा, ताल, पोखरी, चटिया) को परिचय र महत्व बताउन • मानव निर्मित सम्पदाहरु (क्याम्पस, विद्यालय, मन्दिर, ठन्व्वा, मर्वा, अस्पताल, नहर, कुवाँ, चर्च, मस्जिद, गुम्बा) आदिको परिचय बताउन • राजापुर नगरपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (डस्या, डेवारी, ढुह्वेरी, गुर्या, भजहर,	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जल, जंगल, जमिन, खोला, नदी, झरना, पनफेंक्वा, ताल, पोखरी, चटिया) को परिचय र महत्व • मानव निर्मित सम्पदाहरु (मन्दिर, ठन्व्वा, मर्वा, अस्पताल, कुवाँ, चर्च, मस्जिद, गुम्बा) आदिको परिचय • राजापुर नगरपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (डस्या, डेवारी, ढुह्वेरी, गुर्या, भजहर, हर्ढावा आदि) को परिचय र महत्व । • स्थानीय लोकगीत (सजना, मैना,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• हामीलाई जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, तालपोखरी, नदीले के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरुलाई सोध्ने र उनीहरुले भनेका आधारमा जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, तालपोखरी र नदीको महत्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने । • वनजङ्गल संरक्षणको महत्वको बारेमा वन उपभोक्ता समितिका पदाधिकारी वा वन कार्यालयका कर्मचारीलाई नै आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • यसरी नै मानव निर्मित सम्पदा (क्याम्पस, विद्यालय, मन्दिर, ठन्व्वा, मर्वा, अस्पताल, नहर, कुवाँ, चर्च, मस्जिद, गुम्बा) आदि) को परिचय र महत्वका बारेमा विद्यार्थीहरुको अनुभव र पूर्वज्ञानको आधारमा छलफल गर्ने • यसरी छलफलबाट आएका बूँदाहरुलाई समेटेर मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, आदिको महत्वको बारेमा विद्यार्थीहरुको समूह बनाइ सूची तयार गर्न लगाउने । • राजापुर नगरपालिकाका विभिन्न मेला, जात्रा र चाडपर्वहरु जस्तै- दसैं, तिहार (डस्या, डेवारी), ढुह्वेरी, गुर्या, भजहर, हर्ढावा आदि) को बारेमा विद्यार्थीहरुलाई के थाहा छ ? भनेर सोध्दै उनीहरुबाट प्राप्त भएको जानकारीको आधारमा उल्लिखित चाडपर्वहरुको परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • परिचय दिने क्रममा उक्त चाडपर्वहरु मनाउदा लगाउने पहिरन, चाडपर्व मनाउने जातजाति, चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप आदिलाई अनुभव, फोटो र भिडियोहरुको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित चाडपर्वका जानकार व्यक्तिहरुलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने	• जमिन, वनजङ्गल, गाड, खोला, ताल, पोखरी आदिबाट मानिसलाई हुने फाइदा सोधेर । • मानव निर्मित सम्पदाको महत्वको बारेमा प्रश्न सोधेर • मन्दिर र विद्यालयले मानिसलाई दिने फाइदाको बारेमा सोधेर • मेला र चाडपर्वको महत्त्व सोधेर । • चाडपर्वको सूची बनाउन लगाएर • चाडपर्वको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • लोकभाकाको गीत सुनाउदै लोकगीतको नाम के हो भनी सोधेर	२२

		हर्ढावा आदि) को परिचय र महत्व बताउन । • स्थानीय लोकगीत : सजना, मैना, माँगर, अस्टिम्की, सखिया, मघौटा, हुर्डुङ्गवा, झुम्रा, झुम्री, सिंगरु, तिज, टप्पा, ढुमरु (डफ), फाग, भजन, डेउडा, सोहठी, सिंगारु आदिको परिचय दिन । • हाम्रा स्थानीय हस्तकलाको सामान्य परिचय र उपयोगिता बारे बताउन । • राजापुर नगरपालिकाका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुको परिचय दिन । • आफ्नो वडामा असल तथा प्रेरणादायी काम गर्ने व्यक्तिहरुको परिचय दिन ।	माँगर, अस्टिम्की, सखिया, मघौटा, हुर्डुङ्गवा, झुम्रा, झुम्री, सिंगरु, तिज, टप्पा, ढुमरु (डफ), फाग, भजन, डेउडा, सोहठी, सिंगारु आदिको परिचय । • हाम्रा स्थानीय हस्तकला- भित्तेचित्र, पटाहा डेह्री छाप, गोड्ना, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, घर, डोंर्वा मध्य केहिको परिचय र उपयोगिता । • आफ्नो वडामा असल तथा प्रेरणादायी काम गर्ने व्यक्तिहरुको परिचय ।		• स्थानीय लोकगीतहरु जस्तै - सजना, मैना, माँगर, अस्टिम्की, सखिया, मघौटा, हुर्डुङ्गवा, झुम्रा, झुम्री, सिंगरु, तिज, टप्पा, ढुमरु (डफ), फाग, भजन, डेउडा, सोहठी, सिंगारु आदिको परिचय दिने क्रममा फोटो र भिडियो देखाइ सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित लोकगीतका जानकार व्यक्तिहरुलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • हस्तकलाको नमूना, फोटो एवम् भिडियोको माध्यमबाट हाम्रा स्थानीय हस्तकला- भित्तेचित्र, पटाहा डेह्री छाप, गोड्ना, मन्ड्री, गोन्ड्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, घर, डोंर्वा आदिको परिचय र उपयोगिता बारे सहजीकरण गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म स्थानीय हस्तकलाको विज्ञ एवम् जानकारलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • हामी विरामी भएपछि उपचारका लागि कहाँ जान्छौं भन्ने प्रश्न सोधेर विद्यार्थीहरुबाट प्रतिक्रियाहरुको खोजी गर्दै राजापुर नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, क्लीनिक आदिको नाम, रहेको स्थान र उनीहरुले प्रवाह गर्ने सेवाका बारेमा सहजीकरण गर्ने । यसका लागि पालिकाको स्वास्थ्य शाखामा काम गर्ने पदाधिकारीलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • अभिभावकको सहयोगले विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो गाउवस्ती र वडामा असल काम गरेर सबैले मन पराउने र सम्मान गर्ने व्यक्तिको नाम सङ्कलन गर्न लगाई कक्षामा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेको यो कार्यका निम्ति उनीहरुलाई धन्यवाद दिदै विद्यार्थीहरुले दिएको सूचीको आधारमा विद्यालय रहेको वडामा असल काम गर्ने व्यक्तिहरुको सूची बनाइ परिचय दिने ।	• लोकगीत गाउन लगाएर । • हाम्रा हस्तकलाका नामको सूची बनाउन लगाएर • हस्तकलाको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • घरमा भएका हस्तकलाका सामग्रीहरु सोधेर । • स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुबो बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • आफ्नो गाउवस्ती र वडामा भएका असल मानिसहरुको नाम सोधेर । • असल र प्रेरणादायी व्यक्ति कस्तो हुनु पर्दछ र के काम गर्नुपर्दछ भनी सोधेर ।	
३	**हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम,	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम,	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने वस्तुहरुको नाम बताउन लगाउने • नगरपालिका भित्रका विभिन्न स्थानमा सबै भन्दा धेरै खेती गरिने बालीनालीहरु जस्तै : लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम, धनियाँ आदिको जानकारी चित्र, भिडियोद्धारा देखाउने	• आफ्नो घरमा खेती गरिने बालीनालीको जानकारी दिन लगाएर । • उक्त बालीनालीको खेती कार्यमा	२१

		धनियाँ खेतीमा सहयोग गर्न ।	धनियाँ खेतीमा सहयोग ।	• सहकार्य सिप • अभ्यास सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीहरुलाई उक्त खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र खेती गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, प्याज, बेसार, उखु, सखरखण्ड, बदाम, धनियाँ खेतीमा सहयोग गर्न लगाउने । • कुनै खेतीको बीउ रोपेको कति दिनमा बिरुवा उम्रिन्छ र बिरुवा उम्रेको कति दिनमा खान योग्य हुन्छ भन्ने कुराको अभिलेखन गर्न परियोजना कार्य दिने ।	सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरु (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, नाङ्लो, हँसिया, बनकसको डोरी, बेतबाँसका सामग्री) आदिको सामान्य परिचय दिन ।	• हाम्रा स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरुको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो आफ्नो घर तथा समुदायस्तरमा उत्पादन हुने वस्तुहरुको जानकारी दिन लगाउने । • वास्तविक वस्तु वा चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट गाउँपालिका क्षेत्रमा उत्पादन हुने हस्तनिर्मित सामग्रीहरु : परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, नाङ्लो, हँसिया, बनकसको डोरी, बेतबाँसका सामग्री आदिको परिचय दिने । • उल्लिखित वस्तुहरुको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने । • विद्यार्थीहरुलाई उल्लिखित वस्तुहरु उत्पादन हुने स्थानमा भ्रमण गराउने वा उत्पादन गर्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न लगाउने । • उल्लिखित कुनै एउटा वस्तुको निर्माण गर्ने तरिकाको अवलोकन गरी प्रतिबेदन तयार गर्नका लागि परियोजना कार्य दिने ।	• आफ्नो घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने वस्तुहरुको नाम बताउन लगाएर । • ती वस्तुहरुको परिचय दिन लगाएर । • पालिकाअन्तर्गत उत्पादित वस्तुहरुको परिचय दिन लगाएर • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर ।	
		• परम्परागत कृषि औजारहरु (हलो, जुवा, फरुवा, किल्वाई, कुटो, कोदाली) आदिको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व बताउन ।	• हाम्रा परम्परागत कृषि औजारहरुको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• आफ्नो घर वा समुदायमा परम्परागत रुपमा कृषिमा प्रयोग गरिने औजारहरुको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • राजापुर नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न गाउँवस्तीमा प्रयोग गरिने परम्परागत कृषि औजारहरु : हलो, जुवा, फरुवा, किल्वाई, कुटो, कोदाली आदिको परिचय, प्रयोग र महत्व बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई भ्रमण गराई उल्लिखित औजारको परिचय, काम र महत्व बताउन लगाउने । • सम्बन्धित विषय वा क्षेत्रको स्थानीय जानकारलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• परम्परागत औजारहरु सम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • परम्परागत औजार र तिनको कार्य वा महत्व बिच जोडा मिलाउन लगाएर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका असल कार्यहरुको चर्चा	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका असल	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थ भन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरुको पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका जीवनीहरुको अध्ययन गरी उनीहरुले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने । आवश्यकता अनुसार पाठ्यपुस्तकका	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर ।	२२

		एवम् अनुसरण गर्न । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतिकरण गर्न ।	कार्यहरुको चर्चा एवम् अनुसरण । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतिकरण ।	• सहकार्य सिप • अभ्यास सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • समानुभूति सिप	अतिरिक्त युटुव, भिडियो क्लीप, मोवाइल एप्स र अन्य प्रेरक प्रसङ्ग र व्यक्तित्वहरुको समेत चर्चा र प्रयोग गर्ने । • उनीहरुले गरेका असल कामको कारण हामीलाई भएको फाइदाको बारेमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरुको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र स्वभावको सूची बनाउने र सोको चर्चा गर्ने । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरु : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुशरण गरेमा अरु समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरुको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरु आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	• केही त्यस्ता मानिसहरुको नाम लिएर उनीहरुले गरेका काम सोधेर । • उनीहरुले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर । • समाजका असल नागरिकको हुनु पर्ने स्वभावहरुको सूची बनाउन लगाएर । • विद्यार्थीहरुमा भएका असल स्वभावको अवलोकन गरेर ।	
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप • सहकार्य सिप • अभ्यास सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • अभिव्यक्ति सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्दै प्रेरित गर्ने • गाउटोल र समाजमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा हुने गरेका राम्रा एवम् मन पर्ने र नराम्रा एवम् मन नपर्ने क्रियाकलापहरुको बारेमा बताउन लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका राम्रा क्रियाकलापहरुको अनुसरण गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने । • राम्रा क्रियाकलापहरुलाई समेटेर उत्सव एवम् चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सचेत र सावधान हुनका लागि अभिप्रिरित गर्ने । • विभिन्न दृष्टान्तहरु प्रस्तुत गरेर अरुलाई खुसी बनाउन सकियो भने अन्तत त्यसले आफूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने कुराका बारेमा छलफल गर्ने ।	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले जानेका वा मन पराएका गीतहरु भन्न र गाउन लगाएर । • मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत सिर्जना गर्न लगाएर • उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरुलाई मन पर्ने र मन नपर्ने कुरा सोधेर • उत्सव र चाडपर्व मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु सोधेर । • खुसी कसरी हुन सकिन्छ भनेर विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	

		पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण गर्न	पहिचान, सम्मान, प्रसंशा र जीवनमा अनुशरण ।		• घरपरिवारका सदस्य, साथी लगायत अन्य मानिसहरुसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिलाई किटान गरी राम्रा कुरा भन्न लगाउने । • उसँग भएका नराम्रा कुराहरु पनि पनि भन्न लगाउने । • राम्रा कुरा सम्भिmदा र नराम्रा कुरा सम्भिmदा कस्तो भयो भनेर सोध्दै फरक अनुभूति बताउनका लागि अवसर दिने • विद्यार्थीहरुका अनुभूतिहरुलाई समेट्दै राम्रा कुराहरुलाई पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुशी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने • हरेक विहान बिउझदा राम्रा कुराहरु सम्झदै विउझने र सोको टिपोट गरेर ल्याउन भन्ने ।	• कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा र नराम्रा कुरा सम्भिmदाका अनुभूतिहरु बताउन लगाएर । • हरेक विहान परिकल्पना गरेका राम्रा कुरा लेखेको निरीक्षण गरेर ।	
		• योग अन्तर्गत प्रणव ध्यान, भस्त्रिका र अनुलोम-विलोम प्रणायाम तथा बक्रासन र शलभासनको परिचय दिई र अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त	• योग अन्तर्गत प्रणव ध्यान, भस्त्रिका र अनुलोम-विलोम प्रणायाम तथा बक्रासन र शलभासनको परिचय र अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग । स्वभावको अभ्यास • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप • छनौट सीप, • स्वव्यवस्थापन सीप, • प्रदर्शन सीप, • स्वीकार्य सीप • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरुलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, बक्रासन, शलभासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर स्पष्ट पार्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकाको बारे भिडियो, चित्र, पाठ्यवस्तु आदिको अध्ययन गरी छलफल गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गराएर । • उनीहरुले गरेका अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्रणायाम र आसनहरुको तरिका र महत्व सोधेर • विद्यार्थीहरुले देखेभेटेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई उनीहरुले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका सोधेर ।	

		गरी सोको अभ्यास गर्न ।			• पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका र विधिलाई आफ्नो जीवनमा पनि अभ्यास गर्ने र परिवारका अन्य सदस्यहरुलाई समेत यसको बारेमा जानकारी दिने ।		
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको परिचय दिन र महत्व बताउन ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको परिचय र महत्व ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरुलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम बताउन लगाउने । • राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरुको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने । • नगरपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरुको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरुको नाम सोधेर । • वन्यजन्तु तथा चराहरुको महत्व सोधेर ।	२२
		• आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • वातावरण र विकासको परिचय दिन ।	• आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी । • वातावरण र विकासको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• आफू बस्ने वडा वा छिमेकी वडाका वनहरुको पहिचान गराउने • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुः आँप, असोक, अमार, औरा, उल्टाकुर, अमला, अम्री, अदुवा, गब्दा, इमिली, गुर्जो, पिपरी, निजोट, लेरु, धतौर, मदार, पठरचट्टा, घिउकुमारी, तुलसी, निम, बभ्ऋ, लसुन, मेन्ठा, घन्टीफुल, भाँङ, जामुन आदिमध्ये आफ्नो वरपर उपलब्ध हुने मात्रैको बारेमा प्रत्यक्ष एवम् चित्र र भिडियो अवलोकनद्धारा पहिचान गराउने र तिनीहरुको उपयोगमा छलफल गराउने । • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्व बताउने • विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी बनाउने • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने • विद्यालय भित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभगी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरुको बारेमा जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरुको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरुको समग्रतालाई वातावरणको रुपमा परिचय गराउने • पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याइ उपलब्ध वस्तुहरुको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको जानकारी दिने ।	• आफ्नो वा छिमेकी वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरुको नाम सोधेर । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर	
		• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका	• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरु पहिचान गर्न लगाउने • भिडियोद्धारा पानीका स्रोतहरुको जानकारी दिने	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका	

		पानीका स्रोतहरुको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न	पानीका स्रोतहरुको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग	• प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरुको अवलोकन गराई तिनीहरुको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरुको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने • पानीका स्रोतहरुलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	स्रोतहरु र उपयोग बताउन लगाएर • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई मितव्ययी किसिमबाट प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर	
		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न ।	• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रितको सजगता र सम्मान सिप	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने । • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने । • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरुलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने । • यी विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरुलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने ।	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाएर । • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाएर । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाएर । • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• सामाजिक चूनौतीको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असरहरुको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिका असरहरुको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक विसङ्गतिहरु कसैको पनि घरपरिवारमा हुनुहुदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने ।	• जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसासम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिबाट बच्ने उपायहरु सोधेर ।	२०

		लागि आवश्यक उपायहरु बताउन ।	लागि आवश्यक उपायहरु ।				
		• विपद्को अर्थ र परिचय बताउन । • प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न ।	• विपद्को अर्थ र परिचय • प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान ।	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• सबै प्रकोपहरु विपद् होइनन् भन्दै विपद्को अर्थ र परिचयको बारेमा आफ्ना विचारहरु राख्न विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरुबाट आएका विचारहरुलाई सम्मान गर्दै विपद्को अर्थ र परिचयको बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर सहजीकरण गर्ने • विगत एक वर्षभित्र विद्यालय वरिपरि घटेका विभिन्न घटनाहरूको सूची तयार गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूको समूह विभाजन गरी सूचिकृत घटनाहरूमध्ये कुनकुन विपद हुन छुट्याउन लगाउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने • विपद सम्बन्धी स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• विपद्को अर्थ र परिचय सोधेर । • प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को सूची बनाउन लगाएर ।	
		• चाडपर्बको समयमा हुने जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार आदि) को पहिचान गर्न ।	•चाडपर्बको समयमा जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• समुदायमा मनाइने विभिन्न चाडहरू मनाउँदा बालबालिकाले गर्ने मुख्य क्रियाकलापहरूको सूचि बनाइ प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • ती क्रियाकलापहरूमध्ये कुन कुन जोखिमयूक्त छन भन्ने सम्बन्धमा बुँदागत टिपोट गरी छलफल गराउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटनाको प्रदर्शन एवम् व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा हुने जोखिमहरुको दृष्टान्त दिएर पहिचान गर्ने गराउने । • विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउदा, पीङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा र खाना खाँदा हुने जोखिमहरु छलफलगरी बुँदागत रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने	• चाडपर्वको बेला चङ्गा उडाउँदा, पीङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा एवम् खाना खाँदा हुने सक्ने जोखिम के के हुन सक्छन् भन्ने बारे विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	
		•हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरुको पहिचान गर्न । •आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरुको पहिचान गर्न ।	• हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरुको पहिचान । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरुको पहिचान ।	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पको परिचय दिने । • विद्यार्थीलाई समूहमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्प जस्ता विपदहरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट भएको क्षति समूहमा छलफल गरी बुँदागत रुपमा टिपोट गर्न लगाउने । • विपद्बाट जोगिनका लागि समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको उदाहरण समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट हुने क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने पूर्व तयारी टिपोट गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	• हावाहुरीबाट आफुभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने सोधेर । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाहरुलाई विपदबाट कसरी सुरक्षा गर्न सकिन्छ	

		• बाढी पूर्व सुचनाका प्रक्रिया बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• बाढी पूर्व सुचना प्रक्रियाको जानकारी । • • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) /		• उल्लिखित विपद्हरूबाट आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने उपायहरुको बारेमा छलफल गर्ने गराउने । • बाढीपूर्व विभिन्न माध्यमबाट बाढीको अवस्थाका बारेमा सूचना आउने प्रक्रियाको जानकारी दिने क्रममा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्दै सो बारे चासो राख्नु पर्ने कुरा बताउने । • विभिन्न विपद्हरुबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	भन्ने बारेमा प्रश्नहरु सोधेर । • कृत्रिम अभ्यासको अवलोकन र मूल्याङ्कन गरेर ।	

कक्षा ५

क्र. स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइ सहित) पत्ता लगाउन । • राजापुर नगरपालिकाका केही महत्वपूर्ण ठाउँहरु (कोठियाघाट, गणेशथान, राजापुर बजार, बेलुवा, राजापुरको कर्णाली पुल, लौवलपुर आदि) को सामान्य जानकारी दिन । • राजापुर नगरपालिकाको जातिगत जनसंख्या बताउन । • नगरपालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ,	• राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइ) । • राजापुर नगरपालिकाका केही महत्वपूर्ण ठाउँहरु (कोठियाघाट, गणेशथान, राजापुर बजार, बेलुवा, राजापुरको कर्णाली पुल, लौवलपुर आदि) को सामान्य जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाको जातिगत जनसंख्या ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • नक्सा बनाउने सिप • सहकार्य सिप • समानुभूति सिप • अनुकरण सिप • अभिव्यक्ति सिप	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न स्थानको समुद्रसतहदेखिको उचाइ र अक्षांश एवम् देशान्तरको अवस्थाको बारेमा बताउने । • राजापुर नगरपालिकाका केही महत्वपूर्ण ठाउँहरु : कोठियाघाट, गणेशथान, राजापुर बजार, बेलुवा, राजापुरको कर्णाली पुल, लौवलपुर आदिको पहिचान र नामाकरणबारे प्रचलित भनाइ र किंबदन्तीका आधारमा सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धमा स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने र विद्यार्थीहरुलाई समेत यस्ता कुरा पत्ता लगाउन प्रेरित गर्ने । • राजापुर नगरपालिकामा कुन कुन जातिका मानिसहरुको बसोवास रहेको छ भनेर छलफल चलाउदै विद्यार्थीहरुकै प्रतिक्रियाका आधारमा बसोवास गर्ने जातजातिको सूची बनाउने । • विभिन्न जातजातिहरु कति बसोवास गरिरहका छन् भन्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाको जातजातिगत जनसंख्याको चार्ट प्रस्तुत गर्ने । • नगरपालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरु रेखाङ्कन गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरुले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने र प्रस्तुतिका लागि उनीहरुलाई अवसर प्रदान गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाका विभिन्न ठाउँहरुमा विद्युत, संचार र खानेपानी सेवाको अवस्था बारे जानकारी गराउने र पर्याप्त सेवा पुग्न बाँकी स्थानहरुको पहिचान गरी त्यस्ता स्थानहरुमा सेवा	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न स्थानहरुको उचाइ, अक्षांश र देशान्तर सोधेर । • नगरपालिकामा रहेका विभिन्न स्थानहरुको नामाकरणबारे प्रश्न सोधेर । • नगरपालिकामा कुन कुन जातिको बाहुल्यता रहेको छ भन्ने सोधेर • राजापुर न.पा.को नक्सामा विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो टोल, विद्यालय र वडा कार्यालय देखाउन लगाएर । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो	२१

		विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरु देखाउन । • राजापुरका विभिन्न ठाउँहरुमा विद्युत, सञ्चार र खानेपानी सेवाको अवस्था बताउन । • नगरपालिका भित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण भन्न । • नगरपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न । • भौरा नाम रहनको कारण र तर्कहरु बताउन । • बरघरको पृष्ठभूमि भन्न । (इतिहास र परिचय)	• पालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरु । • राजापुरका विभिन्न ठाउँहरुमा विद्युत, सञ्चार र खानेपानी सेवाको अवस्था । • नगरपालिका भित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण । • नगरपालिकाको आयस्रोत पहिचान । • भौरा नाम रहनको कारण र तर्कहरु । • बरघरको पृष्ठभूमि (इतिहास र परिचय)		पुग्न नसक्नुका कारण पत्ता लगाउनका लागि आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने । • सञ्चार, विद्युत र खानेपानी सेवा पुग्न बाँकी स्थानहरुमा कहिलेसम्म यी सेवाहरु विस्तार गर्ने कार्यक्रम रहेको छ भन्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाका पदाधिकारीहरुसँग प्रत्यक्ष भेटघाट र छलफल गरी जानकारी हासिल गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाभित्र रहेको वडा अनुसारको घरधुरी सङ्ख्याको विवरण प्रस्तुत गर्ने र कुन वडामा कति भन्ने सम्बन्धमा तुलनात्मक विश्लेषण समेत गर्ने । • वडाअनुसार नै मानिसहरुको पेशागत विवरण प्रस्तुत गर्दै कुन वडामा कति मानिसको कुन कुन पेशा भन्ने विषयमा तुलनात्मक विश्लेषण गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको घरमा ककसले के के काम गर्नुहुन्छ र काम गरेवापत के प्राप्त हुन्छ भनेर प्रश्न सोध्ने । • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त जवाफहरुलाई समेटेर राजापुर नगरपालिका र यहाँका मानिसहरुको आयस्रोतहरुको बारेमा छलफल गरी आयस्रोतको सूची बनाउने । • राजापुरलाई पहिले भौरा भनिन्थ्यो भन्दै भौरा नाम रहनका कारण र तर्कहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई यसभन्दा अघिल्ला कक्षाहरुमा अध्ययन गरेको र उनीहरुले गरेको अनुभव समेतका आधारमा बरघरको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सहित परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	गाउँटोल र विद्यालयको अवस्थिति देखाउन लगाएर • नगरपालिकाका सञ्चार, विद्युत र खानेपानी सेवा पुगेका र नपुगेका स्थानहरुको बारेमा सोधेर । • नगरपालिकाको वडाअनुसारको घरधुरी सोधेर । • सबैभन्दा धेरै र थोरै घरधुरी हुने वडा सोधेर । • नगरपालिकाका आयस्रोतहरुको सूची बनाउन लगाएर । • भौरा नाम रहनुको कारण र तर्कहरु सोधेर । • बरघरको इतिहास र परिचय सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न • राजापुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • स्वव्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर प्रष्ट पार्ने । यसरी प्रष्ट पार्ने क्रममा दुवै सम्पदाको महत्व र विशेषताहरुको बारेमा पनि चर्चा र छलफल गर्ने । • मानव सम्पदा महत्वपूर्ण कि प्राकृतिक सम्पदा महत्वपूर्ण भनेर कक्षामा बादबिबाद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने । • सम्पदाहरुको महत्व के छ र यिनीहरुको संरक्षण किन गर्नुपर्दछ भन्ने सम्बन्धमा विभिन्न चित्र र भिडियो क्लीप प्रस्तुत मार्फत सहजीकरण गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल : मठमन्दिर, गुम्वा, ठन्त्वा, मर्वा, मस्जिद, चर्च, कुल	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • सम्पदा हाम्रा सम्पत्ति किन हुन भन्ने बारेमा प्रश्न सोधेर • विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थलहरुको परिचय	२२

		विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (मठमन्दिर, गुम्वा, ठन्ह्वा, मर्वा, मस्जिद, चर्च, कुल देवताका थान, देवल) आदिको अवस्थिति पत्ता लगाइ सुची बनाउन । • थारुजातिको बाहुल्यता रहेको राजापुर नगरपालिकामा रहेका थारुजातिले परम्परा देखि गर्दै आएको पूजाआँटी- निकासी पूजा, डोरबन्धी, ढुर्या पूजा, लवाङ्गी पूजा, भजहर पूजा, हरेरी, ढुर्वा लौसर्ना, ढाक बजैना, भोजहा अरौटी आदिको पहिचान गर्न । • राजापुर नगरपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोक कला, लोकगीत, लोकबाजा, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आहान र लोक कथा तथा किस्सा (बट्कोही) को बारेमा जानकारी संकलन गरी सुनाउन । • राजापुर नगरपालिकाका असल नेतृत्व गर्ने	भित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (मठमन्दिर, गुम्वा, ठन्ह्वा, मर्वा, मस्जिद, चर्च, कुल देवताका थान, देवल) आदिको अवस्थिति पत्ता लगाइ सुची बनाउन । • थारुजातिको बाहुल्यता रहेको राजापुर नगरपालिकामा रहेका थारुजातिले परम्परा देखि गर्दै आएको पूजाआँटी- निकासी पूजा, डोरबन्धी, ढुर्या पूजा, लवाङ्गी पूजा, भजहर पूजा, हरेरी, ढुर्वा लौसर्ना, ढाक बजैना, भोजहा अरौटी आदिको पहिचान । • राजापुर नगरपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोक कला, लोकगीत, लोकबाजा, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आहान र	• नक्सा बनाउने सिप • सहकार्य सिप • समानुभूति सिप • अनुकरण सिप अभिव्यक्ति सिप	देवताका थान, देवल आदिको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गरी अवस्थितिको सम्बन्धमा सूचना सङ्कलन गर्ने । • त्यस्ता धार्मिक र साँस्कृतिक स्थलहरुमा को को कहाँ कहाँ कोसँग जानु भएको छ र त्यहाँ गएपछि कस्तो अनुभूति भयो भनेर प्रश्न सोधेर छलफललाई सहज बनाउने । • विद्यालय नजीक भएका त्यस्ता स्थलहरुमा अवलोकन भ्रमणका लागि विद्यालयले आवश्यक व्यवस्था मिलाउने । • सकेसम्म विद्यालयमा सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञहरुलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्ने । • थारुजातिको बाहुल्यता रहेको राजापुर नगरपालिकामा रहेका थारुजातिले परम्परा देखि गर्दै आएको पूजाआँटी- निकासी पूजा, डोरबन्धी, ढुर्या पूजा, लवाङ्गी पूजा, भजहर पूजा, हरेरी, ढुर्वा लौसर्ना, ढाक बजैना, भोजहा अरौटी आदिको पहिचानको बारेमा फोटो, भिडियो र वास्तविक क्रियाकलापहरुको अवलोकनको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • यस्ता परम्परागत पूजा कर्महरुको स्थानीय जानकारलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरेर सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोककला, लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आहान, लोक कथा तथा किस्सा (बट्कोही) को बारेमा सहजीकरण गर्ने । • थप सिकाइका लागि यस क्रममा लोकसंस्कृतिका स्थानीय जानकारहरुलाई समेत विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्नका लागि अनुरोध गर्ने । • स्थानीय लोककला, लोकगीत, लोकनृत्य, गाउखाने कथा, लोक कथा तथा किस्साको पहिचान र सङ्कलनका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यमार्फत अवसरको सिर्जना गर्ने • राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न क्षेत्रको समुन्नतिका लागि नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने असल मानिसहरुको खोजीका लागि विद्यार्थीहरुलाई गाउँटोलमा पठाएर उनीहरुले गाउँटोलका मानिसहरुसँग सोधपुछ गरी कक्षामा त्यस्ता असल मानिसहरुको सूची प्रस्तुत गर्नका लागि परियोजना कार्य दिने । • विद्यार्थीहरुले समेत परियोजना कार्यमार्फत सङ्कलन गरेका असल मानिसहरुको सूचीलाई समेत आधार बनाइ नगरपालिकाको विभिन्न क्षेत्रको समुन्नतिका लागि नेतृत्वदायी	र महत्वका बारेमा प्रश्नहरु सोधेर । • राजापुर क्षेत्रमा मनाइने विभिन्न चाडपर्व र धार्मिक स्थल सम्बन्धी प्रश्नहरु सोधेर । • राजापुरका थारुजातिले परम्परागदेखि गर्दै आएका विभिन्न पूजा कर्महरुको सूची बनाउन लगाएर । • विभिन्न लोककला, लोकसंस्कृति र लोकनृत्य र लोकगीतहरुको संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न प्रश्न सोधेर • लोकसंस्कृतिको सङ्कलन सम्बन्धी परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर • राजापुर नगरपालिकाको समग्र विकासमा निम्ति उल्लेख्य काम गर्ने विभिन्न मानिसहरुको सूची बनाउन लगाएर • असल मानिसको सूची सङ्कलनको परियोजना कार्य मूल्याङ्कन गरेर ।	

		मानिसहरुको सूची तयार गर्न ।	लोक कथा तथा किस्सा (बट्कोही) को बारेमा जानकारी सङ्कलन । • राजापुर नगरपालिकाका असल नेतृत्व गर्ने मानिसहरुको सूची		भूमिका निर्वाह गर्ने असल मानिसहरुको सुची बनाइ उनीहरुले गरेका कामको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।		
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भैसीपालन, बाखापालन, भेडापालन, कुखुरापालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) को सामान्य परिचय दिन । • स्थानीय तरकारी खेती : आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती आदिको सामान्य परिचय दिन र महत्व बताउन । • मौरी पालन र माछापालनको सामान्य परिचय दिन र महत्व बताउन ।	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भैसीपालन, बाखापालन, भेडापालन, कुखुरापालन, बंगुरपालन, हाँसपालन) को सामान्य परिचय । • आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती आदिको सामान्य परिचय र महत्व । • मौरी पालन र माछापालनको परिचय र महत्व ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घर तथा समुदायमा पशु तथा पंक्षीपालन मध्ये कुन कुन पालन गरिएको छ ? कसरी पालन गरिएको छ ? उत्पादन के के भएको छ ? विक्री के के गरिन्छ ? आदिका बारेमा छलफल गरी बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियो मार्फत नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा पालन गरिने गाईपालन, भैसीपालन, बाखापालन, भेडापालन, कुखुरापालन, बंगुरपालन, हाँसपालन आदिको परिचय दिने • विद्यार्थीहरुलाई उल्लिखित पालन गरिएका विभिन्न स्थानहरु मध्ये पशुपालन गरिएको कुनै एक स्थान र पंक्षीपालन गरिएको कुनै एक स्थानमा भ्रमण गराई पालन गर्ने तरिका, महत्व आदिको जानकारी दिने र विद्यार्थीहरुलाई आवश्यक विवरण टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न परियोजना कार्य दिने	• आफ्नो घर तथा समुदायमा पालन गरिएका पशुपालन वा पंक्षीपालनको परिचय दिन लगाएर । • पालनको महत्व बताउन लगाएर • परियोजना कार्य प्रस्तुत गर्न लगाएर ।	२१
					• घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरुको विवरण दिन लगाउने र तिनीहरुको महत्व बताउन लगाउने • श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा गरिने तरकारी खेतीहरुः आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेतीको सामान्य परिचय दिने । • विद्यालय नजिक रहेको तरकारी खेती गरिएको स्थानमा विद्यार्थीहरुलाई भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी लिन लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्ने गरी परियोजना कार्य दिने • मौरी पालन कसरी गरिन्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको अनुभवका आधारमा भन्न प्रेरित गर्दै मौरीपालन र माछापालनको सामान्य परिचय बताउने । • मौरीपालन र माछापालन गरिरहेका किसानलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी मौरीपालन र माछापालनको बारेमा सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने ।	• घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरुको परिचय दिन लगाएर • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर • मौरीपालन र माछापालनको सामान्य परिचय सोधेर • मौरीपालन र माछापालनको परियोजन कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	

					• मौरीपालन र माछापालन व्यवसायको अवलोकन र थप जानकारी हासिल गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर दिने ।		
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुशी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुशी र सुखी हुने स्वभावको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रतिबद्धता सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थ भन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरुको जीवनीहरुको अध्ययन गरी उनीहरुले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरुको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र स्वभावको सूची बनाइ सोको चर्चा गर्ने । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरु : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुशरण गरेमा अरु समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरुको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरु आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने । • आफू मात्र बोल्ने र अरुलाई बोल्न नदिने एवम् अरुका कुरा नसुन्ने स्वभावका मानिसलाई अरुले मन पराउदैनन् भन्ने कुराको विभिन्न दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने । • उल्लिखित कुराको विपरित थोरै बोल्ने र त्यसमा पनि मीठो बोल्ने र विस्तारै बोल्ने मानिसलाई सबैले मन पराउछन् । साथै यो स्वभाव नै धेरै किसिमका द्वन्द्वको समाधान र खुसीको आगमनको माध्यम हो भनी उदाहरणहरु दिएर चर्चा गर्न ।	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर । • केही त्यस्ता मानिसहरुको नाम लिएर उनीहरुले गरेका काम सोधेर । • उनीहरुले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने मानिसलाई अरुले किन पराउछन् भन्ने सोधेर । • कस्तो व्यक्तिले अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्छ र त्यसबाट के फाइदा हुन्छ भन्ने सोधेर ।	२२
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवन र जगतका हरेक कुराहरुभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • जीवन र जगतका हरेक सन्दर्भहरुभित्र केही न केही असल कुरा हुने	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरु आफैमा पूर्ण रुपमा खराव हुदैनन् तिनीहरु हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरुभित्र पनि असल चिजहरु हुन्छन् भन्दै विग्रेको घडीले	• जानेका वा मन परेका गीतहरु भन्न र गाउन लगाएर । • मन परेको गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर • मानिस कति बेला खुसी र कतिबेला	

		अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न ।	कुराको परिचय, बोध र अभ्यास । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुशरण ।श्रम र • सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास ।		दिनमा दुईपटक ठीक समय दिएको लगायतका दृष्टान्तहरुको चर्चा गर्ने । • कतिपय मन दुखाउने विषय, व्यक्ति र घटनाभित्र पनि रहेका सकारात्मक कुराहरुको खोजी र विश्लेषण गर्दै विद्यार्थीहरुमा सकारात्मक हुने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • आफूलाई जे आनीबानी र स्वभावले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र स्वभाव आफूले पनि अरुलाई गर्न सक्नुपर्दछ भन्दै विद्यार्थीहरुको जोडी बनाइ आनीबानी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • अरुका मन पर्ने कुराहरु आफुले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने । • यो संसारका जे जति बस्तुहरु उत्पादन र निर्माण भएका छन् र जे जति आविष्कार र सिर्जना भएको छ त्यसमा अल्छीको होइन कि उर्जाशील र सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने बारेमा छलफल गर्ने । • मानिस जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरु प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने ।	दुखी हुन्छ भन्ने सोधेर । • मान्छे खुसी हुनका लागि के गर्नु पर्छ भन्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • आफूलाई खुसी तुल्याउने अरुको आनीबानी के के हुन भन्ने सोधेर । • व्यक्तिका राम्रा आनीबानीहरुसोधेर • आनीबानीको अवलोकन गरेर । • नयाँ बस्तुको आविष्कार र सिर्जना कसरी हुन्छ भन्ने सोधेर । • विद्यार्थीहरुले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरु हेरेर ।	
		• योग अन्तर्गत प्रणव ध्यान, भस्त्रिका र अनुलोम विलोम प्राणायाम एवम् बक्रासन र नटराजासनलाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र	• योग अन्तर्गत प्रणव ध्यान, भस्त्रिका र अनुलोम विलोम प्राणायाम एवम् बक्रासन र नटराजासनलाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप, • स्वीकार्य सीप • सहयोग सीप, सहानुभूति सीप, समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरुलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका र अनुलोम विलोम प्राणायाम एवम् बक्रासन र नटराजासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • हाम्रा जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर स्पष्ट पार्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्रणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्व सोधेर • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा भन्न लगाएर ।	

		अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय दिन र अभ्यास गर्न ।	सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिका ।	• स्व-व्यवस्थापन सिप	• हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्यको व्यवस्था गर्ने । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरणको क्रममा स्थानीय विज्ञ एवम् चित्र र भिडियो क्लीप प्रयोग गर्न सकिने ।	• जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर वा परियोजना कार्यको अभिलेख हेरेर । • पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने तरिका सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको उपयोग र महत्व पहिचान गर्न । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने	• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरुको उपयोग र महत्व । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग • राजापुर नगरपालिका	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • सहकार्य र • सहयोग सिप	• प्रत्यक्ष अवलोकन तथा फोटो र भिडियो मार्फत स्थानीय औषधीजन्य जडिबुटीहरुः आँप, असोक,अमार,औरा, उल्टाकुर, अमला, अस्री, अदुवा,गब्दा, इमिली, गुर्जो, पिपरी, निजोट, लेरु, धतौर, मदार, पठरचट्टा, घिउकुमारी, तुलसी, निम, बफ्र, लसुन, मेन्ठा, घन्टीफुल, भाँङ, जामुन आदि मध्ये आफ्नो वरपर उपलब्ध हुने मात्रको परिचय र महत्वका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • औषधीजन्य जटिबुटी सम्बन्धी सहजीकरणका लागि स्थानीय जानकारहरुलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने । • ती औषधीजन्य वनस्पतिहरुको महत्व तथा उपयोग के के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने । • ती वनस्पतिहरुको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने • घर तथा विद्यालयमा ती औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैँचा बनाउन सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल उत्पादन गर्न सकिने तरिकासहित श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गर्ने । • विद्यालयको बगैँचामा औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल रोपन गर्न विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव भएसम्म औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने र यस कार्यमा अभिभावकहरुबिच अन्तर्किया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने	• औषधीजन्य वनस्पतिहरुको परिचय दिन लगाएर । • औषधीजन्य वनस्पतिहरुको उपयोग बताउन लगाएर । • घरमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपन गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर । • विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको	२२

		वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न । • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन । • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरु र न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन र ती उपायहरु अवलम्बन गर्न । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउन • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरुको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।	क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका । • वातावरण संरक्षणको परिचय । • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण, असरहरु र न्यूनीकरणका उपायहरु । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरु । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरु ।		• उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुहरुको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने । • वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तुहरु) को संरक्षण भनेको के होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदा र जलसम्पदाको संरक्षण) । • जलप्रदूषण भनेको के हो होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने । • घर, विद्यालय, गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने । • उक्त क्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणहरुमा छलफल गराउने । • नगरपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको पानी प्रदूषणबाट देखिएको असरहरु (बोटबिरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदिमा) र त्यसको असरमा छलफल गराउने । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरु (आकाशे पानी संकलन, सकपिट, वृक्षरोपण आदि) मा छलफल गराउने । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विधिहरु (कम प्रयोग गर्ने, पुनः उपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने) मा उदाहरणसहित छलफल गराउने । • घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उपायहरु अवलम्बन गर्न लगाउने ।	संरक्षणको महत्व बताउन लगाएर । • उक्त कार्यको लागि विद्याथी, विद्यालय र समुदायको भूमिका सोधेर । • वातावरण संरक्षणको परिचय बताउन लगाएर । • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर । • जलप्रदूषण हुने कारणहरु सोधेर । • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरु बताउन लगाएर । • जलप्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरु सोधेर । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउन लगाएर । • फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु अपनाउन	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • अवलोकन सिप	• सामाजिक चुनौती एवम् विसङ्गतिको रुपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असरहरुको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिका असरहरुको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक विसङ्गतिहरु कसैको पनि घरपरिवारमा हुनुहुदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने । • यस्ता सामाजिक विकृति र विसङ्गतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि एउटा विद्यार्थीको भूमिका के हुन सक्छ भन्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसासम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक विकृतिबाट बच्नका लागि विद्यार्थीको भूमिकाको बारेमा सोधेर ।	२०

		• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरु बताउन • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरु जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड आदिबाट हुने जोखिमवाट सावधान हुन । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरु बताउन । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्युनिकरण गर्ने उपायहरुको पहिचान गर्न । • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भुकम्प आदिबाट बच्नको लगि पुर्व तयारी गर्न एवम् सावधानी अपनाउन । • विभिन्न विपद्बाट आफुभन्दा साना बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी, गर्भवती आदिको पहिचान गरी सरंक्षण र सुरक्षाका उपाय बताउन ।	• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरु • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरु जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड, आदिबाट हुने जोखिमवाट सजगता । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरु बताउन । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्युनिकरण गर्ने उपायहरुको पहिचान । • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भूकम्प, आदिबाट बच्नको लगि पुर्व तयारी वा सावधानी • विभिन्न विपदहरुबाट आफुभन्दा साना बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी, गर्भवती आदिको	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • रचनात्मक सोचाइ • वैयक्तिक जिम्मेवारी • सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह ।	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना आदि प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने । • विद्याथीलाई समूहमा प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदबाट पर्ने असर र प्रभावका बारेमा छलफल गराउने । • ती असरहरूबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा छलफल तथा प्रस्तुतीकरण गर्न शिक्षकले सहयोग गर्ने । • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरु जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, अखाद्य वस्तुको प्रयोग, झैझगडा, भागदौड, नकारात्मक व्यवहार आदिबाट हुने जोखिमहरुको पहिचान गर्ने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा उल्लिखित क्रियाकलापमा सहभागी हुन सक्ने जोखिमबाट बच्न सावधानी अपनाउन विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्याथीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउदा, पीङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा र खाना खाँदा गर्नुपर्ने साबधानीहरूलाई बुँदागत रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • सडक दुर्घटनाको अवस्था बढ्दो भएको कुरा छलफलमा ल्याएर यो किन हुन्छ र यसबाट कसरी बच्न सकिन्छ भन्ने बारेमा ट्राफिकको क्षेत्रमा काम गर्ने पदाधिकारीलाई ल्याएर समेत सहजीकरण गर्ने गराउने । • समय समयमा वन्य जन्तुले पुऱ्याएका विभिन्न क्षतिहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग अनुभव र विचार आदान प्रदान गरी क्षतिको सूची बनाउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भूकम्प आदिको परिचय दिने । • विद्याथीलाई समूहमा हावाहुरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भुकम्प आदि जस्ता विपदहरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट भएको क्षति समूहमा छलफल गरी बुँदागत रुपमा टिपोट गर्न लगाउने । • समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट हुने क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने पूर्व तयारी वा साबधानीका लागि गरिने कार्यहरू टिपोट गरी प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने ।	• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को असर वा प्रभावको सूची बनाउन लगाएर । • चाडपर्वको बेला गरीने तल उल्लेखित कार्य गर्दा अपनाउनुपर्ने २/२ वटा साबधानी भन्न लगाएर । • चङ्गा उडाउँदा • पीङ खेल्दा • पटाका पट्काउदा • खाना खाँदा • विद्यालयभित्रबाट हुने जोखिमहरु भन्न लगाएर । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपाय सोधेर । • वन्य जन्तुबाट भएको क्षतिबारे सोधेर । • वन्य जन्तुको क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्न गरिएको र गर्नुपर्ने उपायहरुको बारेमा सोधेर । • हावाहुरीबाट आफुभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने बारेमा सोधेर ।	

		• बाढी पूर्व सूचनाका अवयव बताउन । कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन गर्न (Simulation)	पहिचान, सरंक्षण र सुरक्षा । • बाढी पूर्व सूचनाका अवयवको जानकारी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)		• हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने । • साना बालबालिका अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी, गर्भवती आदिको पहिचान गरी विपद्बाट सरंक्षण र सुरक्षा गर्नका लागि आफ्नो तर्फबाट समूहमा मिलेर सक्दो भूमिका निर्वाह गर्ने । • बाढी आउनु पुर्व सूचना वा जानकारी प्रदान गर्ने विभिन्न निकाय र अवयवहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग भएको पूर्व अनुभवलाई उपयोग गर्दै सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न विपद्हरुबाट जोगिनका लागि विद्यार्थीहरुलाई कृत्रिम घटना अभ्यास गर्न लगाउने ।	• भूकम्पको क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने ३ वटा पूर्वतयारीहरू लेख्न लगाएर । • बाढी पूर्व सूचनाका अवयव सोधेर । • कृत्रिम घटनाको मूल्याङ्कन गरेर ।	

कक्षा ६

क्र. स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुरको सामान्य ऐतिहासिक परिचय दिन । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरु र मुख्य बाटाहरु उल्लेख गर्न ।	• राजापुरको सामान्य ऐतिहासिक परिचय । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरु र मुख्य बाटाहरुको रेखाङ्कन ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुतिकरण सीप	• राजापुर नगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचयको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले जानेको कुरा भन्न प्रेरित गर्ने । • नक्सा एवम् भिडियो कलीप मार्फत राजापुर नगरपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरु र मुख्य बाटाहरु भर्न लगाउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने । • उनीहरुले भरेका स्थानहरुको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने • उनीहरु आफैलाई आफ्नो राजापुर नगरपालिकाको नक्सा बनाउन लगाइ विभिन्न स्थानहरु देखाउन अभिप्रेरित गर्ने । • उनीहरुले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	• राजापुर न.पा. को ऐतिहासिक परिचय सोधेर । • पालिकाको नक्सामा आफ्नो विद्यालय र वडा कार्यालयहरु भर्न लगाएर । • उनीहरुले बनाएको नक्साका सम्बन्धमा प्रश्नहरु सोधेर ।	२१
		• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु तथा तिनको जिम्मेवारी बताउन । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु बताउन ।	• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु र तिनको जिम्मेवारी । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• वडाका जनप्रतिनिधिहरु र उनीहरुको भूमिका एवम् जिम्मेवारीका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • जनप्रतिनिधिहरुले तोके अनुसारको जिम्मेवारी पूरा गरे नगरेको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई समूहमा छलफल गर्न लगाइ प्रस्तुत गर्न लगाउने । • जनप्रतिनिधिहरु र उनीहरुले वडाबाट नागरिकलाई प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी गराउदै वडा कार्यालयको सेवालाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरुको बारेमा छलफल गर्ने । • वडाका कुनै जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उनीहरुले गर्ने र गरेका कामको वारेमा बताउन लगाउने ।	• वडा र वडाका जनप्रतिनिधिहरुको भूमिका र जिम्मेवारी बताउन लगाएर । • वडाको कामलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक सुझाव लिखित रुपमा पेश गर्न भनेर ।	

		• राजापुर नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण गर्न । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरुको बारेमा जानकारी हासिल गर्न	• राजापुर नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत विश्लेषण । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा, महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरुको बारेमा जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• राजापुर नगरपालिकाको उमेरगत जनसंख्यालाई चार्ट मार्फत प्रस्तुत गरी विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • वडा कार्यालयले हामी नागरिकका लागि के कस्ता काम गर्दछ भन्ने कुराको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग भएको पूर्वज्ञानका आधारमा छलफल गर्ने । • वडाले शिक्षा, युवा, महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने कामको बारेमा चार्ट र अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री मार्फत सहजीकरण गर्ने । यसका लागि वडाका जनप्रतिनिधि एवम् वडा कार्यालयका आधिकारिक कर्मचारीलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• पालिकाको उमेरगत जनसङ्ख्याका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • वडाले गर्ने विभिन्न कामको बारेमा प्रश्नहरु सोधेर ।	
		• नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम र ठेगानाका साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका बताउन । • नगर सभा, कार्यपालिका, न्याय समितिको सदस्य संख्या र विषयगत समितिको नाम र सदस्य संख्या भन्न । • बरघरको काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन ।	• नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम र ठेगानाका साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिकाको जानकारी । • नगर सभा, कार्यपालिका, न्याय समितिको सदस्य संख्या र विषयगत समितिको नाम र सदस्य संख्या । • बरघरको काम, कर्तव्य र अधिकार ।	•	• नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम र ठेगानाका साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका बारे विद्यार्थीहरुलाई के जानकारी छ भन्ने प्रश्न सोधेर जवाफका लागि उत्प्रेरित गर्ने । • उनीहरुले भनेको जवाफहरुको सम्मान गर्दै नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम र ठेगानाका साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिकाको बारेमा विभिन्न फोटो र भिडियो देखाउदै सहजीकरण गर्ने । थप जानकारीका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर प्रदान गर्ने । • नगरमा हुने नगर सभा, नगर कार्यपालिका र न्यायपालिकामा हुने सदस्य सङ्ख्या र विषयगत समितिको नामनामेसी विवरण र संख्याको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने र यस सम्बन्धी थप जानकारीका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर प्रदान गर्ने । • बरघरको बारेमा यस अघि सिकेका कुराहरुलाई पुनरावलोकन गर्दै बरघरले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकारका बारेमा सहजीकरण गर्ने • यससम्बन्धी थप जानकारीका लागि कुनै बरघरलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• नगरभित्रका सुरक्षा निकायहरुको नाम र ठेगाना सोधेर । • सुरक्षा निकायहरुले नागरिकलाई प्रदान गर्ने सेवा सोधेर । • नगर सभा, नगर कार्यपालिका र न्यायपालिकामा हुने सदस्य सङ्ख्या सोधेर • नगरपालिकामा हुने विषयगत समितिहरुको नाम सोधेर । • बरघरको काम, कर्तव्य र अधिकार सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
२	**हाम्रा कला, सम्पदा र संस्कृतिहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक बनावटको बारेमा वर्णन गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक बनावटको परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिके बनावटको बारेमा प्रत्यक्ष अवलोकन एवम् फोटो अवलोकनको माध्यमबाट कस्तो आकारको छ भनी छलफल गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको भूगोलले योगदान गरेका सकारात्मक पक्ष र चुनौतिाहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल गर्ने ।	• राजापुर न.पा.को भौगोलिक बनावटको बारेमा प्रश्नहरु सोधेर । • राजापुर न.पा.को भूगोलले	२२

					• राजापुर नगरपालिकाको भूगोलले योगदान गरेका सकारात्मक पक्षहरुलाई सम्बर्धन गर्न र चुनौतिहरुलाई अवसरको रुपमा बदल्नका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	निम्त्याएका राम्रा पक्ष र चुनौतिहरुको बारेमा प्रश्न सोधेर	
		• राजापुर नगरपालिकालाई कर्णाली नदी, गेरुवा नदी लगायत बुढी खोला, रतैया नाला, खोडाउ, टपरा कुलो, बदालपुर कुलो, नयाँगाउँ कुलो, खैरी कुलो, गन्धैला आदिले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न	• राजापुर नगरपालिकालाई यहाँका नदी, खोलानाला, कुलो र गन्धैला आदिले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• राजापुर नगरपालिकालाई कर्णाली नदी, गेरुवा नदी लगायत बुढी खोला, रतैया नाला, खोडाउ, टपरा कुलो, बदालपुर कुलो, नयाँगाउँ कुलो, खैरी कुलो, गन्धैला आदिले यहाँका बासिन्दाको निम्ति के कस्ता योगदान गरेको छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुलाई सोधपुछ गर्दै कक्षाको आरम्भ गर्ने • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त विचारहरुलाई सम्मान गर्दै उल्लिखित नदी, नहर, कुलो र खोलाहरुले राजापुर र यहाँका नागरिकको जीवनलाई सहज र समुन्नत बनाउने दिशामा गरेको योगदानको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित नदी र खोलाहरुको पानीलाई राम्रोसँग उपयोग गर्न सकेमा नगरपालिका र यहाँका नागरिकका निम्ति अन्य के कस्ता सुविधा र समुन्नतिका ढोकाहरु खुल्न सक्छन् भन्ने बारेमा छलफलमा सहभागी हुन विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	• राजापुरमा नदी, खोलानाला र कुलोले गरेको योगदान सोधेर । • राजापुर नगरपालिकालाई यहाँका नदी, खोलानाला, कुलो र गन्धैलालाई अझै बढी उपयोग गर्नका लागि थप उपाय सोधेर	
		• राजापुर नगरपालिकामा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, र आयुर्वेद उपचारको बारेमा परिचय दिन ।	• राजापुर नगरपालिकामा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, र आयुर्वेद उपचारको परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप • प्रयोग सिप • पहिचान सिप	• राजापुर नगरपालिकामा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, र आयुर्वेद उपचारको बारेमा छलफल गर्दै विद्यार्थीहरुलाई यसबारेमा विचार राख्न अभिप्रेरित गर्ने । • राजापुरमा पाइने विभिन्न औषधीजन्य जडिबूटीका नामहरु सङ्कलन गरेर तिनीहरुले गर्ने कामको बारेमा उल्लेख गर्ने । • राजापुरमा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी र आयुर्वेद उपचारको बारेमा सहजीकरणका लागि स्थानीय स्तरको जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• राजापुरमा परम्परादेखि चलि आएको उपचार पद्धतिका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर • परियोजना कार्यमा सहभागी गराएर	
		• राजापुर नगरपालिका भित्रका कला (हस्तकला, नाच, गान), सँस्कृति (चाडपर्व, भेषभुषा, चालचलन) र साहित्य (लोक कथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को सामान्य परिचय दिन	• राजापुर नगरपालिका भित्रका कला (हस्तकला, नाच, गान), सँस्कृति (चाडपर्व, भेषभुषा, चालचलन) र साहित्य (लोक कथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को सामान्य परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • प्रतिबेदन सिप	• राजापुर नगरपालिका भित्रका कला (हस्तकला, नाच, गान), सँस्कृति (चाडपर्व, भेषभुषा, चालचलन) र साहित्य (लोक कथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को बारेमा विद्यार्थीहरुसँग भएका जानकारीहरुको सम्बोधन गर्दै थप सहजीकरण गरेर कला, संस्कृति र साहित्यको सामान्य परिचय दिने । • राजापुरका कला, संस्कृति र साहित्यको क्षेत्रलाई सम्बोधन हुने गरी कक्षास्तरीय एवम् विद्यालय स्तरीय कार्यक्रमको आयोजना गर्न विद्यार्थीहरुलाई सहयोग गर्ने । • बाल साहित्य अन्तर्गत बाल कविता, कथा, चित्रहरु र भित्ते पत्रिकाको प्रयोग र प्रचलनको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने ।	• राजापुरको कला, सँस्कृति र साहित्यको सन्दर्भमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • बालभित्ते पत्रिका र बालसाहित्यका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर	

		• बाल साहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरु र भित्ते पत्रिका) को क्षेत्रमा राजापुर नगरपालिकामा भएगरेका कार्यहरु उल्लेख गर्न	• बाल साहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरु र भित्ते पत्रिका) को क्षेत्रमा राजापुर नगरपालिकामा भएगरेका कार्यहरुको जानकारी	• दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• राजापुर नगरपालिकामा बालसाहत्यिको क्षेत्रमा चिनिएका बाल साहित्यकारहरु उपस्थित भएर आफ्नो साहित्य प्रस्तुत गर्नका लागि विद्यालयले साहित्यिक कार्यक्रमको आयोजना गर्न सक्ने । • बालबालिकाको विकासका लागि राजापुर नगरपालिकाबाट भएगरेका कार्यहरुको समीक्षा गर्ने र यस्ता कार्यमा योगदान गर्ने संघसंस्था र व्यक्तिहरुको बारेमा समेत सूची तयार गरी छलफल गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको कला, संस्कृति र साहित्यको क्षेत्रमा उल्लेख योगदान गर्ने व्यक्तित्वहरुको खोजीका निम्ति विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर दिने ।	• बालबालिकाको विकासका लागि राजापुरमा भएगरेका कार्यहरुको बारेमा सोधेर • राजापुरको कला, संस्कृति र साहित्यको क्षेत्रमा भएका कामको सूची बनाउन भनेर • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
		• माघी, माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरीका र अट्वारी, नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरीकाको उल्लेख गर्न ।	• माघी, माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरीका तथा अट्वारी र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरीकाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप • सम्मान सिप	• विद्यार्थीहरुको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरुलाई माघी र माघे सङ्क्रान्ति एवम् अट्वारी र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरिकाको बारेमा भन्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरुलाई सम्बोधन गर्दै माघी, माघे सङ्क्रान्ति, अट्वारी र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्त्व र मनाउने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गरी आवश्यकता अनुसार थप पुष्टी गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• माघे सक्रान्ति, अट्वारी र नागपञ्चमी मनाउदा गरिने क्रियाकलाप र यी पर्वको महत्वको बारे विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	
		• राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक सम्पदाहरु (शिवालय, हनुमान गढी, गणेश थान (हथिया बाबा) ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, शिव मन्दिरको परिचय र महत्व बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक सम्पदाहरु (शिवालय, हनुमान गढी, गणेश थान (हथिया बाबा) ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, शिव मन्दिरको परिचय र महत्त्व ।	• सकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप • सम्मान सिप • पहिचान सिप	• विद्यार्थीहरुको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरुलाइ राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक सम्पदाहरु - शिवालय, हनुमान गढी, गणेश थान (हथिया बाबा) ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, शिव मन्दिर आदिको परिचय र महत्वका बारेमा भन्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरुलाई सम्मान गर्दै उक्त धार्मिक सम्पदाहरुको परिचय र तिनीहरुको महत्वका बारेमा सहजीकरण गरी आवश्यकता अनुसार थप पुष्टी गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि फोटो, भिडियो क्लिपका साथै यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने । • उक्त सम्पदाहरुको अवलोकन गरी थप जानकारी हासिल गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर दिने ।	राजापुर नगरपालिकाका विभिन्न धार्मिक सम्पदाको परिचय र महत्वको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• आफ्नो गाउटोलमा राम्रो काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरु, बरघर, कुलापानी चौधरी आदिको पहिचान र उनीहरुले गरेका योगदानहरुको सर्वेक्षण गरी कक्षामा विश्लेषण गर्ने ।	• गाउटोल र समाजको विकासका लागि काम गर्ने	

		समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरु, बरघर, कुलापानी चौधरी आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरु, बरघर, कुलापानी चौधरी आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा ।	• पहिचान सिप • विश्लेषण सिप • विश्लेषण सिप	• यस्ता व्यक्तिहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई नै बढी मात्रामा परिचालन गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई पनि उल्लिखित मानिसहरुले जस्तै गाउटोल, समाज र मुलुकको विकासका लागि काम गर्नुपर्छ भनेर अभिप्ररित गर्ने । • कक्षामा छलफल गरेबाहेक गाउँटोलको विकासका लागि निःस्वार्थ किसिमले काम गर्ने मानिसहरुको खोजीका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर दिने ।	गाउटोलका मानिसहरुको सूची बनाउन लगाएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/कुखुरापालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • भैसी र कुखुरामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन ।	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/ कुखुरापालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग । • भैसी र कुखुरामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • पहिचान सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका भैसीपालन र कुखुरापालनबारेमा जानकारी दिने । • भैसीपालन र कुखुरापालन गर्नुको महत्व बताउन लगाउने । • भैसीपालन र कुखुरापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय नजिकैको भैसीपालन र कुखुरापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने । • घरमा भैसी वा कुखुरापालनमध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने । उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • भैसी र कुखुरामा लाग्ने रोगहरुको नाम र लक्षण एवम् ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा समेत विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न माध्यम र सामग्रीहरुको प्रयोग गरी सहजीकरण गर्ने ।	• भैसीपालन र कुखुरापालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • उक्त पालनको महत्त्व बताउन लगाएर । • भैसी र कुखुरापालनमा लाग्ने रोगका नाम र उपचार विधि सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर ।	२१
		• अन्नबालीहरु (धान, गहुँ, मकै र जौं) को खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न ।	• अन्नबालीहरुको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका अन्नबालीहरुको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने अन्नबालीहरु (धान, मकै, गहुँ, जौं) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयको नजिकै अन्नबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • उक्त अन्नबालीहरु मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	• घर वा समुदायमा खेती गरिने अन्न बालीको परिचय दिन लगाएर । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • अन्नबालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर ।	
		• तरकारी बाली (आलु, बन्दा, काउली, गोलभेडा, खुर्सानी)	• तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिकाको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका तरकारी बालीहरुको बारेमा जानकारी दिन लगाउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने तरकारी	

		को खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न ।	जानकारी र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने तरकारी बालीहरु (आलु, बन्दा, काउली, गोलभेडा, खुर्सानी) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयको नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • उक्त तरकारी बालीहरु मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	बालीको परिचय दिन लगाएर । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • तरकारी बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर । • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर ।	
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरु : ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बनाउने तरिका बताउन र निर्माण गर्न ।	• हस्त निर्मित सामग्रीहरु : ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बनाउने तरिका र निर्माणको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप • अभ्यास सिप • अनुकरण सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरु के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरु : ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बारेमा जानकारी र बनाउने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • शिक्षक आफैं वा ढकिया, छिटनी र परालको चकटी बनाउन जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरेर उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरुको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरुलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरुको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर ।	
		• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व बताउन । • मौरी पालनको तरिका बोध गरी अभ्यास गर्न । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टेको सामान्य परिचय दिन । • पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन ।	• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व । • मौरी पालनको तरिका बोध गरी अभ्यास । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टेको सामान्य परिचय । • पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समालोचनात मक सोचाइ सिप	• विद्यार्थीहरुलाई व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको आवश्यकता सम्बन्धमा आआफ्नो अनुभव बताउन लगाउने • शिक्षकले श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट उल्लिखित विषयवस्तुको परिचय, महत्व र आवश्यकता बताउने • घर वा विद्यालयको सक्रियतामा विद्यार्थीहरुलाई कृषि कार्यका लागि अभ्यास गराउने । • मौरी पालनको बारेमा फोटो, भिडियो र प्रत्यक्ष अवलोकनको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने र यसका लागि स्थानीय मौरी पालनको विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • होटेल व्यवसाय र होमस्टेको सामान्य परिचय दिदै राजापुर क्षेत्रमा यस व्यवसायको अवस्था र सम्भावनाका बारेमा सहजीकरण गर्ने	• व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको बारेमा विभिन्न प्रश्न सोधेर • मौरी पालनका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर • विद्यार्थीहरुले कृषि कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर • होटेल व्यवसाय र होमस्टेको वर्तमान	

			पालिकाको भूमिका ।		र सम्बन्धित क्षेत्रको बिज्ञलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • कुनै पनि पेशा र व्यवसयको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिकाको सम्बन्धमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । यसका लागि पालिकाकै सम्बन्धित पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरेर विभिन्न पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाले खेलेको र खेल्न सक्ने भूमिकाको बारेमा जानकारी लिने ।	अवस्था र सम्भावनाका बारेमा प्रश्न सोधेर • पेशा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका सोधेर	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङकन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सवलता र संभावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयमसँग पनि छलफल आदान प्रदान गरी विद्यार्थीहरुलाई समेत उनीहरुको रुचि, प्रतिभा र क्षमता स्वमूल्याङ्कन सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरुको प्रयोगबाट आफू स्वयम्को स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरु : अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने, आफ्नो भन्दा अरुको लागि मरिमेट्ने, समाज र राष्ट्रको हितलाई सर्वोपरी ठान्ने आदि जस्ता स्वभावहरुको चर्चा गर्ने ।	• विद्यार्थीहरुले उनीहरुका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकमा हुनुपर्ने कुराहरु सोधेर । • उनीहरुले गरेका र गर्न सक्ने असल नागरिकका स्वभावको बारेमा सोधेर ।	२२
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको बोध र अभ्यास गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रियताका साथै सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप • दृश्य साक्षरता सिप • समानुभूति सिप • सहयोग सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • स्वमूल्याङ्कन सिप	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिव, लिङ्ग आदिको बीचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्भाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने • उत्सव एवम् चाडपर्व मनाउदा स्थानीय स्तरका माथि उल्लिखित सवैको सम्मान हुनुपर्ने कुरालाई विशेष ध्यान दिनु पर्ने कुरालाई छलफलमा ल्याउने । • स्थानीय स्तरमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा सामाजिक सद्भाव बढाउने किसिमका क्रियाकलापहरुको बारेमा छलफल गरी सुची बनाउने ।	गीतहरु गाउन लगाएर । • मन पर्ने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर • सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर । • उत्सव र चाडपर्व मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु सोधेर । • प्रतिबद्धता कार्यान्वयनको अवलोकन गरेर	

		किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।	विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।		• सामिाजक सद्भावलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्नका लागि विद्यार्थीलाई प्रतिबद्ध बनाउने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरु आफैमा पूर्ण रुपमा खराव नभइ तिनीहरु हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरुभित्र पनि असल चिजहरु हुन्छन् भन्ने कुरालाई विभिन्न उदाहरण दिएर स्पष्ट पार्ने । • कतिपय मन दुखाउने विषय, व्यक्ति र घटनाभित्र पनि सकारात्मक कुराहरुको खोजी र विश्लेषण गर्दै विद्यार्थीहरुमा सकारात्मक हुने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नपर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान एवम् परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा विभिन्न किसिमका शारीरिक काम गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरु प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने ।	एवम् अभिभावकसँग सोधेर । • विभिन्न घटनाहरुको राम्रा पक्ष बताउन लगाएर । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा सोधेर • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा सोधेर • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर । • विद्यार्थीहरुले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरु हेरेर ।	
		• योग अन्तर्गत सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उद्गीथ प्रणायाम, अनुलोम विलोम प्रणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासनलाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा ठूलालाइ आदर	• योग अन्तर्गत सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उद्गीथ प्रणायाम, अनुलोम विलोम प्रणायाम, उर्ध्वताडासन र कोणासनलाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने र आफु भन्दा	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप • प्रदर्शन सीप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप । • स्वव्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उद्गीथ र अनुलोमविलोम प्राणयाम एवम् उर्ध्वताडासन र कोणासन सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीद्वारा नै ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गराउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्त्वको बारेमा बताउने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउँदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर स्पष्ट पार्ने । • अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्रणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्व सोधेर । • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको	

		सम्मान एवम् सानालाइ माया गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न ।	ठूलालाइ आदर सम्मान एवम् सानालाइ माया गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने र खाने तरिकाको बोध र अभ्यास ।		• जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • कोही पराई र कोही आफन्त नभई सबै मानिस आफ्ना हुन र जो जति बेला पनि काम लाग्न सक्छ भन्दै ठूलालाई आदर र सम्मान एवम् सानालाई माया गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यासका लागि विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने र परियोजना कार्य समेत दिने • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने र खाने तरिकाको बारेमा फोटो एवम् भिडियो समेत अवलोकन गर्दै सहजीकरण गर्ने । • बिद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य मार्फत अभ्यस गर्न लगायत पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी विभिन्न स्थानीय परिकारहरु पकाउने तरिका सिकाउने र परिवारका सदस्यहरुलाई पनि सिकाउन अभिप्रेरित गर्ने ।	बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • त्यस्ता व्यक्तिलाई उनीहरुले गरेको सहयोग बारे सोधेर • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी खाना तयार पार्ने तरिका सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिकाका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरु र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरुको पहिचान गर्न । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरु पहिचान गर्न । • जडीबुटी खेती र सङ्कलन एवम् विभिन्न स्थानीय जातका जडिबुटीरुको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण आदि गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरु र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरुको पहिचान । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरु पहिचान । • जडीबुटी खेती र सङ्कलन एवम् विभिन्न स्थानीय जातका जडिबुटीरुको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • सहकार्य सिप	• राजापुर नगरपालिका अन्तर्गतका वनहरुको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने । • उक्त वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर उक्त वनहरुमा पाइने वस्तुहरु पहिचान गर्न लगाउने । • वनबाट के के आर्थिक क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । यस्ता आर्थिक क्रियाकलापअन्तर्गत वनबाट काठ, जडीबुटी, घाँसपात, चट्टान, खनिज आदि प्राप्त गर्न सकिने कुरा बताउने । • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरु पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका बताउने । • जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा बताउने र नर्सरी तयार गर्ने विधि बताउने । • विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीमा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरुको घर तथा विद्यालयमा रोप्न लगाउने । • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरु विक्रीवितरण गर्ने, गर्न लगाउने । • नगरपालिकाका खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा व्यक्तिग, समूहगत एवम् सदनात्मक रुपमा वृक्षरोपण गर्न	• नगरपालिकामा भएका वनहरुको नाम बताउन लगाएर । • नगरपालिकाका विभिन्न वनहरुमा पाइने वस्तुहरुको पहिचान गर्न लगाएर । • वनले आर्थिक क्रियाकलापमा गर्ने सहयोग बताउन लगाएर । • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरु भन्न लगाएर । • नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपन	२२

		• राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न ।			विद्यार्थीहरुलाई लगाउने र सहयोग गर्ने । विद्यार्थीहरुले गरेका यस प्रकारका कार्यलाई सम्मान र प्रोत्साहन गर्ने ।	गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	
		• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन । • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरुको खेती कार्यमा सहभागी हुन । • हरियाली प्रवर्धनको महत्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन ।	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय । • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरुको खेती) । • हरीयाली प्रवर्धनको परिचय महत्व, तरिका र सहभागिता ।	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर, हरित विद्यालय भनेको के होला ? विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने । • घर वरपरको खाली जग्गा, कौशी वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरुवाहरु रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने रुपमा हरित घरको परिचय दिने । • ऊर्जाको वचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने । • विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरुको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने । • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसाबारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा समेत उत्पादन गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिने । • हरियाली प्रवर्धन गर्दा हुने महत्व, हरियाली प्रवर्धन गर्ने तरिका बताउने । यस सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र यस कार्यमा सहभागी हुन प्रेरित गर्ने ।	• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर । • हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्षहरु बताउन लगाएर । • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरेर नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • करेसाबारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे नगरेको • हरियाली प्रवर्धनको परिचय, यसको महत्व र तरिका बताउन लगाएर ।	
		• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरु	• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमीन) • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा	• सिकाइ सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि) । • उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने । • जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरुमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानूनी प्रावधान, सचेतना आदि) । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतहरुको पहिचान गर्न लगाउने । • घर तथा विद्यालयमा आउने खाने पानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने ।	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका प्रदूषणहरु पहिचान गर्न लगाएर । • प्रदूषणका कारण, असर र न्यूनीकरणका उपायहरु सोधेर । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको अवलोकन गरेर ।	

		खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।	खानेपानीको स्रोत, वितरण प्रक्रिया र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरु ।		• घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने । • यस्ता विधिहरु अन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मक रुपमा प्रदर्शन गर्ने ।	• पानीको वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर ।	
		• नगरँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरु खोजी गर्न । • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरु पहिचान गर्न ।	• नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु । • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• दिगो विकास भनेको के होला ? विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरुको अनुभवलाई समेटी दिगो विकासको अवधारणा प्रष्ट पार्ने । • दिगो विकासका लक्ष्यहरुको जानकारी गराउने र नगरपालिकास्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पुरा गर्न सकिने लक्ष्यहरु पहिचान गराउने । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने । • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरु श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने ।	• दिगो विकासको परिचय सोधेर । • दिगो विकासका लक्ष्यहरु सोधेर । • नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरु बताउन लगाएर । • वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध सोधेर	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रुपमा रहेका बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी आदिको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु अपनाउन ।	• सामाजिक चुनौतिका रुपमा रहेका बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी, छाउपडीका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरु ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप	• सामाजिक चुनौतिका रुपमा रहेका बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी, छाउपडीका कारण समाजमा परेका असरहरुको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक चुनौतिका असरहरुको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक चुनौति एवम् विसङ्गतिहरु कसैको पनि घरपरिवार र समाजमा हुनुहुदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने । • यस्ता सामाजिक चुनौति, विकृति र विसङ्गतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि एउटा विद्यार्थीको भूमिका के हुन सक्छ भन्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी, छाउपडीसम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक विकृतिबाट बच्नका लागि विद्यार्थीको भूमिकाको बारेमा सोधेर ।	२०
		• विपद्को चक्र तथा विपद पूर्व अनपाइने सजगताको जानकारी दिन ।	• विपदको चक्र तथा विपद पूर्व अनपाइने सजगताको जानकारी दिन ।	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विपद्को चक्र तथा विपद पूर्व अनपाइने सजगताको बारेमा विभिन्न सामग्री र दृष्टान्तहरु मार्फत विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • समूहमा महामारीको परिचय खोजी गर्न लगाउने र भिडियो वा समाचारको माध्यमले शिक्षकले प्रष्ट्याइ दिने । • विगत एक वर्षमा भएका महामारीहरूको सूचि बनाउने लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	• विपद् पूर्व अपनाइने जानकारीको बारेमा सोधेर • माहामारीको परिचय सोधेर	

		• विभिन्न प्रकारका महामारीहरु - कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी दिन ।	• महामारीका प्रकारहरू (कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला), टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी	• व्यक्तिगत जिम्मेवारी सिप	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु,, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइलेको कारण विषयमा अन्तरक्रिया गराउने । • विगत एक वर्षमा कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट भएको असररप्रभाव वा क्षेति समूहमा छलफल गरी टिपोट गर्न लगाउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट बच्न गर्नुपर्ने व्यक्तिगत व्यबहारको सूचि बनाउन लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि ७ वटै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुने अभ्यास गराउने ।	• कोभिडको कारण र बच्ने उपायहरू सोधेर । • तपाइको वरीपरी बर्डफ्लू भएको जानकारी भएमा आफ्नो परिवारको सुरक्षाका लागि तपाई के गर्नुहुन्छ भन्ने सोधेर ।	
		• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको प्रस्तुतिकरण गर्न ।	• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• विपदमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विषेश संरक्षण चाहिने कुरा शिक्षकले प्रष्ट्याउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई हुन सक्ने जोखिमहरू समूहमा छलफल गराउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने उपायहरू कथा वा भिडियोको माध्यमबाट छलफल गराउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न समूहमा छलफल गराई प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • विपद्को समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्नका लागि कृत्रिम अभ्यास गरी गराइ विद्यार्थीहरुमा संरक्षण सम्बन्धी आवश्यक पर्ने सिपको विकास गराउने ।	• विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न सकिने उपायहरुको बारेमा बताउन लगाएर । • कृत्रिम अभ्यासको अवलोकन र मुल्याङ्कन गरेर ।	
		• आगो, हिटर, ढढेलो, भूक्षय, बाढी, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरु बताउन । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्युनीकरणका लागि विद्यार्थी,	• ढढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरु बताउन ।	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने सिप • वैयक्तिक जिम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी सिप	• ढढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटनाका कारण सहित जानकारी गराउने । • शहरी क्षेत्रमा बढिरहेको सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • ट्राफिक प्रहरीलाई समेत विद्यालयमा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरुबाट विगत एक वर्षमा आफ्नो वरीपरी भएको क्षेति समूहमा छलफल गराउने र सबभन्दा वढी जोखिममा हुने वर्ग पहिचान गर्न लगाउने । • समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट उल्लिखित दुर्घटनाहरुको रोकथामका लागि गरिने पूर्वतयारी प्रस्तुतीकरण छलफल गराउने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरुको न्यूनिकरणका लागि विद्याथीको भूमिका समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने	• आगो, हिटर, बाढी, ढढेलो, आगलागी हुन नदिन विद्यालयले गर्ने सक्ने ३ वटा सावधानीका बारेमा सोधेर । • सडक दूर्घटनाका कारण र बच्ने उपयाहरु सोधेर । • कृत्रिम अभ्यासको मूल्याङ्कन गरेर ।	

		विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • सिकल सेल एनिमियाको परिचय दिन • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरु बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न । (Simulation)	• उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्यूनिकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • सकल सेल एनिमियाको परिचय • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी, हुने कटान र डुवानको जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरु । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)।		• उल्लिखित दुर्घटनाहरु न्यूनिकरणका लागि विद्यालय समुदायको भूमिका छलफल गराउने • थारुजातिमा फैलिदै गएको सिकलसेल एनिमिया रोगको परिचयका बारेमा विभिन्न दृष्टान्त दिएर सहजीकरण गर्ने । • सिकलसेल एनिमियासम्बन्धी विज्ञलाई समेत विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • कर्णाली नदी र अन्य खोलानालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरुको बारेमा स्थलगत अवलोकनका माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने • उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय सोधेर । • सिकलसेल एनिमियाको लक्षण सोधेर । • भूक्षय न्यूनिकरणका लागि समुदायले गर्ने ३ वटा कार्यहरू सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यासको मूल्याङ्कन गरेर ।	

कक्षा ७

क्र. स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना बताउन । • बर्दिया जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक तथा बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरु भर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको प्रशासनिक संरचनाको परिचय । • बर्दिया जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक तथा बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरुको रेखाङ्कन	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • अवलोकन सिप • प्रस्तुतिकरण सीप • दृश्य साक्षरता सिप	• राजापुर नगरपालिकाको प्रसासनिक संरचनाको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई फोटो र भिडियोमार्फत प्रस्तुत गर्ने । • यसका लागि नगरपालिका कार्यालयको अवलोकन गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई अवसर उपलब्ध गराउने । • बर्दिया जिल्लाको नक्सा बनाई त्यसअन्तर्गत रहेको राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक तथा बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरु आदि भर्न लगाउने । • उनीहरुले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • उनीहरुले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • प्रस्तुतिकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर । • उनीहरुले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरु सोधेर ।	२१
		• राजापुर नगरपालिकाका	• राजापुर नगरपालिकाका समग्र शैक्षिक	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• राजापुर नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्थाको बारेमा कुल विद्यालयहरुको संख्या, कक्षागत विद्यार्थीहरुको विवरण, विद्यालय नजाने बालबालिकाहरुको विवरण, विद्यार्थीहरुको	• नगरपालिकाका विद्यालय र विद्यार्थीहरुको	

		समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न ।	अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको जानकारी ।	• अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप • प्रस्तुतिकरण सीप • पहिचान सिप	जातिगत विवरण, अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरुको विवरण आदिलाई चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने । • विद्यालय आउन नसकेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा भर्ना गर्नका लागि तपाईहरुको के भूमिका हुन सक्छ भनी समूहमा छलफल गरी प्रस्तुतिका लागि अवसर दिने । • राजापुर नगरपालिकामा प्राविधिक शिक्षा अध्ययन अध्यापन गरिने विद्यालयहरु, सञ्चालन भएको प्राविधिक शिक्षाको प्रकार र राजापुरमा प्राविधिक शिक्षाको भविष्य आदिका बारेमा सहजीकरण गर्ने । सम्बन्धित विद्यालयमा गएर अवलोकन पनि गर्ने र सहजीकरणका लागि स्थानीय विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने ।	बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • विद्यालयमा भर्ना नभएका बाल बालिकालाई भर्ना गर्न तपाईको भूमिका के हुन सक्छ भनी सोधेर । • नगरपालिकाको प्राविधिक शिक्षाको बारेमा प्रश्न सोधेर	
		• राजापुर नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरु र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवासुविधाहरु र सेवा सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • प्रश्नोत्तर सिप • विश्लेषण सिप	• राजापुर नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने विभिन्न सेवा र सुविधाहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • यसलाई अझै प्रभावकारी बनाउनका लागि नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि वा कर्मचारी आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • गाउँपालिकापालिकाले प्रवाह गर्ने सेवा र सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरुको बारेमा पनि सहजकर्तासँग छलफल गर्ने ।	• नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर • नगरपालिकाको सेवा सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरु सोधेर ।	
		• राजापुर नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरु बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरु ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• राजापुर नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि तय गरिएका कार्यक्रमहरुको बारेमा चार्ट बनाई प्रस्तुत गर्ने । • नगरपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखाका प्रमुख वा प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी यससम्बन्धमा पालिकाले तय गरेका कार्यक्रमको प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका निम्ति गतवर्ष र चालु वर्ष गर्नुपर्ने काम र गरेका कामको बीचको खाडल पहिचान गर्न लगाई विद्यार्थीहरुलाई पालिकाबाट आएका प्रस्तोतासँग प्रश्नोत्तर गर्न प्रेरित गर्ने	• नगरपालिकाले शिक्षा, खेलकुद, युवा तथा महिलाका लागि सञ्चालन गर्नुपर्ने र गरेका कार्यक्रमहरुको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	
		• नगरसभाको काम कर्तव्य र अधिकार एवम् बैठक बस्ने तरिकाको जानकारी दिन ।	• नगरसभाको काम कर्तव्य र अधिकार एवम् बैठक बस्ने तरिकाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• नगरसभाका काम, कर्तव्य र अधिकार र नगरसभा बस्ने तरिकाका बारेमा छलफल र चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित प्रयोजनका निमित जनप्रतिनिधिलाई समेत आमन्त्रण गरी प्रस्तुतिका निम्ति अनुरोध गर्ने ।	• नगरसभाका काम, कर्तव्य र अधिकार सोधेर । • गौरवका आयोजनाको परिचय सोधेर ।	

		• नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाको परिचय दिन ।	• नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाको परिचय ।	• तुलना गर्ने सिप	• कस्ता आयोजनाहरुलाई गौरवका आयोजना भनिन्छ भन्ने कुरामा स्पष्ट पार्दै विभिन्न दृष्टान्तहरु सहित राजापुर नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाहरुको सामान्य परिचय दिने ।	• गौरवका आयोजनाको नाम सोधेर ।	
		• भौँराको ऐतिहासिक परिचय दिन । • बरघरको कानुनी मान्यताका बारेमा बताउन ।	• भौँराको ऐतिहासिक परिचय । • बरघरको कानुनी मान्यता ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• भौराको नामाकरणको बारेमा विषयवस्तुको पुनरावलोकन गर्दै भौंराको ऐतिहासिक परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । उपलब्ध भएमा यससम्बन्धी स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • बरघरको कानूनी मान्यता र यससम्बन्धमा राजापुर नगरपालिकाले गरिरहेको कामको बारेमा सहजीकरण गर्ने गराउने ।	• भौराको ऐतिहासिक परिचय सोधेर । • बरघरको कानूनी मान्यताको बारेमा भएगरेका कार्यहरु सोधेर	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय र महत्त्व बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय र महत्त्व ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई राजापुर नगरपालिका भित्र पर्ने पर्यटकीय स्थलहरु- थारु संग्रहालय, मन्दिर, खाद्य संस्थान, आधुनिक चामल मिल, लठ्ठौह्वा सामुदायिक वन, बदालपुर सामुदायिक वन, खैरी चन्दनपुर सामुदायिक वन, सरस्वती सामुदायिक वन, बदालपुर इन्टेक, सेन्दुरा इन्टेक, कोठियाघाट पुल, मझरा झोलुङ्गे पुल, बुढीकुलाको झोलुङ्गे पुल आदिमध्ये आफूले अवलोकन गरेका सम्पदाहरुको बारेमा भन्न अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरुका पूर्व ज्ञान र अनुभवहरुलाई सम्मान गर्दै उल्लिखित पर्यटकीय स्थल र सम्पदाहरुको बारेमा फोटा र भिडियो सहित परिचय र महत्वका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म उल्लिखित पर्यटकीय स्थल र सम्पदाका विज्ञ र जानकारसँग भेटघाट गरी विद्यार्थीहरुलाई सही कुराको सम्प्रेषण गराउने • उल्लिखित पर्यटकीय स्थल र सम्पदाहरुको प्रत्यक्ष अवलोकनका लागि विद्यार्थीहरुको निम्ति परियोजना कार्यको अवसर प्रदान गर्ने ।	• राजापुरका विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय र महत्वको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • राजापुरका पर्यटकीय स्थलहरुको सूची बनाउन लगाएर । • पर्यटकीय स्थल र फोटोको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	२२
		• राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख जातजाति- थारु, ब्राम्ह्ण, क्षेत्री, मगर, राई, गुरुङ, गिरी, दलित, मधेशी, मुश्लिम, सोनाहा आदिले मनाउने	• राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख जातजाति- थारु, ब्राम्ह्ण, क्षेत्री, मगर, राइ, गुरुङ, गिरी, दलित, मधेशी, मुश्लिम, सोनाहा आदिले	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको पूर्व जानकारीका आधारमा राजापुरकाा प्रमुख जातजाति- थारु, ब्राम्ह्ण, क्षेत्री, मगर, राइ, गुरुङ, गिरी, दलित, मधेशी, मुश्लिम, सोनाहा आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना एवम् बोल्ने भाषाका साथै उनीहरुको बीचको आपसी सम्बन्धको बारेमा सोधपुछ गर्दै छलफलको माध्यमबाट कक्षाको आरम्भ गर्ने । • विद्यार्थीहरुबाट प्राप्त जवाफहरुको आधारमा उल्लिखित विषयमा राजापुरका विभिन्न जातजाति मनाउने चाडपर्व र	• राजापुरमा बस्ने विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्व र लगाउने पहिरन र गरगहनाका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	

		चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरुको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय दिन ।	मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरुको बीचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय	• दृश्य साक्षरता सिप	लगाउने पहिरन र गरगहनाका साथै उनीहरुको बीचमा भउको आपसी सद्भाव र सम्बन्धका बारेमा विभिन्न श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न जातजातिले लगाएका पहिरन र गरगहनाहरु झल्किने गरी फोटो, चित्र र भिडियोहरुको अवलोकन गर्ने गराउने । • यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई समेत सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• पहिरन तथा गहनाको चित्र र नामको जोडा मिलाउन भनेर • विभिन्न जातजाति बीचको आपसी सम्बन्धका बारेमा प्रश्न सोधेर	
		• राजापुर नगरपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य विरुवा र जडिबूटीको जानकारी, महत्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न ।	• राजापुर नगरपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य विरुवा र जडिबूटीको जानकारी, महत्व र संरक्षण र सोको प्रयोग	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप	• राजापुरको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबूटीको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग भएको जानकारीलाई उपयोग गर्दै त्यस्ता विरुवा र जडिबुटीहरुको नाम सङ्कलन गर्ने । • यसरी नाम सङ्कलन गरिएका जडिबुटीहरुको परिचय, जानकारीका साथै यसको महत्व तथा प्रयोग हुने अवस्थाका बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस सम्बन्धी स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्ने गराउने । • यस्ता जडिबुटीहरुको संरक्षणका लागि विद्यालय र विद्यार्थीको भूमिकाका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • विद्यालय छुट्टी हुने दिन अभिभावकको सहयोगले उल्लिखित औषधीजन्य बोटविरुवाको नमूना सङ्कलन गरी प्रस्तुत गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने ।	• राजापुरको वनमा पाइने औषधीजन्य विरुवा र जडिबुटीहरुको सूची बनाउन लगाएर • कुनै औषधीजन्य विरुवा र जडिबुटीको नाम लिदै त्यसले गर्ने काम सोधेर । • औषधी जन्य बोटविरुवाको चित्र र नामको बीचमा जोडा मिलाएर ।	
		• राजापुर नगरपालिकामा रहेको थारु होम स्टे, सोनाहा होमस्टे मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको परिचय र महत्त्व बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकामा रहेको थारु होमस्टे, सोनाहा होमस्टे मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको परिचय र महत्त्व	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• राजापुर नगरपालिकामा रहेको थारु होम स्टे, सोनाहा होम स्टे, मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको परिचय र महत्त्वका बारेमा विद्यार्थीहरुसँग भएको पूर्व ज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफललाई अघि बढाउने । • थारुहरुको कला र संस्कृतिको संरक्षण र पर्यटकीय क्षेत्रको विस्तारको लागि थारु होमस्टे, सोनाहा होमस्टे, मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँको महत्त्वको बारेमा चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन भ्रमण वा परियोजना कार्यका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • उल्लिखित क्षेत्रको स्थानीय जानकारलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• थारु होम स्टे, सोनाहा होम स्टे, मुर्गौह्वा, थारु साँस्कृतिक गाउँका विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति, साहित्य र	• हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति,	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• हाम्रो समुदायमा रहेका बिभिन्न कला, संस्कृति, साहित्य र परम्पराहरुको सकारात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्दै सहजीकरण गर्ने ।	• हाम्रा कला, संस्कृति र साहित्यका	

		परम्पराहरुको सकारात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको चर्चा गर्न ।	साहित्य र परम्पराहरुको सकारात्मक पक्ष र चुनौतिहरुको चर्चा ।	• सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• उल्लिखित विषयमा वक्तृत्व कला प्रतियोगिताको समेत आयोजना गरी विद्यार्थीहरुका विचारहरु प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • यस विषयको स्थानीय जानकार र अध्येतालाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	सकारात्मक पक्ष र चुनौतिहरु सोधेर • वक्तृत्वकलाको मूल्याङ्कन गरेर	
		• राजापुर नगरपालिका र समग्र मुलुकको परिवर्तन र विकासका लागि काम गर्दा गर्दै मृत्यु हुने वा शहिद/बेपत्ता हुने व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।	• राजापुर नगरपालिका र समग्र मुलुकको परिवर्तन र विकासका लागि काम गर्दा गर्दै मृत्यु हुने वा शहिद/बेपत्ता हुने व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा ।	• सकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• राजापुर नगरपालिका एवम् मुलुकको समग्र विकास र परिवर्तनका लागि काम गर्दा गर्दै मृत्यु हुने एवम् शहिद हुने व्यक्तिहरुको योगदानको बारेमा कक्षामा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • त्यसरी हुने मृत्यु एवम् शहीद एवम् वेपत्ता हुने व्यक्तिहरुको फोटो एवम् जीवनी प्रस्तुत गर्दै उनीहरुले राजापुर एवम् समग्र मुलुकको निम्ति गरेको योगदानको चर्चा गर्ने । • उनीहरुका आफन्त र सहकर्मीलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरेर उनीहरुको बारेमा थप जानकारी लिने ।	• राजापुरमा जन्मिएर परिवर्तन र विकासका लागि शहीद हुनेहरुको नाम सोधेर • उनीहरुले गरेका योगदानहरुको चर्चा गरेर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• स्थानीय तहमा पशुलपालन (बाखापालन / भेडापालन) महत्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन ।	• बाखापालन/भेडा पालनको महत्व र पालनमा सहयोग • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर वा समुदायमा पालन गरिएका बाखापालन र भेडापालन व्यवसायको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • शिक्षकले बाखा र भेडापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउने । यसकै आधारमा यी पालनहरुको महत्व बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय नजिकैको बाखा तथा भेडापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • बाखा, मौरी तथा भेडापालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको नाम र लक्षण एवम् ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा समेत विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न माध्यम र सामग्रीहरुको प्रयोग गरी सहजीकरण गर्ने	• बाखा र भेडापालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • उक्त पालनको महत्व बताउन लगाएर । • परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूल्यांकन गरेर । • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुका नाम र लक्षण सोधेर । • बाखा र भेडामा लाग्ने रोगहरुको उपचारका बारेमा प्रश्न सोधेर ।	२१
		• दलहन बाली (केराउ, मास, भटमास, मसुरो, अरहर आदि)को खेती गर्ने तरिका बताउन र	• दलहन बालीको परिचय, महत्व र खेती गर्ने कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका दलहनबालीहरुको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने दलहनबालीहरु (	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने दलहन बालीको बारेमा सोधेर ।	

		उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न		• समय व्यवस्थापन सिप	केराउ, मास, अरहर, भटमास, मसुरो आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयको नजिकै दलहनबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • उक्त दलहनबालीहरु मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने ।	• उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर ।	
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरु (परालको गुन्द्री, बेर्री, नाङ्लो, बनकस वा बावियोको डोरी) निर्माण गर्ने तरिका बताउन र निर्माण गर्न ।	• परालको गुन्द्री, बेर्री, नाङ्लो, बनकस वा बावियोको डोरी निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी र निर्माण ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरु के के छन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिन्छ ? बताउन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरु (परालको गुन्द्री, बेर्री, नाङ्लो, बनकस वा बावियोको डोरी) को जानकारी दिने र यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न सिकाउन अनुरोध गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई परालको गुन्द्री, नाङ्लो, बावियोको डोरीमध्ये कुने एक निर्माण गरी प्रस्तुत गर्नका लागि परियोजना कार्य दिने ।	• हस्तनिर्मित सामग्रीहरुको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• तरकारी बाली (भान्टा, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न ।	• तरकारी बाली : भान्टा, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदिको खेती गर्ने तरिका र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घरमा गरिने तरकारी खेतीका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर यसरी घरमा गरिएको तरकारी खेतीमा उनीहरुले सहयोग गरे नगरेको सोध्ने । • विद्यार्थीहरुलाई भान्टा, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदि खेती गरिएको स्थानमा अवलोकन गराउने र खेती गर्ने तरिकाको बारेमा सिकाउने • यसका लागि सम्बन्धित निकायबाट कृषि विज्ञलाई आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थहिरुलाई उल्लिखित तरकारी खेती मध्ये कुनै एक तरकारी खेती गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने र शिक्षकबाट सोको नियमिति अनुगमन गर्ने । • खेतीको प्रगतिका बारेमा नियमित जानकारी लिइरहने ।	• तरकारी खेतीको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • तरकारी खेतीको अनुगमन गरेर । • विद्यार्थीले गरेको तरकारी खेतीको बारेमा अभिभावक सँग सोधेर । • तरकारी खेतीको अनुगमन गरेर ।	
		•होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान गर्न ।	•होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालन सम्भाव्यताको पहिचान	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• राजापुरमा होटल व्यवसाय र होमस्टेहरु सञ्चालनको सम्भाव्यताको पहिचान गरी विद्यार्थीहरुसमक्ष प्रस्तुत गर्ने । • कतिपय होटल र होम स्टेका मालिकहरुसँग भेटघाट गरी व्यवसायको अवस्था बारे प्राप्त जानकारीलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ।	• होटेल र होमस्टेका लागि कुशे क्षेत्रको सम्भाव्यताका बारेमा सोधेर । • होटेल र होमस्टे अवलोकन गर्दा	

		• अनलाइन व्यापारको सामान्य परिचय दिन ।	• अनलाइन व्यापारको सामान्य परिचय ।	• पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• कतिपय होटेल र होमस्टेमा विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन भ्रमण गराइ अवस्थाको पहिचान गर्न सहयोग गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई फष्टाउदै गरेको अनलाइन व्यापारको बारेमा के थाहा छ भनेर छलफल गर्दै अनलाइन व्यापारको परिचय र यसको तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • अनलाइन व्यापारसँग आवद्ध व्यक्ति अर्थात व्यापारीलाई आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरुसँग साक्षात्मकार गर्न सकिने ।	प्राप्त भएको जानकारी बारे सोधेर । • अनलाइन व्यापारको परिचय र तरिका सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनो पयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• तपाईसँग के प्रतिभा र क्षमता छ ? यो बारेमा तपाईका घरपरिवारका मानिस, आफन्त र साथीहरुले के भन्छन् ? र तपाईलाई आफूसँग के क्षमता भएजस्तो लाग्छ आदिका बारेमा हरेक विद्यार्थीबाट लिखित जवाफको लिने । • उनीहरुबाट प्राप्त जवाफ र शिक्षक स्वयम्ले उक्त विद्यार्थीको बारेमा गरेको मूल्याङ्कनका आधारमा विद्यार्थीहरुको भविष्यका लक्ष्य निर्धारण कार्यमा सहयोग र सहजीकरण गर्ने । • यसरी पहिचान गरिएको विद्यार्थीको प्रतिभा र क्षमतालाई संरक्षण र प्रवर्धन गर्नका लागि विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्दै शिक्षकले समयसमयमा विद्यार्थीको भविष्य परामर्श अर्थात करियर काउन्सिलिङको लागि भूमिका निर्वाह गर्ने । • विद्यार्थीसँग भएको उक्त क्षमता र प्रतिभाले उसलाई भविष्यमा असल नागरिक बन्न योगदान गर्ने कुरालाई समेत मार्गदर्शनको रुपमा अघि सारी विद्यार्थीलाई असल हुनका लागि अभिप्रेरित गर्ने र सोको अनुगमन र पृष्ठपोषण गर्ने कामलाई जारी राख्ने ।	• विद्यार्थीसँग भएको प्रतिभाको बारेमा सम्बन्धित विद्यार्थीलाई नै सोधेर । • विद्यार्थीले आफूसँग कुनै क्षमता र प्रतिभा छ भनेको आधारमा भए नभएको मूल्याङ्कन गरेर । • विद्यार्थीसँग भएको क्षमता र प्रतिभालाई प्रवर्धन गर्ने गरी विद्यार्थीले काम गरे नगरेको अनुगमन गरेर ।	२२
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास गर्न ।	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिकरण । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप, • सम्मान गर्ने सीप, • अवलोकन सीप, • श्रम गर्ने सीप • आत्म व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न सहजीकरण गर्ने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरु आफैमा पूर्ण रुपमा खराव नभइ तिनीहरु हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरुभित्र पनि असल चिजहरु हुन्छन् भन्ने कुराका साथ	• गीतहरु गाउन लगाएर । • गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • उनीहरुलाई गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर । • विभिन्न घटनाहरुको सन्दर्भ उठाएर त्यसका राम्रा पक्ष सोधेर ।	

		• खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न । • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुशरण गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न ।	• खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको जानकारी र सोको प्रयोग । • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुशरण आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।	• छनौट सीप • मूल्याङ्कन सीप • समीक्षा सिप • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप	विभिन्न उदाहरण र दृष्टान्तहरु प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने । • हामी खुसी र स्वस्थ हुने हो भने घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरुलाई अवसर ठानी जीवनमा अघि बढ्न सक्नुपर्छ भन्दै विद्यार्थीलाई सकारात्मक हुन प्रेरित गर्ने • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरुसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरु भन्न लगाउने । • कसैका राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको व्यवहारको बारेमा पनि बताउन भन्ने । • विद्यार्थीहरुका अनुभूतिहरुलाई समेट्दै राम्रा कुराहरुको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुशी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने । • हरेक बेलुका सुत्दा र हरेक विहान बिउझँदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरु सम्झने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • कुनैपनि बस्तुहरुको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने । • हामी जिउनुमा कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नुपर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	• मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा प्रश्न सोधेर • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरु सोधेर । • हरेक विहान र बेलुका उनीहरुले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर । • अरुको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा सोधेर । • कुनै पनि बस्तुको निर्माणमा कसको भूमिका छ भन्ने कुरा सोधेर । • श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • विद्यार्थीहरुले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरु हेरेर ।	
		• योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन,	• योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन,	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, प्रदर्शन सीप, • प्रयोग सिप,	• विद्यार्थीहरुलाई सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम प्रणायाम, पश्चिमोत्तासन, सर्वाङगासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने ।ततपश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाएर ।	

		आदि) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरुको बोध गरी अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास गर्न । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी अभ्यास गर्न ।	आदि) लाई स्वस्थ र खुशी हुनका लागि अभ्यास । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरुको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा जानकारी र अभ्यास ।	• तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप • सहानुभुति सीप, • समानुभूति सीप,आदि ।	• कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरण गर्ने वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • हामीले गर्ने कतिपय असल आचरण र व्यवहारको चर्चा गर्दै ती आचरण र व्यवहारको आधारमा पूर्वीय दर्शनको परिचय र उपादेयताको बारेमा छलफल र चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शनका स्रष्टा र उनीहरुले गरेका योगदानको चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शन अनुसार हामीले गरिरहेका कर्म र आचरणहरुको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर स्पष्ट पार्ने । • अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्त सहित छलफलमा ल्याउने । • कुन चिज कति बेला कसरी खाने भन्ने कुराले त्यो चिजले हामीलाई फाइदा र हानी गर्ने कुरालाई प्रष्ट पार्दै पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने ।	• उनीहरुले गरेका अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचय र महत्त्व सोधेर । • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर । • पूर्वीय दर्शनको परिचय सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर । • पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरुको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	• राजापुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वन : परिचय, महत्त्व र फाईदा ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• राजापुर नगरभित्रका वनहरुको विवरण बताउने • राजापुर नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक वनहरुको अवलोकन गराउने/भिडियो वा वनको वृत्तचित्रको अवलोकन गराउने उक्त वनहरुको परिचय दिने ।	• राजापुर नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन लगाएर (नाम, वनमा पाइने वस्तु	२२

		• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरु बताउन र यस सम्बन्धी कानूनी प्रावधान बताउन ।	• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्था ।		• उक्त वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरुको जानकारी गराउने, तिनीहरुको महत्व र उक्त वनबाट हुने फाइदाहरुमा छलफल गराउने र महत्व र फाइदा बताउने । • वनमा भएका वनस्पति र वन्यजन्तु तथा चराहरुको चोरी, पैठारी गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्नको लागि वनेका कानुनी प्रावधानहरुको जानकारी गराउने र यस्तो कार्य गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने । • सामुदायिक वनको संरक्षण गर्ने उपायहरुमा छलफल गराउने ।	तथा सम्पदा, खनिज आदि) । • सामुदायिक वनको महत्व तथा पाइने फाइदाहरु बताउन लगाएर । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था सोधेर ।	
		• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व बताउन । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरु र स्थानीय फूलहरुको खेती गर्न ।	• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व । • घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरणमा सहयोग । • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरु र स्थानीय फूलहरुको खेती, नर्सरी) ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधाराणको पुनरावलोकन गराउने, यस सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्न लगाउने । • घर तथा शैक्षिक संस्थाहरु र वरपरको क्षेत्रमा व्यापक हरियाली विकास मार्फत पृथ्वीको वहन क्षमता अभिवृद्धि गर्न, वातावरण प्रदूषणबाट जैविक विविधतामा परेको अवसर न्यूनीकरण गर्दै पारिस्थितिक पद्धतिमा सन्तुलन कायम गर्न, स्वच्छ एवम् हरित पृथ्वी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्न, शिक्षाका माध्यमबाट विद्यार्थी तथा आम समुदायमा वातावरणमैत्री व्यवहार विकास गर्न, दिगो विकासको लक्ष्य हासिल हरित घर तथा हरित विद्यालयको आवश्यकता र महत्त्व रहेको कुरा उदाहरणसहित छलफल गराउने । • विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरुको खेती, पुष्पखेती गर्नमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेशावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति, पुष्पखेती घरमा पनि उत्पादन गर्न सकिने कुरा बताउने र विद्यार्थीहरुलाई घरमासमेत उत्पादन गर्न लगाउने ।	• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्व बताउन लगाएर । • विद्यालयमा करेसाबारी, पुष्प बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • घरमा करेसावारी बनाएको, सागसब्जी खेती गरेको, फूलहरु रोपेको सम्बन्धमा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ।	
		• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत प्राङ्गारिक मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न ।	• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : कम्पोष्टिङ -मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास) ।	• सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप, सञ्चार सिप	• घरायसी ठोस फोहोरलाई कसरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुसँग भएको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफल र अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने । • घरायसी ठोस फोहर (कुहिने किसिमको) व्यवस्थापनका लागि आफ्नो घरमा के गर्ने गरिएको छ भन्ने बारेमा समेत छलफल गर्ने ।	• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनका उपायहरु सोधेर । • कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यमा	

				• वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप	• घरायसी फोहोरको व्यवस्थापन गर्ने विभिन्न विधि मध्ये कम्पोष्ट मल बनाउने पनि हो भन्ने कुराको जानकारी दिने दिदै यस कार्यमा सहभागी हुन विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • कम्पोष्ट मल बनाउने विधिको बारेमा सहजीकरण गर्नका लागि स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।	सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ।	
		• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न । • राजापुर नगर क्षेत्रको दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरबाट भएका प्रयाश र हाम्रो भूमिकाको पहिचान गर्न ।	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका) ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी बोध सिप • भूमिका निर्वाह सिप	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अवधारणाको पुनरावलोकन गराउने । • वर्तमान अवस्थामा उपयोग गरिने ऊर्जाको मितव्ययी उपयोग गर्न, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरणको संरक्षण गर्ने, पानीको सही र उचित तवरले प्रयोग गर्ने, जैविक विविधता ह्रास हुन नदिने, पर्यावरण सन्तुलनमा राख्ने, घर तथा विद्यालय र वरपरको वातावरण हरित बनाउने, वातावरण प्रदूषण हुन नदिने जस्ता कार्यहरुलाई जोडेर दिगो विकास र हरित विद्यालयबिचमा भएको अन्तरसम्बन्धलाई प्रष्ट पार्ने । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि राजापुर नगरपालिकाले गरेका कार्यहरुको प्रस्तुति गर्दै थप योगदानका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायले खेल्ने भूमिकामा छलफल, अन्तरर्क्रिया गराउने र खेल्नुपर्ने भूमिका बताउने ।	• दिगो विकासको परिचय सोधेर • हरित विद्यालयको परिचय सोधेर । • दिगो विकास र हरित विद्यालय बिचको अन्तर सम्बन्ध सोधेर । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिका सोधेर ।	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनिकरणका उपायहरु अपनाउन ।	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनिकरणका उपायहरु ।	• सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• सामाजिक चुनौतीको रुपमा रहेका महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनिकरणका उपायहरुबारे मिडियामा आएका र समाजमा घटेका विभिन्न घटनाहरुको दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने । • यस प्रकारका हिंसाहरुले समाजलाई पार्ने असर र न्यूनिकरण गर्नका लागि विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिकाको बारेमा छलफलको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने ।	• चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको असर सोधेर । • उल्लिखित हिंसा न्यूनिकरणका उपाय सोधेर ।	२०
		• भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न । • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा	• भूकम्पको परिचय र भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा)	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा भूकम्पको परिचयको बारेमा खोजी गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षतिलाई चित्र, श्रब्यदृश्य सामग्री एवम् भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको महत्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने । • चित्र, श्रब्यदृश्य सामग्री एवम् भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित घरका विशेषता जानकारी गराउने ।	• सुरक्षित घर निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी के के हुन् ? लेख्न लगाएर । • सुरक्षित घर निर्माणमा विद्याथीले कस्तो भूमिका खेल्न	

		भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न । • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन ।	• भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका		• भूकम्पको जोखिम कम भएको घरको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गरी परिबारका सबैलाई जानकारी दिने कार्यमा नेतृत्व गर्न विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्ने । • सुरक्षित घर निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्याथीको समूहमा छलफल गराउने र निष्कर्ष निकाल्ने । • भूकम्प र यसबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका बारेमा चित्र, तालिका, सूची, आदि निर्माण गरी विद्यालय वा कक्षा कोठामा टाँस्न लगाउने । • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	सक्दछन् ? उल्लेख गर्न लगाएर । • भूकम्पको हिसावले घरको सबैभन्दा सुरक्षित स्थल सोधेर ।	
		• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • सडक दुर्घटनाबाट सावधान हुन ।	• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी, भ्रमणबाट हुने जोखिम पहिचान । • सडक दुर्घटनाबाट सावधानी ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• सवारी साधनको प्रयोगसम्बन्धी जोडी समूहमा कुराकानी गराउने । • सवारी साधनको प्रयोग गर्दा हुने संभावित दुर्घटनाका उदाहरणहरू पोष्टर वा भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने • साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा अपनाउनुपर्ने साबधानीहरूको सूचि तयार गर्न लगाउने ।	साइकल,स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा अपनाउनुपर्ने साबधानीको सूचि तयार गर्न लगाएर ।	
		• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन ।	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला • रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) ।	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जीम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको बारेमा जानकारी गराउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाका असरहरूको खोजी गर्न लगाई छलफल गराउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा वैयक्तिक रूपमा सोच्न लगाई साथीलाई सुनाउन लगाउने वा स्पष्ट जानकारी गराउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा स्वास्थ्य क्षेत्रका व्यक्तिहरूसँग साक्षात्कार गराउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने ।	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको परिचय दिन लगाएर । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न लागि आवश्यक पूर्वतयारीका बारेमा प्रश्नोत्तर गराएर ।	
		•सिकल सेल एनिमियाको कारण	• सिकल सेल एनिमियाको कारण	• संचार सिप • सहकार्य सिप	• बढीमात्रामा थारु जातिमा देखिएको सिकलसेल एनिमियाको कारण, लक्षण र यसबाट बच्नका लागि गर्न सकिने सामाजिक जागरण र व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरुसँग छलफल र अन्तरक्रिया गर्दै सहजीकरण गर्ने ।	•सिकलसेल सम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर ।	

		तथा सामाजिक व्यवस्थापन बताउन । • नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरु बताउन । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानबाट हुने जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरुमा सहयोग गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न ।	तथा समाजिक व्यवस्थापन । • नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरु । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानको जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरुमा सहयोग । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)।	• दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप • भूमिका निर्वाह सिप •	• विगत एक वर्षदेखि नगरपालिकाले विपत व्यवस्थापनको सवालमा भए गरेका कार्यहरुको छलफलको माध्यमबाट सूची बनाउने । • नगरपालिकासँग सहकार्य गर्ने विभिन्न संघसंस्थाहरुको पनि नामनामेसी विवरणको छलफल गरी सूची तयार गर्ने । • नगरपालिका स्तरमा रहेका विपद व्यवस्थापन तथा क्षति न्युनिकरण सम्बन्धी उपलब्ध स्रोतहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने र यससम्बन्धमा नगरपालिकाको विपत् व्यवस्थान योजना र कार्यक्रमहरुका बारेमा पालिकाकै विपत व्यवस्थापन सम्बन्धी स्टाफलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्नका अनुरोध गर्ने । • नगरपालिकाबाट हुने विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी क्रियाकलापहरुको प्रत्यक्ष अवलोकन र साक्षात्कारका लागि नगरपालिकामा गएर सम्बन्धित क्षेत्रका कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरुसँग भेटघाट गरेर प्रतिबेदन तयार गर्ने गरी परियोजना कार्य दिने । • कर्णाली नदी र अन्य खोला नालाबाट आउने बाढी र हुने कटान तथा डुवानको जोखिम न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरुमा सहयोग गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्दै उक्त कार्यमा सावधानीपूर्वक जुट्न प्रेरित गर्ने । • यससम्बन्धी विद्यार्थीलाई कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न लगाउने ।	• नगरपालिकाले गर्दै आएका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कामहरु सोधेर । • नगरपालिकाका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी आगामी योजना र कार्यक्रम सोधेर । • विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नगरपालिकामा भएको स्रोतको बारेमा प्रश्न गरेर । • परियोजन कार्यको मूल्याङ्कन गरेर • बाढी, डुवान र कटानको जोखिम न्यून गर्न गरेको सहयोग हेरेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास हेरेर ।	

कक्षा ८

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**राजापुरको परिचय**	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्थाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुति सीप	• राजापुर नगरपालिकाको भूवनोट, खेतीयोग्य जमीन, जङ्गलले ढाकिएको जमीन, सार्वजनिक जमीन र मानववस्तीले ढाकिएको जमीनको बारेमा नक्साको मद्दतले सहजीकरण गर्ने । • नक्साको सहयोगले राजापुर नगरपालिकाको वडा कार्यालयदेखि नगरपालिकाको कार्यालय सम्मको राजनीतिक	• राजापुर न.पा.को भौगोलिक अवस्था सोधेर । • राजापुरको वन क्षेत्रको बारेमा सोधेर ।	२१

				• विश्लेषण सिप	संरचना, जनप्रतिनिधिहरुको संख्या आदिको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको वडादेखि नगर कार्यपालिकासम्मको प्रशासनिक संरचनाको चार्ट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने ।	• राजापुरको राजनीतिक र प्रशासनिक अवस्था सोधेर ।	
		• लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बर्दिया जिल्लाअन्तर्गत पर्ने राजापुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक र बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न ।	•लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बर्दिया जिल्लाअन्तर्गत पर्ने राजापुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक र बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुति सीप • विश्लेषण सिप	• लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बर्दिया जिल्लाअन्तर्गत पर्ने राजापुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरु, मुख्य सडक र बाटाहरु, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र ताल आदि भर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • उनीहरुले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कक्षामा उनीहरुले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उनीहरुले गरेको प्रस्तुतिकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर । • उनीहरुले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरु सोधेर ।	
		• नगरपालिकाको न्यायिक समिति र कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लिन । • नगरसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन ।	• नगरपालिकाको न्यायिक समिति र कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी । • नगरसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रियाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• नगरपालिकाको कार्यसमिति र न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार बारेमा कानूनमा भएका नगरपालिकाको उप प्रमुखा वा प्रतिनिधि आमन्त्रण गरेर सहजीकरण गर्ने वातावरण मिलाउने । • नगरपालिकाले ऐन र नियमावली बनाउने काम किन र कसरी गर्दछ भन्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने । • नगरपालिकाले ऐननियम निर्माण गर्ने प्रक्रियाको बारेमा सहजीकरणका लागि नगरपालिकाका ऐन कानूनसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई अर्थात उपप्रमुखलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• नगर कार्यपालिका र न्यायिक समितिका काम कर्तव्य र अधिकार सोधेर । • नगरपालिकाले ऐन नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया सोधेर ।	
		• राजापुर नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानूनहरु बताउन । • राजापुर नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरुको	• राजापुर नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानूनहरु । • राजापुर नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • प्रश्नोत्तर सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• नगरपालिकाले हालसम्म निर्माण एवम अनुमोदन गरी जारी गरेका ऐन कानूनहरुको सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने र प्रस्तुतिको क्रममा ती कानूनहरु जारी गर्नुको कारण र जारी गर्दा भएको फाइदाको बारेमा पनि छलफल गर्ने । • राजापुर नगरपालिकामा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजना र परियोजनाहरुको बारेमा विस्तृत रुपमा सहजीकरण गर्ने । • नगरपालिकास्तरमा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजनाहरु समयमै सम्पन्न गर्नका लागि नगरपालिका र नागरिक समाजको भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• राजापुर न..पा.ले हालसम्म जारी गरेका कानूनको नाम सोधेर । • राजापुर न.पा. मा सञ्चालन भएका गौरवको आयोजनाहरुको नाम सोधेर ।	

		विस्तृत जानकारी दिन । • राजापुर नगरपालिकाको विगत र वर्तमान - कुलापानी चौधरी प्रथा, कुलापानीको इतिहास, बरघर प्रथा जानकारी लिन । • भौँरा राजापुरको विशेषताहरु भन्न । • राजापुरमा अवस्थित गैर सहकारी संस्थाहरुको बारेमा जानकारी दिन । • बरघर प्रथालाई सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु उल्लेख गर्न ।	र परियोजनाहरुको विस्तृत जानकारी । • राजापुर नगरपालिकाको विगत र वर्तमान - कुलापानी चौधरी प्रथा, कुलापानीको इतिहास, बरघर प्रथाको जानकारी । • भौँरा राजापुरको विशेषताहरु । • राजापुरमा अवस्थित गैर सहकारी संस्थाहरुको बारेमा जानकारी । • बरघर प्रथालाई सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुको चर्चा ।	• भूमिका निर्वाह सिप • विश्लेषण सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• यस प्रकारका आयोजनाहरुको समयमै कार्य सम्पादनका लागि विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीहरुको भूमिकाको सम्बन्धमा कक्षामा छलफल गरी प्रस्तुत गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाको विगत र वर्तमान - कुलापानी चौधरी प्रथा, कुलापानीको इतिहास, बरघर प्रथा आदिको बारेमा विस्तृत जानकारी दिने गरी सहजीकरण गर्ने । • भौंरा राजापुरको विशेषताहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको समेत पूर्वज्ञानको आधारमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • भौंरा राजापुरको बारेमा राम्रो जानकारी भएका स्थानीय जानकारलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • भौंरा राजापुरको विशेषताको खोजीका निम्ति विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य गर्नका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • राजापुरमा कार्यरत विभिन्न गैर सहकारी संस्थाहरु र उनीहरुले राजापुर क्षेत्रको विकासको लागि गरेका कामहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धमा गैरसरहकारी संस्थाहरुसँग अन्तरक्रिया गरी प्रतिवेदन तयार गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य दिने । • बरघर प्रथामा देखिएका चुनौतिहरुको समीक्षा गर्दै चुनौतिलाई अवसरमा बदल्नका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरुको बारेमा सहजीकरण गर्ने । यससम्बन्धमा बरघरहरुलाई समेत कक्षामा आमन्त्रण गरी विचार आदानप्रदान गर्न सकिने ।	• गौरवका आयोजनाहरु समयमै सम्पन्न गर्नका लागि विद्यालय र विद्यार्थीको भूमिका सोधेर । • कुलापानी चौधरी प्रथाको बारेमा सोधेर । • भौरा राजापुरका विशेषता सोधेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर • गैरसरकारी संस्थाको सूची बनाएर । • गैसस सम्बन्धी परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर • बरघर प्रथामा सुधार गर्नुपर्ने कुराहरुको सूची बनाउन लगाएर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न जातजाति बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य र पर्यटनको विकासमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाको विभिन्न जातजाति बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य र पर्यटनको विकासमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप • सहकार्य सिप • स्वीकार्य सिप • भूमिका निर्वाह सिप	• राजापुर नगरपालिकाका विभिन्नि जातजाति बिचको सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाले खेल्न सक्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न सन्दर्भहरु सहित सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित क्षेत्रमा नगरपालिकाले हालसम्म गरेका कार्यहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई जानकारी गराउने र गर्नु पर्ने कामको बारेमा पनि सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धमा पालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख लगायत नगरपालिकाको अन्य कुनै आधिकारिक पदाधिकारीबाट सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• स्थानीय जातजाति बीचको सद्भावका साथै, स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको क्षेत्रमा पालिकाले गरेका र गर्नुपर्ने कामको बारेमा प्रश्नहरु सोधेर ।	२२

		• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु थारु संग्रहालय, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‌यार नदी, मझ्रा, ओखरिया बाँधका विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु थारु संग्रहालय, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‌यार नदी, मझ्रा, ओखरिया बाँधका विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको चर्चा ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान को सिप • अवलोकन सिप • विश्लेषण सिप • सहकार्य सिप • स्वीकार्य सिप • भूमिका निर्वाह सिप	• विद्यार्थीहरुसँग राजापुर नगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरु थारु संग्रहालय, कोठियाघाट पिकनिक पार्क, शिव मन्दिर, गणेश थान, कोठियाघाट पुल, अर्नउह्वा ताल, राजापुर बजार, गेरुवा र कौर्‌यार नदी, मझ्रा, ओखरिया बाँध आदिको बारेमा फोटो र भिडियो देखाउदै तिनको विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित पर्यटकीय स्थलहरुको विशेषताको उल्लेख गर्दै तिनको संरक्षण र सम्बर्धनमा विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज र पालिकाको भूमिकाको बारेमा सहजीरकण गर्ने । • सहजीकरणका लागि नागरिक समाजका अगुवा, पर्यटन क्षेत्रका स्थानीय जानकार र पालिकाका पदाधिकारीहरुलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने । • विद्यार्थीहरुलाई पायक पर्ने माथि उल्लिखित कुनै ३ वटा पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गरी प्रतिबेदन पेश गर्नका लागि परियोजना कार्य दिने ।	• राजापुरका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम सोधेर । • राजापुरका विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरुको महत्वको बारेमा प्रश्नहरु सोधेर । • विभिन्न पर्यटकीय स्थलको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
		• राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक स्थलहरु (गणेश थान (हथिया बाबा), शिवालय, हनुमान गढी, ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, फुलबीर बाबा मन्दिरआदि) को विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक स्थलहरु (गणेश थान (हथिया बाबा), शिवालय, हनुमान गढी, ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, फुलबीर बाबा मन्दिरआदि) को विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान को सिप • अवलोकन सिप • विश्लेषण सिप • सहकार्य सिप • स्वीकार्य सिप • भूमिका निर्वाह सिप	• विद्यार्थीहरुसँग राजापुर नगरपालिकाका धार्मिक स्थलहरु (गणेश थान (हथिया बाबा), शिवालय, हनुमान गढी, ठन्ह्वा, दुर्गा भवानी, फुलबीर बाबा मन्दिर आदिको फोटो र भिडियो देखाउदै तिनको विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित धार्मिक स्थलहरुको विशेषताको उल्लेख गर्दै तिनको संरक्षण र सम्बर्धनमा विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज र पालिकाको भूमिकाको बारेमा सहजीरकण गर्ने । • सहजीकरणका लागि नागरिक समाजका अगुवा, धार्मिक क्षेत्रका स्थानीय जानकार र पालिकाका पदाधिकारीहरुलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने । • धार्मिक स्थलको अवलोकन समेत गर्ने गरी विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य गर्नका लागि अवसर प्रदान गर्ने ।	• राजापुरका विभिन्न धार्मिक स्थलहरुको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • विभिन्न धार्मिक स्थलको फोटो र नामको बीचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• राजापुर नगरपालिकाका पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्त्वको	• राजापुर नगरपालिकाका पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• राजापुर नगरपालिकाका पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता कहिलेदेखि सञ्चालन भएको हो र यसले यो क्षेत्रका खेलाडीहरुलाई अगाडी बढ्न के कस्तो योगदान गरेको छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्दै कक्षा सञ्चालन गर्ने । • राजापुर नगरपालिकाका पालिकास्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलकुदहरुको बारेमा सूची बनाइ छलफल गर्ने ।	• पालिका स्तरीय मेयर कप र वडा स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिताबारे प्रश्नहरु सोधेर	

		बारेमा जानकारी दिन ।	त्यसको महत्त्वको बारेमा जानकारी ।			• प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरु सोधेर	
		• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप •	• हाम्रो राजापुर नगरपालिका लगायत समग्र मुलुकलाई समुन्नत र आत्म निर्भर बनाउनका लागि बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) ले महत्वपूर्ण योगदान दिने सम्बन्धमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर सहजीकरण गर्ने । • हाम्रो देशमा पेट्रोलियम पदार्थ नभएको अवस्थामा जतिबेला पनि पेट्रोलियम पदार्थकै भरमा बस्दा हाम्रो मुद्रा विदेश पलायन हुने र हामी पनि अरुको भरमा बाँच्नु पर्ने स्थितिको सिर्जना हुने हुँदा बैकल्पिक उर्जाको उत्पादनमा जोड गर्नु पर्ने विषयमा सहजीकरण गर्नुपर्ने । • यसका लागि स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारले समेत विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेर बैकल्पिक उर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने सम्बन्धमा कक्षामा सहजीकरण गर्ने ।	• बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई विशेष जोड दिनु पर्ने कारण सोधेर । • बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई बढाउन के गर्नुपर्छ भन्ने सोधेर ।	
		• राजापुर नगरपालिकामा रहेको जल, जमीन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका बताउन ।	• राजापुर नगरपालिकामा रहेको जल, जमीन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा राजापुर नगरपालिकाको भूमिका ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• राजापुर नगरपालिकामा रहेका जल, जमीन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिको निम्ति उपयोग गर्न राजापुर नगरपालिकासँग के कस्ता योजना र कार्यक्रमहरु रहेका छन्, कति कार्यान्वयन भइरहेका छन् र कति कार्यान्वयन हुने क्रममा रहेका छन् सो सम्बन्धमा अध्ययन गरी कक्षामा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित पाँच 'ज' को अधिकतम सदुपयोगका लागि राजापुर नगरपालिकाका विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज र संघसंस्थाको के कस्तो भुमिका हुन सक्छ भन्ने बारेमा छलफल गर्ने । • यस सम्बन्धमा विद्यालयले तत्काल गर्न सक्ने कार्यक्रमको कार्यान्वयन तालिका निर्माण गरी कार्यारम्भ गर्ने • सम्बन्धित क्षेत्रको व्यक्ति एवम् पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणको लागि अनुरोध गर्ने ।	• राजापुरका पाँच 'ज' को उपयोग गर्ने बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • पाँच 'ज' को उपयोगको बारेमा विद्यार्थीहरुको भूमिकाको बारेमा प्रश्न सोधेर ।	
		• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने राजापुर नगरपालिका	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने राजापुर नगरपालिका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप	• आफ्नो नगरपालिकाको गौरवको रुपका काम गरिरहेका पालिकाका कुलापानी चौधरी, बरघर, कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता, शिक्षक, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, चिरक्या, चौकिदार, स्वयंसेविका आदिको पहिचान र सर्वे गरी सूची तयार पार्ने । • उल्लिखित महानुभावहरुले गरेका कामहरुको सूची तयार गरी छलफल गर्ने ।	• आफ्नो पालिकाको गौरवको रुपका काम गरिरहेका पालिकाका व्यक्तिहरुको	

		कुलापानी चौधरी, बरघर, कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता, शिक्षक, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, चिरक्या, चौकिदार, स्वयंसेविका आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	कुलापानी चौधरी, बरघर, कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता, शिक्षक, गुर्वा, वैडावा, सुढेनी, चिरक्या, चौकिदार, स्वयंसेविका आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा ।	• विश्लेषण सिप	• राजापुर नगरपालिकालाई कर्मथलो बनाएर राजापुर नगरपालिका लगायत समग्र समाज र मुलुकका लागि काम गर्ने व्यक्तिहरुको बारेमा सूची सङकलन गर्नका लागि यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिहरुसँग साक्षात्कार भलाकुसारी गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने । • उल्लिखित प्रयोजनका लागि पालिकास्तरमा संचालन हुने प्र.अ. बैठक, नगरसभालाई समेत प्रयोग गर्न सकिने । • गौरबको रुपमा काम गरेका उल्लिखित महानुभावहरुमध्ये समयसमयमा विभिन्न महानुभावहरुलाई बोलाएर विद्यार्थीहरुसँग साक्षात्कार गराउने । • राजापुर नगरपालिकाले गौरव गर्न लायक उल्लिखित व्यक्तिहरुको खोजी गरी साक्षात्कार गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्यको अवसर दिने ।	सूची बनाउन लगाएर । • उनीहरुले गरेका कामहरु सोधेर । • उनीहरुसँग साक्षात्कार हुने गरी सम्पन्न भएको परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा परम्परागत पशु र पङ्क्षीपालनः गाईपालन/बंगुरपालन/हाँसपालनको महत्व र पालन गर्ने तरिका वताउन र सहयोग गर्न । • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु बताउन ।	• गाइपालन/बंगुरपालन/ हाँसपालनको महत्व र पालनमा सहयोग , • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका हाम्रा परम्परागत पशु र पङ्क्षीपालनः गाईपालान, बंगुरपालन, हाँस आदिको जानकारी दिन लगाउने । • उक्त पालनहरु गर्नुको महत्व बताउन लगाउने । • शिक्षकले गाईपालन, बंगुरपालन, हाँसपालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरुलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय नजिकैको गाईपालन वा बंगुरपालन वा हाँसपालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने । • गाईपालन वा बंगुरपालन वा हाँसपालनमध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने । • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरुको लक्षण र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरुको बारे विद्यार्थीका अनुभव र विचारहरुलाई समेत समेटेर सहजीकरण गर्ने ।	• गाईपालन, बंगुरपालन, टर्कीपालन र कुखुरापालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • उक्त पालनको महत्व बताउन लगाएर । • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूल्यांकन गरेर । • गाई, बंगुर र हाँसमा लाग्ने रोगहरु र ती रोगहरुबाट बच्ने उपायहरु सोधेर ।	२१
		• बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, प्याज, साग) खेती गर्ने तरिका	• बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, प्याज, साग) खेती	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• भएसम्म विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका बेमौसमी तरकारीको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी तरकारी बालीको	

		बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न ।	गर्ने तरिका उक्त कार्यमा सहयोग ।	• समय व्यवस्थापन सिप	तरकारीहरु (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, प्याज, साग आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयको नजिकै बेमौसमी तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • बेमौसमी तरकारी खेती सम्बन्धी विज्ञलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन अभिप्रेरित गर्ने । • उक्त बेमौसमी तरकारी मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	परिचय दिन लगाएर । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका सोधेर । • बेमौसमी तरकारी खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर । • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर ।	
		• तेलहन बाली (तोरी, तिल, अर्सी आदि) को परिचय, खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न ।	• तेलहन बालीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका तेलहन बालीहरुको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने तेलहन बालीहरु (तोरी, तिल, अर्सी आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयको नजिकै तेलहन बालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरुलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त तेलहन बालीहरुको खेतीमध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	• तेलहन बालीको परिचय दिन लगाएर । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर • तेलहन बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर । • परियोजना कार्यको मूल्यांकन गरेर ।	
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरु : खइचा, डेलिया, सुप्पा बनाउने तरिका बताउन र निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको प्रदर्शनी गर्न ।	• हस्त निर्मित सामग्रीहरु : खइचा, डेलिया, सुप्पा बनाउने तरिका र निर्माण कार्यमा सहयोग । • हस्त निर्मित सामग्रीहरुको प्रदर्शनी ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरुलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरु के के छन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिएको छ ? आदि प्रश्न सोधेर छलफलमा सरीक गराउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरु- : खइचा, डेलिया, सुप्पाआदि को जानकारी दिने । • शिक्षक आफैँ वा खइचा, डेलिया, सुप्पा आदि बुन्न जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरुको व्यवस्थापन गरी	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरुको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर	

					निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरुलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने ।		
		• आफ्नो घरटोलमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरु (तरकारी, दुधजन्य र मासुजन्य)लाई नजिकैको बजारमा लगेर विक्री गरी आयआर्जन गर्न ।	• आफ्नो घरटोलमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरुको विक्री र आयआर्जन ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • अभिव्यक्ति सिप • अवलोकन सिप • विश्लेषण सिप	• आफ्नो घर वा विद्यालयमा उत्पादन गरिएका कृषि उपजहरु (तरकारी, दुधजन्य र मासुजन्य)लाई नजिकैको बजारमा लगेर विक्री गरी आयआर्जन गर्न विद्यार्थीहरुलाई सहयोग गर्ने र उनीहरुलाई प्रोत्साहित पनि गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई यस प्रकारका कृषि कार्यको उत्पादन र विक्री वितरणका लागि सहभागी बनाउन अभिभावकहरुलाई समेत जानकारी गराइ सहयोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने । • उनीहरुले गर्ने यस प्रकारको कार्यको मूल्याङ्कन हुने कुरामा समेत सहजीकरण गर्ने ।	• कृषि उपजको विक्री गरेको अवलोकन गरेर । • कृषि उपजको विक्री गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावकसँग सोधेर ।	
		• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न ।	• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • अभिव्यक्ति सिप • अवलोकन सिप • विश्लेषण सिप	• कृषिको बजारीकरणलाई अनलाईन व्यापार मार्फत पनि सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्दै यसको तरिका र यसबाट हुने फाइदाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • अनलाईन व्यापारका लागि गाउपालिकाले निर्वाह गर्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न दृष्टान्त दिएर सहजीकरण गर्ने । • कृषकका लागि सरकारले ल्याएका विभिन्न सहयोग, अनुदान र विमा कार्यक्रमहरुका बारेमा सहजीकर गर्ने र सहजीकरणलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि सम्बन्धित स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• अनलाइन व्यापारको बारेमा प्रश्न सोधेर । • अनलाइन व्यापारका लागि नगरपालिकाले निर्वाह गर्न सक्ने भूमिकाको बारेमा सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनो पयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङकन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सवलता र संभावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयमसँग पनि विचार आदान प्रदान गर्ने । • बालकले जन्मदा नै केही न केही क्षमताका बीजहरु बोकेर आएको कुरा उल्लखे गर्दै विद्यार्थीलाई उनीहरुको रुचि, प्रतिभा र क्षमताका स्वमूल्याङ्कनका लागि सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरुको प्रयोग गरेर समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरु आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्दै उनीहरुले अनुशरण गर्न सक्ने स्वभावको लागि लिखित प्रतिबद्धता समेत गराउने ।	• विद्यार्थीका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर । • विद्यार्थीले गरेका प्रतिबद्धताको अनुगमन गरेर । • विद्यार्थीहरुको अवलोकन गरेर ।	२२

		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना र अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरुको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरु बताउन । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतिकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको प्रयोग र अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरुको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुशरण गर्न । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना र अभ्यास । • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरुको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुति । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको प्रयोग र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरुको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुशरण । • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीलाई स्थानीय वा उनीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको अन्य गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत र सङ्गीतमा रुचि र दक्षता देखाउने विद्यार्थीका लागि अघि बढ्ने परामर्श प्रदान गर्ने • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गर्दै आफ्नो वडा र पालिकामा भएका विभिन्न धर्म र तिनका धर्मावलम्बीहरुको अवस्थाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म सम्बन्धित धर्मका स्थानीय जानकारलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने । • विभिन्न धर्महरुको मूल मर्मको बारेमा चर्चा गर्दै सबै धर्मको साझा ध्येय भनेको मानव सेवा भएको सम्बन्धमा विचार आदान प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिव, लिङ्ग आदिको बीचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्रभाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने । • संसारका हेरक बस्तु र विषयभित्र पनि असल चिजहरु हुन्छन् भन्ने कुराका साथ विभिन्न उदाहरण र दृष्टान्तहरु प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने । • कतिपय काम नलाग्ने र पीडा दिने भनिएका व्यक्ति र विषयभित्र पनि रहेका सकारात्मक कुराहरुको पहिचान र विश्लेषण गर्ने क्षमताको विकास र अभ्यास गर्न प्रेरित गर्ने । • सन्तुलित जीवन जिउनका लागि खुसी र स्वस्थ हुनुपर्ने र त्यसका लागि घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरुलाई अवसर ठानी अघि बढ्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने ।	• मन पराएका गीतहरु गाउन लगाएर । • उनीहरुले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर । • विभिन्न धर्महरुको नाम सोधेर । • धर्मका मूल मर्मको बारेमा सोधेर । • एकअर्को धर्मको बीचमा भिन्नता र समानता सोधेर । • सबै धर्मको साझा ध्येयको बारेमा सोधेर । • सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर ॥ • मानिस कति बेला खुसी र कतिबेला दुखी हुन्छ भन्ने सोधेर । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाएर ।	

		गर्ने बानीको विकास गर्न ।	गर्ने बानीको विकास ।		• घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरुसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरु भन्न लगाउने । • राम्रा कुरा सम्झिदा कस्तो अनुभूति भयो भनेर सोध्दै विद्यार्थीहरुलाई आ-आफ्ना अनुभूतिहरु बताउनका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुका अनुभूतिहरुलाई समेट्दै राम्रा कुराहरुको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुशी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने । • कसैका बारेमा राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको राम्रो व्यवहारको बारेमा विद्यार्थीहरुबाट अनुभव आदाप्रदान गराउदै आफूले अरुलाई जे दियो अरुबाट पनि त्यही प्राप्त हुने कुराका बारेमा विद्यार्थीका भोगाइहरुको चर्चा गर्ने । • हरेक बेलुका सुत्दा र विहान बिउझदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरु सम्झदै विउझने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • कुनैपनि बस्तुहरुको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई फिल्डमा लिएर काम गर्न सिकाउने । • विद्यालयको बगैचा र करेशावारीमा विद्यार्थीहरुलाई फूल र तरकारी खेती गर्न लगाउने । • विद्यार्थीले घरमा गएर गरेका उत्पादनसँग जोडिएका कामहरु बताउन लगाउने ।	• कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरु बताउन लगाएर । • हरेक विहान र बेलुका उनीहरुले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर । • अरुको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा भन्न लगाएर । • घरमा गएपछि आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर । • श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।	
		• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुशी	• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुशी	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप,	• विद्यार्थीहरुलाई प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन आदि सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरुलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाइ शिक्षकले सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न भनेर । • उनीहरुले गरेका अभ्यासहरुको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्रणायाम र आसनहरुको	

		हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा बोध गर्न । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास गर्न । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन गर्न ।	हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन ।	• छनौट सिप • सहयोगी सीप • सहानुभूति सिप • समानुभूति सिप	• कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरणका लागि वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरुले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरुको परिचयर महत्वको बारेमा बताउने । • हामीले गर्ने कतिपय आचरण र व्यवहारको चर्चा गर्दै ती आचरण र व्यवहारको आधारमा पूर्वीय दर्शनको परिचय र उपादेयताको बारेमा छलफल र चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शनका स्रष्टा र उनीहरुले गरेका योगदानको चर्चा गर्ने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरु दिएर स्पष्ट पार्ने । • अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • गाउटोलका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट र छलफल गरी उनीहरुको अनुभवबाट सिकाइ गर्ने • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरुले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोली हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्त सहित छलफलमा ल्याउने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्य वा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गर्ने । • विद्यार्थीहरुसँग सहकार्य गर्दै मानिसका पुर्खा, वंश र गोत्रको बारेमा परिचय र चर्चा गर्ने । • विहेवारीको सवालमा गोत्र र वंशको पहिचान र महत्वको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरु हरेकलाई आफ्नो गोत्र र वंशको बारेमा परिचित हुने अवसर प्रदान गर्ने । • पुर्खा, वंश र गोत्र सम्बन्धी जानकार स्थानीय व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको बारेमा विद्यार्थीका अनुभवहरु सहित छलफल मार्फत सहजीकरण गर्ने ।	परिचय र महत्व सोधेर । • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर । • पूर्वीय दर्शनको परिचय रा राम्रा पक्षहरु सोधेर । • पूर्वीय दर्शन र पाश्चात्य दर्शनको भिन्नता सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई उनीहरुले गरेको सहयोग बारे सोधेर । • जेष्ठ नागरिकबाट भएका सिकाइहरु भन्न लगाएर । • पुर्खा, गोत्र र वंश पहिचानको महत्वको चर्चा गरेर • हरेकको गोत्र र वंश सोधेर । • कुन कुरा के सँग मिसाएर खाँदा राम्रो हुन्छ भन्ने सोधेर । • व्यक्तिगत सरसफाइको अनुगमन गरेर ।	

					• के कुरा के सँग मिसाएर खाँदा ठीक र के सँग मिसाएर खाँदा खराव भन्ने कुरा सिकिसकेपछि घरमा गएर अभिभावकलाई यो कुराको जानकारी दिएर कार्यान्वयन गर्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीलाई घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र सोको जीवनमा कार्यान्वयन गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने र कार्यान्वयन गरेनगरेको अवालोकन गर्ने ।	• घरायसी सरसफाइमा सहयोग सम्बन्धमाा अभिभावकलाई सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• राजापुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरुमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न । • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाईदा पहिचान गर्न • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा	• राजापुर नगरपालिकामा भएका वनहरुमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका । • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेती र आर्थिक फाईदा • स्थानीय क्षेत्रमा पाईने जडीबुटीजन्य वनस्पतिहरु र स्थानीय वनस्पतिहरुको नर्सरी, वृक्षरोपण) • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरु ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरणप्र्रीतको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• राजापुर नगरपालिकाअन्तर्गत रहेका वनहरुमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराहरुको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने र पालना गर्ने गराउने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र उक्त कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने । • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने । • यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, वेर्न उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतअनुसार स्थानीय स्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्नाहरु वृक्षरोपणमा प्रयोग गर्ने । • वृक्षरोपण गरेका बिरुवाहरुको आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने । • दिगो विकासका लक्ष्यहरु पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीयस्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यहरुमा छलफल गराउने । • दिगो विकासका लक्ष्यहरु पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरुमा छलफल गराउने ।	• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाएर । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र पालिकाको भूमिका बताउन लगाएर • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदाहरु बताउन लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै	२२

		गर्नुपर्ने कार्यहरु बताउन ।				आएका प्रयासहरु भन्न लगाएर ।	
		• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरु वर्णन गर्न । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न ।	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरु । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध प्रवर्धन ।	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरु (हरियाली प्रवर्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने । • यी कार्यहरुको विद्यार्थी तथा विद्यालयको भूमिका पहिचान गर्ने र सहभागी हुने । • हरित घर, विद्यालय तथा दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले खेल्नुपर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने ।	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरु सोधेर । • यी पक्षहरुको कार्यान्वयन गर्न खेल्नुपर्ने भूमिका बताउन लगाएर । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाएर	
		• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न ।	• घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्केका ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : बिन तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास) । • राजापुर नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका ।	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घरायसी फोहोरमैलको व्यवस्थापन गर्ने विधिहरुमा छलफल गराउने । • घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन अन्तर्गत विन कम्पोष्टिङ (भाडामा मल बनाउने विधि) र पिट कम्पोष्टिङ (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने विधि) विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने • उक्त विधिअनुसार विद्यालयमा विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराउने । • उक्त विधिहरुबाट तयार भएको मल आवश्यकताअनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने । • वडा तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, संघसंस्था र नगरपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने ।	• ठोसफोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरु बताउन लगाएर । • विन र पिट कम्पोष्टिङ गर्ने तरिका बताउन लगाएर । • विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाएको अवलोकन गरेर । • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, संघसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका बताउन लगाएर ।	
		• राजापुर नगरपालिकाका	• राजापुर नगरपालिकाका	• सिकाइ सिप	• फोटो, भिडियो, डकुमेन्ट्री आदिको माध्यमबाट दिगो विकासका लक्ष्यहरुको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने ।	• दिगो विकासका लक्ष्यहरु सोधेर ।	•

		स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरु अवलम्बन गर्न ।	स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान र लक्ष्य पूरा गर्नका लागि उपायहरुको अवलम्बन ।	• स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• राजापुर नगरपालिकाका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्नका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरुको पहिचान गरी प्रस्तुत गर्ने । • पहिचान भएका उपायहरुको अवलम्बन र कार्यान्वयनका लागि भएगरेका कार्यहरुको बारेमा नगरपालिकाका स्टाफ र जनप्रतिनिधिहरुसँग साक्षात्कार भइ जानकारी हासिल गर्ने । • यस कार्यमा सहजीकरणका लागि पालिकाका सम्बन्धित क्षेत्रमा पदाधिकारी वा जनप्रतिनिधिलाई अनुरोध गर्ने । • विद्यार्थीहरुलाई समेत यसको बारेमा परियोजना कार्य गर्ने अवसर प्रदान गरी थप स्पष्ट हुन अवसर प्रदान गर्ने ।	• राजापुर न.पा.ले सहकार्य गर्न सक्ने दिगो विकासका लक्ष्यहरु पहिचान गर्न लगाएर । • दीगो विकासका लक्ष्यहरुको कार्यान्वयनको अवस्था सोधेर • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रुपमा रहेका जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंशा, बालश्रम, बालविवाह, दाइजो प्रथा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न ।	• सामाजिक चुनौतिको रुपमा रहेका जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंशा, बालश्रम, बालविवाह, दाइजो प्रथा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र सोको कार्यान्वयन ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• फोटो, भिडियो, डकुमेन्ट्री आदिको माध्यमबाट जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल श्रम, बालविबाह, बालश्रम, दाइजो प्रथा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कक्षामा विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • माथिको सामाजिक विसङ्गतिहरुको न्यूनिकरणका लागि शिक्षक र विद्यार्थीहरुले गर्न सक्ने कार्यको सम्बन्धमा आवश्यक कार्ययोजना र परियोजना कार्य मार्फत कार्यान्वयन गर्ने ।	• जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंशा आदिको न्यूनिकरणको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरु सोधेर । • विद्यार्थीले गरेका कार्यको अवलोकन गरेर ।	२०
		• आफ्नो विद्यालयलाई विपद्बाट सुरक्षित बनाउन । • भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • बाढीबाट हुने जोखिम	• हाम्रो सुरक्षित विद्यालय । • भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्याथीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) र सोको कार्यान्वयन । • बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय, समुदाय	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा भूकम्पको परिचय खोजी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षेति भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित विद्यालयको महत्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने । • भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित विद्यालयका विशेषता जानकारी गराउने । • विद्यालय परिसर र भवन अवलोकन गर्न लगाइ रुजुसूचीका आधारमा समूहमा विद्यालयको संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षाको अवस्था छलफल गराउने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्याथीको समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने र शिक्षकले निचोड दिने ।	• तल दिइएका प्रश्नहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गर्न सकिने : • सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी के के हुन् ? लेख्नुहोस । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा विद्याथीले कस्तो भूमिका खेल्न सक्छन् ?	

		न्यूनिकरणका लागि विद्यालय, समुदाय र पालिकाको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • सबै हिसावले सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न ।	र पालिकाको भूमिका प्रदर्शन । • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका ।		• बाढीबाट सुरक्षित हुनका लागि हालसम्म अवलम्बन गरेका क्रियाकलापहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरुका बिचारहरुलाई सम्मान गर्दै बाढी मापन यन्त्रले दिने जानकारीको बारेमा अद्यावधिक हुनु पर्ने, बाढीबाट सुरक्षित हुन सहयोग गर्ने वेभसाइटहरुको बारेमा जानकारी हासिल गरी प्रयोग गर्ने जस्ता विषयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । बाढीबाट बच्नका लागि विशेष सिप भएका स्थानीय जानकारसँग समेत छलफल गरी आवश्यक सिप आर्जन गर्ने । • घर र विद्यालयका भुकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाको व्यवस्थापनको बारेमा सावधान हुने • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा अभिभावकको कुनै ३ भूमिका लेख्न भनेर । • विद्यालय र घरमा भुकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाका फाइदा सोधेर ।	
		• विश्वका प्रमुख महामारीहरू: Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरुबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी दिन ।	• विश्वका प्रमुख महामारीहरू : Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) । • महामारीहरुबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइ ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• समूह छलफल गराई महामारीको परिचय दिन लगाउने • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स र कोभिड १९ को कारण र असर वा प्रभावको बरेमा छलफल तथा जानकारी गराउने । • Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ बाट बच्नका लागि गरिने उपायहरू कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी छलफल गराउने । • Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ उत्पत्ति, रोकथाम र नियन्त्रण गर्दा विश्व समुदायमा भएका सिकाइ छलफल गराउने र विद्यार्थीले लागू गर्न सक्ने कुराको सूचि गराउने लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि तोकिएका सबै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुनका लागि अभ्यास गराउने ।	• विभिन्न महामारीबाट विश्व समुदायमा भएको असर र सिकाइ भन्न लगाएर । • विभिन्न महाभारीहरुबाट बच्ने उपाय सोधेर । • हात धुने बानीको अवलोकन गरेर ।	
		• किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न ।	• किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरियाबाट बच्ने उपायको पहिचान र सोको कार्यान्वयन ।	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने	• चित्र र भिडियो क्लीप प्रयोग गरी किशोरीहरुमा देखिने हिष्टेरिया र थारु जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा स्थानीय तहमा उपलब्ध विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणको वातावरण मिलाउने । • विगतमा गाउटोल र विद्यालयमा घटेका त्यस्ता घटना र रोगको चर्चा गर्दै त्यस्ता केसहरुमा के गरिएको थियो र के	• मास हिष्टेरियाका लक्षण र रोकथाम का उपाय सोधेर • सिकलसेलको रोकथाम र यसबाट बच्ने उपायहरु सोधेर ।	

		• सिकल सेल एनिमियाको रोकथाम एवम बच्ने उपायहरु जानकारी हासिल गरी कार्यान्वयन तथा समाजिक व्यवस्थापन गर्न ।	• सिकल सेल एनिमियाको रोकथाम एवम बच्ने उपायहरुको जानकारी र सोको कार्यान्वयन तथा समाजिक व्यवस्थापन ।	• वैयक्तिक जिम्मेवारी	गर्नुपर्थ्यो भन्ने सम्बन्धमा छलफल गर्दै परियोजना कार्यमार्फत तथ्यांक सङ्कलन गर्ने गराउने । • थारु जातिमा देखिएको सिकल सेल एनिमियाको रोकथाम एवम बच्ने उपायहरुको बारेमा विद्यालय तहबाट समेत जनचेतनामूलक किसिमबाट प्रचारप्रसार गर्ने । • सिकलसेल एनिमियाको रोकथाम एवम् यसबाट बच्ने उपायहरुको कार्यान्वयनका लागि विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीहरुले सामाजिक अभियन्ता र परिवर्तन बाहकको रुपमा भूमिका निर्वाह गर्ने ।	• सिकलसेल रोकथामका लागि आफूले खेलेको भूमिका विद्यार्थीलाई अभिव्यक्त गर्न लगाएर ।	
		• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) बताउन ।	• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत)	• संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप • भूमिका निर्वाह • सामाजिक तथा नागरिक जिम्मेवारी सिप	• विपद् प्रतिकार्यका लागि समूह र क्लब वा संस्थाहरूको आवश्यकताको बारेमा छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि रेडक्रस, गैरसरकारी संस्थाहरू र सरकारी कार्यालयहरूको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि विभिन्न समूहहरू (Clusters) को भूमिकाको भिडियोको माध्यमबाट जानकारी दिने । • नजिकैको वडा कार्यालय वा नगरपालिकामा गइ विपद् प्रतिकार्यका लागि पालिकाको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि जिल्ला विपद व्यवस्थापन समितिको भूमिका छलफल गराउने • विपद् प्रतिकार्यका लागि बालसमूह (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) ले गर्न सक्ने कार्यहरूको सूची गराउने ।	• विपद प्रतिकार्यमा रेडक्रस, गैरसरकारी सँस्थाहरू र पालिकाको भूमिका सोधेर । • विपद प्रतिकार्यका लागि विद्यार्थीहरुले समूहमा गर्न सक्ने ४ वटा कार्यको सूचि बनाउन लगाएर	

६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

(क) कक्षा ४

१. तपाईको नगरपालिकाको नाम राजापुर किन राखिएको हो ? पहिलेका कतिवटा नगर वा गाउँविकास समितिका कतिवटा वडाहरु मिलेर अहिलेको राजापुर नगरपालिका बनाइएको हो ? घरमा भएमा अभिभावक र छरछिमेका भएका जानकार महानुभावहरुसँग सोधपुछ गरी तलको तालिका भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

पालिकाको नाम राजापुर राख्नु पर्ने कारण	अहिलेको पालिका निर्माण गर्दा समावेश गरिएका पहिलेका गाविस र वडाहरु	जानकारी दिने व्यक्तिहरुको नाम र नातासम्बन्ध

२. तपाइको पालिकामा कति वटा वडा छन् ? तिनीहरुको क्षेत्रफल कति हो ? क्षेत्रफलको हिसावले कुन वडा कत्रो छ ? उल्लिखित विवरणहरु विषय शिक्षक सँगको परामर्शमा पालिकाको सम्बन्धित पदाधिकारीसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

वडा नं	समेटिएका गाउँटोलहरु	वडाको क्षेत्रफल	क्षेत्रफलको हिसावले स्थान	कैफियत
१				
२				
३				
४				
५				

३. तपाईले आफ्ना वडाका कुन कुन ठाउँमा प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गर्नु भएको छ ? त्यहा जाँदा तपाइले देखेको र अहिले सम्म सम्झिरहेको कुरा के हो ? तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरेका आफ्नो वडाका स्थानहरु	अहिलेसम्म सम्झिरहेको विषय वा स्थान	सम्झनुको कारण	कैफियत
(क)			
(ख)			
(ग)			
(घ)			

४. तपाईको नगरपालिकामा भएका प्रमुख नदीनाला र जङ्गलहरुको नामहरु के के हुन् ? ती मध्ये तपाई आफैले अवलोकन गरेका कुन कुन हुन् ? अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले तलको तालिका भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले जानकारी भएका नदीनाला र वनजङ्गलका नामहरु	आफू स्वयम् गएर अवलोकन गरेका नदीनाला र वनजङ्गलहरुका नाम

५. तपाईले आफ्नो वडा वा पालिकाको अन्य वडामा गएर अवलोकन गरेको कुनै एउटा मन्दिर, मस्जीद, चर्च वा गुम्बाको नाम लेख्नु होस् । त्यहाँ जाँदा कोसँग जानु भएको थियो ? वहाँको नाम र उहाँसँगको नाता सम्बन्ध पनि लेख्नुहोस् र त्यहाँ गएर अवलोकन गर्दा अहिलेसम्म सम्झिरहेको कुनै एउटा कुरा के हो र किन सम्झिरहनु भएको छ ? उल्लिखित सबै कुरा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, धनिया, उखु खेतीमध्ये कुनै एक खेतीमा सहयोग गर्नुहोस् । बिउ राख्नेदेखि उत्पादन, प्रयोग र विक्रीसम्मका कार्यमा के के क्रियाकलापहरु गरियो ? सबै विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा समुदायस्तरमा उत्पादित वस्तुहरु (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, नाङ्लो, हसिया, बनकसको डोरी, बेतबासको सामग्री आदि) मध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् । निर्माण गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? लिखित प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. तपाईले समुदायमा थारु जाति र अन्य जातिहरुले मनाउने मेला तथा चाडपर्व र त्यस्ता मेला तथा चाडपर्वमा नाँचिने नाँच तथा गाउने लोकगीतहरुको बारेमा घरमा भएका अभिभावक वा छिमेकमा भएका जानकार मानिसलाई सोधेर तलको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

विवरण	थारु जाति	अन्य जाति
मनाउने मेला तथा चाडपर्वहरु		
नाँचिने नाँचहरु		
गाउने लोकगीतहरु		

९. हाम्रो वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने मुख्य मुख्य सेवा र उक्त सेवा प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक पर्ने प्रक्रियाको बारेमा वडाका जनप्रतिनिधि वा कर्मचारीहरुमध्ये कुनैलाई भेटी प्राप्त जानकारीका आधारमा तलको तालिका भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

वडा कार्यालयले प्रवाह गर्ने सेवाहरु	सेवा लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरु
१.	१.
२.	२.
३.	३.
४.	४.

१०. तपाईको घरमा भएका हस्त निर्मित सामग्रीहरु के के छन् ? ती मध्ये कुनै ५ वटा हस्त निर्मित सामग्रीहरुको नाम र तिनीहरुको कामको बारेमा तलको तालिका भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क्र.सं.	हस्त निर्मित सामग्रीको नाम	सामग्रीको काम
१		

२		
३		
४		
५		

११.तपाईले घरपरिवारमा गएर परिवारका सदस्यहरूको सामू आफूले मन परेको गीत गाउनुहोस् वा मन परेको गीतमा नाँच्नुहोस् । तपाईको गीत सुनेर वा नृत्यको अवलोकन गरेर ककसले के के भन्नु भयो ? उहाँहरूको कुरा सुनेर तपाइलाई कस्तो महसुस भयो ? तपाईले गाएको वा नाँचेको गीतको नामसहित उल्लिखित सबै कुरा टिपोट गरेर कक्षामा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाईको गाउँटोलमा तपाईले चिनेको असल नागरिकको नाम के हो ? तपाईले उहाँसँग भेट गरेर उहाँले के के राम्रा काम गर्नु भएको रहेछ ? वहाँसँग सोध्नुहोस् । वहाँसँग भेट हुन सक्ने अवस्था नभएमा उहाँको परिवार वा उहाँको सम्बन्धमा तपाईको आफ्नो परिवारका सदस्यसँग सोधपुछ गर्नुहोस् । यो क्रियाकलापबाट तपाईले के सिक्नु भयो ? आदि कुरालाई समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१३. तपाईले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाईले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायामहरुको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरूको नाम	अभ्यास गरेको देखेरे अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४. तपाई हिन्दु धर्मावलम्बी हो भने कम्तिमा एकजना इसाइ वा एकजना मुस्लीम धर्म मान्ने साथीसँग परिचय गरी र त्यो पनि सम्भव नभएमा विषयगत शिक्षकसँग छलफल गरी उनीहरूले मान्ने पर्व क्रिसमस वा ईदको सम्बन्धमा के के गरिन्छ र के के खाइन्छ भन्ने कुरा साथीले भनेको आधारमा आफ्ना विचार सहित प्रतिबेदन बनाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् अथवा तपाई इसाइ वा मुस्लीम हो भने पनि हिन्दू धर्म मान्ने साथीको दशैंका बारेमा त्यसरी नै प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१५. पौष्टिकतत्वहरु नष्ट नहुने गरी फलफूलहरु र तरकारी खाने तरिकामध्ये तपाईले सिकेको र तपाईलाई नयाँ लागेको तरिका कुन कुन हो ? तपाईले सिकेको यो तरिका र घरमा पहिले नै खाने गरेको तरिकामा के फरक छ ? नयाँ तरिका सिकेपछि तपाईले आफ्नो अभिभावकलाई के भन्नु भयो ? तपाईले यो कुरा भनेपछि अभिभावकले तपाईलाई के भन्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६. तपाईको अभिभावक वा छिमेकीसँग सोधपुछ गरेको आधारमा तपाईको घर वरपर पाइने औषधीजन्य विरुवा वा जडिबुटीहरुमध्ये कुनै पाँच वटाको आफैले अवलोकन गरेर पहिचान गर्नुहोस् र यसरी पहिचान गरिएका विरुवा वा जडिबुटीहरुको नाम र तिनीहरुको काम तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	औषधी जन्य विरुवा र जडिबुटीको नाम	विरुवा र जडिबुटीले गर्ने काम	जानकारी दिने अभिभावक वा छिमेकीको नाम
१			

२			
३			
४			
५			

१७. राजापुर नगरपालिकामा रहेको तपाईको विद्यालय बाहेक तपाई गएकोमध्ये अन्य कुनै एउटा विद्यालयको नाम के हो ? तपाई त्यो विद्यालयमा किन र कोसँग जानु भएको हो ? त्यो विद्यालय र तपाईको विद्यालयमा के फरक छ ? तपाईलाई त्यो विद्यालयको मन पर्ने कुरा के हो ? आदि प्रश्नका जवाफहरु समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट आफ्नो नगरपालिका भित्रका वनहरूमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराहरुको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु र चराहरुको महत्व तथा संरक्षण गर्ने तरिकासमेतलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	वन्यजन्तु/चराको नाम	महत्व	संरक्षणको तरिका
१			
२			
३			
४			

१९. घर वरपरको खाली जमीन वा विद्यालय वा करेशाबारीमा उपयोगी बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गर्नुहोस् । बिरुवा हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब १ महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गरी प्राप्त विवरणहरू टिपोट गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. घरबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालय तथा बाथरुमबाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरूलाई (आफू, आफ्नो परिवार) । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? गरेका कार्यहरूको टिपोट तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. कक्षाका विद्यार्थीहरूले समूहगत रुपमा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरु अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालयबाट निस्कने तरल, क्यान्टिनबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? संक्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् ।

२२. विद्यालयबाट घर जाँदा वा घरबाट विद्यालय जाँदा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरू र तपाइको भूमिका समेत उल्लेख गरी प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

(ख) कक्षा ५

१. तपाइको नगरपालिकामा कति वटा वडा छन् ? तिनीहरुको जनसङ्ख्या कति हो ? जनसङ्ख्याको हिसावले कुन वडा कत्रो छ ? उल्लिखित विवरणहरु विषय शिक्षक सँगको परामर्शमा पालिकाको सम्बन्धित पदाधिकारीसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	समेटिएका गाउँटोलहरु	वडाको जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्याको हिसावले वडाको स्थान	कैफियत
१				
२				
३				
४				
५				

२. तपाईले वडामा भएका गाउटोलहरुको नाम लेख्नुहोस् र ती गाउटोलहरुमा कुन कुन जातिको बसोवास रहेको छ ? सकेसम्म ती क्षेत्रमा आफैले प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरी तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

आफ्नो वडामा भएका गाउटोलका नाम	बसोवास गरेका जातजातिहरु	बढी बसोवास भएको जातजाति	कैफियत
(क)			
(ख)			
(ग)			

३. तपाई कहिलेकाही आफ्नो बाहेक आफ्नै नगरपालिकाको अन्य कुनै विद्यालयमा यस भन्दा पहिले जानु भएको छ कि छैन ? जानु भएको छ भने त्यही गएको आधारमा र नगएको भए विषय शिक्षकसँग अनुमति लिएर कुनै विद्यालयमा जानुहोस र उक्त विद्यालय र तपाईको विद्यालयका के कस्ता भिन्नताहरु छन् ? तपाईको विद्यालयमा भन्दा त्यहाँ के राम्रो छ र त्यहाँको विद्यालयमा भन्दा तपाईको विद्यालयमा के राम्रो छ ? उल्लिखित कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाइ विषय शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस् ।

४. तपाईले अवलोकन गरेको र समुदायका स्थानीय जानकारहरुसँग सोधपुछ गरेको आधारमा विभिन्न मेला र चाडपर्वहरुमा नाँचिने विभिन्न नाँचहरुमध्ये कुनै पाँचवटा नाँचहरुको नाम र उक्त नाँचहरु नाँच्दा लगाउने पोशाक र बजाउने बाजाहरुको नाम तलको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	नाँचहरुको नाम	लगाउने पोशाकहरुको नाम	बजाउने बाजाहरुको नाम	जानकारी दिने स्थानीय व्यक्ति
१				
२				
३				
४				
५				

५. समुदायमा पालन गरिएका गाईपालन, बाख्रापालन, कुखुरापालन, भैंसीपालन, बंगुरपालन, हाँसपालनमध्ये कुनै एकको अवलोकन गर्नुहोस् । उक्तपालन कसरी गरिएको रहेछ ? पालनबाट के के फाइदाहरु भएको रहेछ ? विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यायल वा समुदायमा खेती गरिएको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेती वा अन्य कुनै खेतीमध्ये तपाई संलग्न र सहभागी भएर उत्पादन गरिएको तरकारी खेती कुन हो ? उक्त तरकारी खेती कसरी गरिदोरहेछ ? तपाईलाई त्यसबाट के कुराको सिकाइ भयो ? आफ्ना अनुभवहरु समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७.. तपाईको घर र समुदायमा खाना नखाएर ब्रत बसी मनाउने चाडपर्वहरु कुन कुन हुन ? तीमध्ये कुनै दुईवटा पर्वहरुको परिचय, महत्त्व र पर्व मनाउँदा गरिने क्रियाकलापहरुको बारेमा उक्त पर्वमा ब्रत बस्ने आमा, दिदी, भाउजु, दाजु, काका वा अन्य व्यक्तिलाई सोधेर सोको आधारमा प्रतिबेदन लेखी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

८. तपाईका गाउँटोलमा बरघरको आवश्यकता किन छ ? तपाईले बरघरले गाउँटोलको भलाई र विकासका लागि के काम गरेको देख्नु भएको छ ? बरघर बनाउने चलन कहिलेदेखि सुरु भएको हो ? यसको बारेमा तपाईले देखेको र बरघरसँग भेटेर सोधेपुछ गरेका आधारमा वा बरघरको बारेमा जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरेको आधारमा उल्लिखित कुराहरु समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

९. तपाईको परिवारमा भएका अभिभावकहरूमध्ये कुनै दुई अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध उल्लेख गर्दै उहाँहरुसँग भएका तपाईलाई मन पर्ने बानी व्यवहारहरू तलको तालिकामा लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध	नाता सम्बन्ध	उहाँसँग भएका मनपर्ने बानी र व्यवहारहरू
(१)		
(२)		

१०. विद्यालयमा आएदेखि अहिलेसम्म विद्यालयबाट तपाईले के के राम्रा बानी, सिपहरू सिक्नु भयो ? तपाईले सिकेका बानी र सिपहरूको बारेमा तपाईका परिवारका सदस्यहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाइले सिकेको कुन सिप वा बानीले तपाईका परिवारका कुन कुन सदस्यलाई बढि खुसी बनाएको छ ? तपाईको सिकाइले तपाइलाई के फाइदा भएको महसुस गर्नु भएको छ ? यी सबै कुराका आधारमा लिखित विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११. तपाईले घरपरिवारमा भएको कुनै कुरा झट्ट सम्झिँदा वा अवलोकन गर्दा नराम्रो लागेकोमा सकारात्मक किसिमले सोच्दै जाँदा त्यो भित्र पनि के कुरा राम्रो देख्नु भयो ? तपाईले देखेको वा सोचेको उक्त राम्रो कुराको बारेमा घरपरिवारका सदस्यहरूसँग छलफल गर्दा ककसले के के भन्नु भयो ? यसबाट तपाईलाई के अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर लिखित प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.घरपरिवारमा कुनै उत्सव वा चाडपर्व मनाउँदा तपाई सहभागी भइ गरेका कार्य के के हुन् ? तपाइले मन पराएका कुरा के के हुन ? उक्त चाडपर्वलाई अझ रमाइलो र सबैजना खुसी भइ सहभागी हुनका लागि के गरेको भए हुन्थ्यो ? यस सम्बन्धमा तपाईको आफ्नो विचारसहित आफ्ना परिवारका केही सदस्यहरूको विचारलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

१३.तपाईले आफूमा मीठो बोल्ने, थौरै बोल्ने र विस्तारै बोल्ने बानीको विकास गरेपछि तपाईलाई के फाइदा भयो र तपाईको यो परिवर्तन भएको बानीको सम्बन्धमा तपाईका परिवारका सदस्य र तपाईका नजीकका साथीहरूको के प्रतिक्रिया रहेको छ? सबै कुरा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यदि यो बानीमा परिवर्तन भएको छैन भने परिवर्तन गरेर त्यसको एकहप्ता पछि प्राप्त प्रतिक्रियाका आधारमा यो प्रतिवेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

परिवर्तन भएको बानी	घरपरिवारको प्रतिक्रिया	नजीकका साथीहरूको प्रतिक्रिया
(१) पहिले भन्दा मीठो बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा थोरै बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा विस्तारै बोल्ने		

१४. तपाईले सिकेका योग, प्राणायाम र ध्यान मध्ये घरमा पनि गएर कुन कुन योग, प्राणायाम र ध्यान गर्नुहुन्छ ? तपाईले उक्त काम गर्दा तपाईको घरपरिवारका कुन कुन सदस्यले के के भन्नु हुन्छ ? ती काम गर्दा तपाइलाई कस्तो महसुस हुन्छ ? तपाईले घरमा गएर गर्ने कुनै योग, प्राणायाम र ध्यान मध्ये कुनै एकबाट हुने फाइदाको बारेमा परिवारका कुन कुन सदस्यले के भन्नुहुन्छ ? तपाइलाई यसबाट के सिकाइ भयो ? यी सबैलाई संक्षेपमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१५. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले सामुदायिक वनको संरक्षण, सदुपयोग र विकासका लागि के भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ भन्ने सम्बन्धमा स्थानीय वन उपभोक्ता समितिका सदस्यहरू, स्थानीय व्यक्तिहरु र घरमै भएका अभिभावकहरूसँग गरिएको छलफल र भलाकुसारीको आधारमा आफ्नो विचार सहित प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१६. घर वरपरको खाली जमीन, विद्यालय वा करेसाबारीमा उपयोगी औषधीजन्य वनस्पतिहरू (घिउकुमारी/ अमला/ तुलसी/असुरो...) वा अरु कुनै औषधीजन्य विरुवा रोप्नुहोस् । ती वनस्पतिहरू हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू(पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब ३ महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । ती औषधीजन्य वनस्पतिहरू के के कामको लागि प्रयोग गरिए/गर्न सकिन्छ ? विवरण तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नहोस् ।

१७. घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरु अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? यस सम्बन्धमा तपाईको समेत अनुभवलाई समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. कक्षा ५ का विद्यार्थीहरू विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरु अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९.आफ्नो घर वा घर वरपर वा विद्यालयमा हुने पानीको प्रदूषण सम्बन्धमा अध्ययन गर्नुहोस् र प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषण भएको स्थान	प्रदूषणको कारणहरू	प्रदूषणबाट परेको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न गरिएका प्रयासहरू	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा गर्नुपर्ने कार्यहरू
१					
२					
३					

२०. प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपदका २/२ वटा घटनाहरु उल्लेख गरी साथी र अभिभावकसँग गरेको छलफल एवम् कक्षामा आफूले सिकेको आधारमा ती विपद्हरुबाट बच्ने उपायहरु लेखी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

विपदको नाम	विपदबाट बच्ने उपायहरु	छलफल गरेका साथी वा अभिभावक
(क)		
(ख)		
(ग)		
(घ)		

२१. कुनै पनि परिवारमा छोरा र छोरीमध्ये एउटालाई बढी माया र अर्कोलाई अलि बढी होचोअर्घेलो गरियो भने कस्तो महसुस हुन्छ होला ? यसले उनीहरु दुबैको आनीबानी र स्वभावमा के कस्ता परिवर्तनहरु देखिन्छन् ? त्यस्ता क्रियाकलापहरुको अवलोकन वा अग्रजहरुसँग सोधपुछ गरी आफ्नो राय सहित यस सम्बन्धमा प्रतिवेदन बनाई कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

२२. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधि तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखी तलको तालिका भर्नुहोस ।

क. सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	भएको क्षति
१			
२			
३			
४			
५			

(ग) कक्षा ६

१. नगरपालिकाको वडाले शिक्षा, युवा तथा बालबालिकाका लागि कानून अनुसार के कस्ता काम गर्ने प्रावधान छ र काम के गरिरहेको छ ? गर्नु पर्ने र गरेका कामहरुको बीचमा के भिन्नता छ ? उक्त भिन्नतालाई घटाउन के गर्नुपर्ने देखिन्छ ? वडामा काम गर्ने सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरुसँग सोधपुछ गरेर आफ्नो अनुभूति सहितको लिखित प्रतिबेदन तयार पारी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

२. अग्रजहरुसँग सोधपुछ गरेको वा तपाई आफैले प्रत्यक्ष अवलोकन र भेटघाट र सोधपुछ गरेको आधारमा तपाईको राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको विवरणहरुः सुरक्षा निकायको नाम, ठेगाना, पैसा नलाग्ने एवम् अन्य सम्पर्क टेलिफोन र मोबाइल नम्बर र मुख्य काम आदिलाई समेटेर तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सुरक्षा निकायको नाम	ठेगाना	मुख्य काम	मोवाइल नम्बर	जानकारीको स्रोत
१					
२					
३					
४					
५					

३. अभिभावक वा स्थानीय समुदायको जानकार मानिससँग सोधपुछ गरेको वा आफैले समेत अवलोकन गरेको आधारमा तपाईको नगरपालिका अन्तर्गत तपाईको गाउँटोल वा वडामा भएका वा छिमेकी वडामा भएका नदी, खोलानाला, नहर र कुलोमध्ये कुनै पाँचवटाको नाम लेखी तिनीहरुले खेतीपाती र अन्य क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको बारेमा तलको तालिकामा भरेर कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

क्र.सं.	नदी, खोलानाला, नहर, कुलो आदिको नाम.	नदी, खोलानाला, नहर, कुलो आदिले गरेको योगदान.	जानकारीको स्रोत

१.			
२.			
३.			
४			
५			

४. तपाईले नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरुमध्ये तपाईले गरेको अध्ययन, भेटघाट र सोधपुछको आधारमा तल लेखिएका जनप्रतिनिधिहरुको जिम्मेवारीको विवरण तलको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

नगरपालिकाका पदाधिकारीहरु	उनीहरुले गर्ने प्रमुख काम	कैफियत
(क) नगरपालिका प्रमुख		
(ख) नगरपालिकाका उपप्रमुख		
(ग) वडाध्यक्ष		
(घ) वडा सदस्य		

५. आफ्नो घर वा विद्यालयमा भैंसीपालन र कुखुरापालन वा अन्नबालीहरु (धान, मकै, गहुँ, जौं) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, बिक्री वितरण सम्बन्धी लिखित विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती (साग, पालुङ्गो, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी) मा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी लिखित प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुाहेस् ।

७. हस्त निर्मित सामाग्रीहरुः ढकिया, छिटनी र परालको चकटी वा बेर्रीमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

८.तपाईको छरछिमेकमा कुन कुन धर्म मान्ने मान्छेहरु छन् ? तीमध्ये हरेक धर्म मान्ने एक एक जनालाई आफैले भेटघाट गरी सोधपुछ गर्नुहोस् र उनीहरुले भनेको आधारमा विभिन्न धर्म मान्नुको कारण र उक्त धर्म मान्दा गर्ने क्रियाकलापहरुलाई समेट्दै यसबाट आफूमा विकास भएको अन्तदृष्टिलाई समेत उल्लेख गरी प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस्

९. सम्बन्धित क्षेत्रका जानकारहरुसँग भलाकुसारी र सोधपुछ गरेको आधारमा राजापुर नगरपालिकाको कला (हस्तकला, नाँच र गान), संस्कृति (चाडपर्व, भेषभूषा, चालचलन) र साहित्य (लोककथा, कहकुट, कन्ही, काव्य) को अवस्था के कस्तो छ ? थप सुधारका लागि के गर्नुपर्छ ? आदि विषयमा आफ्नो विचार समेत समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

१०.घरपरिवार वा टोलछिमेकमा तपाई समेत सहभागी भएको कुनै चाडपर्व वा उत्सव मनाउँदा के के गरिएको थियो ? उक्त अवसरमा तपाइले चिनेका कुन कुन मानिसहरू थिए ? तपाईले उक्त चाडपर्व र उत्सवमा के के गर्नु भयो र के के खानु भयो ? अति नै मन परेका कुराहरू के के थिए ? यी सबै क्रियाकलापबाट तपाइले सिकेको कुरा के हो ? यी सबैको प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.तपाई र तपाईको परिवारको सदस्य वा तपाइको कुनै साथी मिलेर गाउँटोलमा भएको असहज अवस्थाको व्यक्तिलाई सहयोग गर्नुहोस् । तपाईले उक्त सहयोग गर्दा उक्त असहज अवस्थाको व्यक्तिमा के परिवर्तन पाउनु भयो? उहाँले तपाईहरूलाई के भन्नु भयो र कस्तो व्यवहार गर्नुभयो ? त्यतिबेला तपाईलाई कस्तो अनुभूति भयो? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

१२. घरका अभिभावक र छरछिमेकसँग सोधपुछ गरेको आधारमा कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरू (शहीदसमेत) मध्ये कुनै ४ जनाको नाम र उनीहरुले गरेका राम्रा कामहरू देहायको तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	असल मानिसहरूको नाम, ठेगाना	उनीहरुले गरेका राम्रा कामहरूको विवरण
१		
२		
३		
४		

१३. तपाईले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाईले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायामको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरुको नाम	अभ्यास गरेको देखेर अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४. तपाईको कक्षाका विद्यार्थीहरुको आयोजनामा मूल्याङकन कार्यमा शिक्षक वर्गको सहयोग लिएर आफू लगायत विद्यालयका अन्य विद्यार्थीहरु सहभागी भएको साहित्यिक कार्यक्रम (लोकगीत वा कविता प्रतियोगिता) सञ्चालन गरेर विजयी विद्यार्थीहरुलाई पुरष्कारको समेत आयोजना गर्नुहोस र आफ्ना अनुभूतिसहित सोको प्रतिबेदन बनाइ विषय शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस् ।

१५. अभिभावकको सहयोगले राजापुर नगरपालिकामा पहिलेदेखि चलिआएका जडीबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा, गुर्वा, बैडावा, सुढेनी र आयुर्वेद उपचारका राम्रा र सुधार गर्नु पर्ने पक्षलाई समेटेर आफ्नो विचार समेतका आधारमा राखी प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६. विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरूलाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहगत रुपमा विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र बेर्ना हुर्कनाको लागि आवश्यक वस्तुहरूको नियमित रुपमा प्रवाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा उक्त बेर्नाहरूको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७.घर वरपरको खाली ठाउँ वा करेसाबारीमा सागसब्जी तथा दैनिक रुपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस् । नियमित रुपमा उक्त सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने वस्तुहरू (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तुहरु उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८.तपाई घर वा घर वरपर वा विद्यालयमा हुने प्रदूषणका प्रकारहरू पहिचान गर्नुहोस् र उक्त प्रदूषणको गहन अध्ययन गरी प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषणको प्रकार	प्रदूषणका कारणहरू	प्रदूषणबाट भएको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण का प्रयासहरू	प्रदूषण कम गर्न चाल्नुपर्ने कदमहरू	कैफियत
१	वायु प्रदूषण					

२	जल प्रदूषण					
३	जमिन प्रदूषण					
४	ध्वनि प्रदूषण					
५	विद्युतीय प्रदूषण					

१९. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षेति लेखि तलको तालिका भर्नुहोस् ।

क्र. सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	भएको क्षति	जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु
१				
२				
३				
४				
५				

२०. चाडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरूको सम्बन्धमा परिवारका अभिभावकहरूलाई सोधेर तपाइको भूमिका समेत उल्लेख हुने गरी एउटा प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

२१. तल उल्लेखित प्रमूख विपद्हरू घट्ने समयका आधारमा अभिभावकसँग छलफल गरी प्रकोप पात्रो (Hazard Calendar) तयार पार्नुहोस् ।

विवरण	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत
बाढी/पहिरो												
हावाहुरी												
चट्याङ												
आगलागी												
भूकम्प												
सर्पदंश												
जङ्गली जनावरको आक्रमण												

२२. बालश्रम, बालविबाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी आदिका कारण हामी र हाम्रो समाजलाई पछि पारिरहेको छ भन्ने कुरा जानकारी हुँदाहुदै पनि यस्ता कुराहरु समाजबाट किन हट्न नसकेको होला ? यस्ता सामाजिक विसङ्गतिका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरुका सम्बन्धमा समाजका विभिन्न क्षेत्रका मानिसहरुसँग सोधपुछ गरेको आधारमा प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

(घ) कक्षा ७

१. राजापुर नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि के कस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिरहेको छ ? नगरपालिकाका पदाधिकारी वा जनप्रतिनिधिसँग सोधपुछ गरेको आधारमा हरेकका दुईदुई वटा कार्यक्रमहरु लेखेर आफ्नो समेत विचार समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गरेर विषय शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस ।

२. कस्तो शिक्षालाई प्राविधिक शिक्षा भनिन्छ ? तपाईले नगरपालिकाका प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरु कुन कुन हुन् ? तीमध्ये कुनै एकमा गएर प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राविधिकि शिक्षामा उक्त विद्यालयले कुन कुन कक्षामा के के विषयमा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गरिरहेको छ ? प्राविधिक शिक्षासँग सम्बन्धित उक्त विद्यालयका के कस्ता समस्याहरु छन् ? समाधानका लागि कसले के भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने हो ? विद्यालय प्रशासन, शिक्षक र विद्यार्थीहरुसँग भलाकुसारी गरेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

३. राजापुर नगरपालिकाको थारु संग्रहालय, मन्दिर, खाद्य संस्थान, आधुनिक चामल मिल, लठ्ठौह्वा सामुदायिक बन, बदालपुर सामुदायिक बन, खैरी चन्दनपुर सामुदायिक बन, सरस्वती सामुदायिक बन, बदालपुर इन्टेक, सेन्दुरा इन्टेक, कोठियाघाट पुल, मन्झा झोलुङ्गे पुल, बुढीकुलाको झोलुङ्गे पुलमध्ये कुनै तीनको स्थलगत अनुगमन गरेर ती स्थलहरु के कारणले हाम्रा नगरपालिकाको निम्ति महत्त्वपूर्ण सम्पदा हुन् ? सम्बन्धित क्षेत्रका सरोकारवालाहरुसँग सोधुपक्ष गरी आफ्नो विचार समेतमा आधारमा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

४. नगरपालिकाले नागरिकका निम्ति प्रदान गर्ने सेवाहरु के के हुन ? ती सेवाहरु प्राप्त गर्नका लागि के के प्रक्रिया पूरा गर्नुपर्दछ ? यस सम्बन्धमा नगरपालिकामा गएर सोधपुछ गरी वा त्यहाँ भएको नागरिक बडापत्रको अध्ययन गरी वा सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरुसँग सोधपुछ गरेर नगरपालिकाले प्रदान गर्ने कुनै ५ वटा सेवाहरुको बारेमा आफ्नो अनुभूति सहितको प्रतिबेदन तयार पारी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

५. आफ्नो घर वा विद्यालयमा बाख्रापालन वा भेडापालन वा दलहनबालीहरु (केराउ, मसुरो, भटमास, मास अरहर आदि) मध्ये कुनै एकको पालन एवम् खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, बिक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी -खेती (भण्टा, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदिमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी भएर उत्पादित तरकारीको प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नाहेस् ।

७. हस्त निर्मित सामाग्रीहरु :परालको गुन्द्री, नाङ्लो र बाबियोको डोरीमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

८. तपाईलाई कुन कुन खानेकुराका परिकारहरु तयार गर्न अर्थात पकाउन आउछ ? तपाईले पकाउन सिकेका मध्ये कुनै एउटा खाने कुरा पकाउने क्रममा के कस्ता विधि र तरिकाहरु अपनाएर पकाउनु भयो ? उक्त परिकार पकाउदा आफ्नो अनुभूति र अनुभव सहित आवश्यक पर्ने सामग्री र पकाउने विधिलाई क्रमसँगै लेखी तयार भएको प्रतिवेदनलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा तपाईको कक्षामा शिक्षकबाट सहजीकरण भएपश्चात तपाईको उक्त कुराहरु खाने कुराका तपाइको बानी व्यवहार परिवर्तन भयो कि भएन ? तपाइले कक्षामा सिकेको पेय पदार्थ र फलफूल खाने समय र तरिका र त्यही कुरा घरमा खाने समय र तरिका फरक छ कि समान छ ? फरक भएको अवस्थामा समान गराउन तपाईको पहल के भयो ? यी सबै कुरालाई समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

१०. हाम्रो परिवार र गाउँटोलमा परम्परादेखि चलिआएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरू के के छन् ? तीमध्ये पूर्वीय दर्शनसँग सम्बन्धित भएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरू के के हुन् ? तिनीहरुमध्ये कुन कुन प्रचलन र रीतिरिवाजले हामीलाई सभ्य र खुसी बनाउन सहयोग गरिरहेका छन् ? पूर्वीय दर्शनको बारेमा केही जानकारी राख्ने तपाईको गाउँटोलका

कुनै व्यक्तिका विचारसहित यसबाट आफूले आर्जन गरेको भावना र सिकाइलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.तपाइले हरेक दिन विहान उठ्दा र बेलुका सुत्दा राम्रो कुराहरूको टिपोट गर्ने बानीले तपाईको जीवनमा पारेको सकारात्मक प्रभाव के हो? यसको बारेमा तपाईका परिवारका सदस्य र साथीहरूको भनाइ के छ? तपाईको स्वभाव र आचरणमा यसबाट भएको परिवर्तन वा सिकाइ के हो? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाईको घरपरिवारका सदस्यहरूसँग मिलेर तपाइले अहिलेसम्म शारीरिक श्रमसँग सम्बन्धित प्रमुख पाँच कामहरू के के हुन्? तपाइको उक्त काममा भएको सहभागिताको सम्बन्धमा तपाईको परिवारका सदस्यहरूको भनाइ के कस्तो छ र तपाईलाई उक्त काममा सहभागी हुँदा के कस्तो अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

१३.घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट गरी उहाँले आफ्नो जीवनमा गरेका राम्रा कुराहरू के के रहेछन् ? उहाँलाई कुन कुराको धेरै सम्झना आउँदो रहेछ ? कुन कुरा गरेकोमा उहाँ धेरै खुसी हुनुहुँदो रहेछ? उनीहरूले भनेको आधारमा तपाइले खुसी हुनका लागि के सिक्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४.तपाईले अहिलेसम्म सिकेका र अभ्यास गरेका योगासनहरूको नाम र ती आसनहरूबाट तपाइलाई भएको फाइदाको बारेमा समेत उल्लेख गरी तयार गरेको प्रतिबेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१५.सम्बन्धित विद्यालयमा गएर वा जानकारसँग सोधेर राजापुरमा भएका माध्यमिक विद्यालयहरुको नाम निम्न तालिकामा लेख्नुहोस् । उक्त माध्यमिक विद्यालयहरुमध्ये आफूलाई पायक पर्ने कुनै तीनवटा विद्यालयहरुको स्थलगत अध्ययन गरेर तपाईलाई आफ्ना् माध्यमिक तहको शिक्षा अध्ययनका लागि कुन विद्यालय रोज्नु हुन्छ र किन ? यस विषयमा अरुका र आफ्नो समेत विचार समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क.सं	राजापुरका माध्यमिक विद्यालयको नाम	ठेगाना	सञ्चालित कक्षा
१			
२			
३			
४			
५			
६			

१६. आफूले देखेको, नाँचेका र यो कक्षा र अघिल्ला कक्षाहरूमा अध्ययन गरेको आधारमा विभिन्न नाँचहरुको बारेमा तलको तालिका भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क.सं.	नाँचहरूको नाम	नाँच नाँच्ने जातजातिहरू	नाँचमा लगाइने पहिरन र बजाइने बाजाहरूको नाम
१.			
२.			
३.			
४.			
५.			
६.			

१७. अभिभावकको सहयोग र कक्षामा अध्ययन गरेको आधारमा जङ्गलबाट विभिन्न औषधीजन्य कुनै पाँचवटा विरुवाहरुको नमूना सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरूलाई यसको महत्वको बारेमा सोध्नुहोस् र आफूले पनि कक्षामा सिकेको कुरा उहाँहरूलाई भन्नुहोस् । तपाइले कक्षामा सिकेको कुरा र उनीहरूले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचार समेत राखी प्रतिबेदन लेखेर कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१८ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैँचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदा सम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९. हरित घरको अवधारणाअनुसार घर वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनाको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा देखाउनुहोस् ।

२०. कक्षाका विद्यार्थीहरू पाँच समूहमा विभाजन हुनुहोस् र समूहगत रुपमा हरित विद्यालयको अवधारणाअनुसार विद्यालय वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरु नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा समूहगत रुपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. निम्नानुसार सूचि प्रयोग गरी आफ्नो घर भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, घरको अवलोकन एवम् अभिभावकसँग गरिएको छलफलको आधारमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	टि.भी.			

२२. हाम्रो राजापुर नगरपालिकाका गाउँवस्तीहरुमा के कस्ता सामाजिक कुरीति विसङ्गतिहरु प्रमुख रुपमा रहेका छन् ? ती कुरीति र विसङ्गतिहरुको मुख्य शिकार समाजको कुन वर्ग र समुदाय भइरहेको छ ? यसलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि कसले के गर्नुपर्दछ ? तपाईको आफ्नो विचार र सरोकारवालाहरुको समेत विचार समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षा पेश गर्नुहोस् ।

(ङ) कक्षा ८

१. हाम्रो नगरपालिकामा निर्माणाधिन वा निर्माणसम्पन्न राष्ट्रिय गौरबको आयोजनाहरुमध्ये कुनै दुईवटा गौरवका आयोजनाहरुको बारेमा सम्बन्धित थलोमै गएर वा त्यसको विज्ञसँग भेटघाट गरी आफ्नो विचार सहित तलका तालिकामा आवश्यक विवरण भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

आयोजनाको नाम र विवरण	गौरवको आयोजना १	गौरवको आयोजना २
आयोजना आरम्भ भएको मिति		
आयोजना सम्पन्न हुनु पर्ने मिति		
आयोजना सम्पन्न भएको मिति		
आयोजनाको कुल खर्च		
आयोजनामा सहयोग गर्ने मुलुक/सरकार/ निकाय		
आयोजनाबाट हुने प्रमुख उपलब्धिहरु		
आयोजना सम्पन्न हुने क्रममा देखिएका समस्याहरु		
तपाईको अनुभूति		

२. राजापुर नगरपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावलीहरुको देहायको तालिकामा लेखी उक्त ऐन वा नियमावली जारी गर्नु पर्ने खास कारण के हो ? नगरपालिकाका पदाधिकारी र सम्बन्धित जानकारहरुसँग सोधपुछ र अध्ययन गरी आफ्नो विचार समेतका आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

नगरपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावली	जारी गर्नु पर्ने खास कारण	कैफियत
१.		
२.		
३.		
४		
५		

३. लुम्बिनी प्रदेशको नक्सा बनाइ त्यहाँ भएको तपाईको जिल्ला र नगरपालिको नक्सामा प्रमुख पर्यटकीय स्थल, जिल्ला सदरमुकाम, प्रमुख सडक र बजार, प्रमुख नदी र गुफा आदि भरेर कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

४. राजापुरका लागि कर्णाली नदी 'बरदान हो वा अभिशाप ?' भन्ने विषयमा बादविवाद प्रतियोगिताको आयोजना गरी विषयको पक्ष र विपक्षमा आएका तर्कहरुलाई समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस् ।

५. राजापुर नगरपालिकास्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरु र खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री र खेलाडी संख्या तलको तालिकामा भरी सोको प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क.सं.	खेलका नामहरु	खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री	आवश्यक पर्ने न्यूनतम खेलाडी संख्या
१			
२			
३			

४			
५			
६			

६. कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने राजापुर नगरपालिकाका महानुभाव (साहित्यकार, कलाकार, समाजसेवी, खेलाडी, शिक्षाविद्, शिक्षक, वन तथा वातावरण विज्ञ आदि) हरु र उनीहरुले सम्पादन गरेका कामहरु तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क.सं	व्यक्तिको नाम	कार्य क्षेत्र	सम्पादन गरेका कार्यहरु
१			
२			
३			
४			
५			

७. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गाईपालन/भैसीपालन/हाँसपालन वा बेमौसमी तरकारीहरु (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी, लौका, साग आदि) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने तेलहन बाली (तोरी, तिल, अर्सी आदि को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. हस्त निर्मित सामाग्रीहरु (डोको, डेलिया, हेल्का आदि) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

१०.तपाईको घरमा को को हुनु हुन्छ ? उहाँहरूले के के काम गर्नु हुन्छ ? उहाँहरूले गर्ने कामले तपाई वा तपाईको परिवारलाई के कस्तो फाइदा भइरहेको छ वा फाइदा हुने देख्नु भएको छ ? घरका जेष्ठनागरिक वा आफूभन्दा अग्रजसँग सोधपुछ गरी यसबाट तपाईले सिकेको कुरालाई समेत समेटेर प्रतिबेदन बनाउनुहोस् ।

११.तपाईले आफू भविष्यमा के हुने उद्देश्य राख्नु भएको छ ? यो उद्देश्य राख्नुमा तपाईसँग हाल भएका के कस्ता सक्षमताहरूले तपाईको मनोबल बढाएका हुन् ? तपाईको यो उद्देश्यको बारेमा तपाइका परिवारका सदस्य र साथीहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाईले आफ्नो जविनको लागि गरिएको उद्देश्य निर्धारणले तपाईलाई के असर परेको छ ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.कस्तो जीवनलाई सन्तुलित जीवन भनिन्छ ? सन्तुलित जीवनले मानिसलाई कसरी खुसी प्रदान गर्न सहयोग गर्दछ ? यससम्बन्धमा आफ्नो टोलका केही जेष्ठ नागरिक र केही समकक्षीहरूको जमघट गराइ उनीहरूबाट व्यक्त विचारहरूलाई समेट्दै यसबाट तपाईले आर्जन गरेको अनुभूति र सिकाइलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१३.तपाईको परिवारको गोत्र र वंश के हो ? तपाईको पूर्खा तपाई अहिले भएको स्थानमा कहाँबाट आउनु भएको हो? तपाईको वंशजहरूको बसोबास विशेषगरी कहाँ कहाँ छ ? तपाईको मामातिरको र तपाईको परिवारतिरको वंश र गोत्र एउटै हो कि फरक हो ? विहेबारी लगायतका काम गर्दा गोत्र र वंशको ख्याल किन गर्ने गरिन्छ ? यसको कारण

के हो ? यो सम्बन्धमा तपाईका घरपरिवारका अग्रज लगायत समाजका मानिसहरुले के भन्छन् ? यसबाट तपाइले आर्जन गरेको नयाँ अनुभूति वा सिकाइ के हो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४. घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी विन वा पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार उक्त तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१५. आफूले देखेका र अरुसँग सोधपुछ गरी प्राप्त भएको विवरणको आधारमा हाम्रो राजापुर नगरपालिकामा भएका वनहरू कति प्रकारका छन् ? तिनीहरूको उद्देश्य के हो ? ती वनको संरक्षण गर्ने जिम्मेवार निकाय को हुन्छ आदिको बारेमा तलको तालिका भरी तयार भएको प्रतिबेदन कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

वनको किसिम वा प्रकार	नगरपालिकामा भएका त्यस्ता वनजङ्गलको नाम र ठेगाना	वनको उद्देश्य	संरक्षणको लागि जिम्मेवार निकाय
१.	१.		
२.	२.		
३.	३.		

१६. समाजमा भएको जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा, बालबिबाह, बालश्रम एवम् दाइजो प्रथाका कारण समाजमा के कस्ता समस्याहरु देखिएका छन् ? यस प्रकारका सामाजिक अपराधहरुलाई कसरी न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ ? यसको लागि तपाई र तपाईको विद्यालय लगायत नागरिक समाज, संघसंस्था र स्थानयि सरकारबाट यसको न्यूनिकरणका लागि के गरिएको छ र के गर्नुपर्दछ ? सम्बन्धित क्षेकाा विभिन्न महानुभावहरूको विचार सहित आफ्नो समेत विचार समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७. निम्नानुसार सूचि प्रयोग गरी हाम्रो विद्यालय भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, विद्यालय परिसर र भवनहरूको अवलोकन एवम् शिक्षकहरूसँग छलफल गरी एक प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	बेन्च डेस्क			

१८. कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् र मल बनाउने विभिन्न विधिमध्ये विद्यालयबाट निस्कने कुहिने फोहोरको प्रयोगबाट विन कम्पोष्टिङ वा पिट कम्पोष्टिङ मध्ये कुनै एक विधिबाट मल तयार गर्नुहोस् र आवश्यकता अनुसार करेसाबारी, पुष्पखेती, जडीबुटी खेती वा अन्य खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् ।

१९. पाँच समूहमा कक्षाका विद्यार्थीहरू विभाजन हुनुहोस् । तपसिलका कार्यहरू तपसिलका समूहले सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

समूहको नाम	समूहले गर्नुपर्ने कार्यहरु
ऊर्जा समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका प्रकार (सौर्य ऊर्जा, विद्युत आदि), ऊर्जाको प्रयोग सिकाइ, प्रशासनिक कार्य, कम्प्युटर सञ्चालन आदि)
पानी समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएको पानीको स्रोतहरू (धारा, कुवा, इनार, आकाशे पानी आदि), पानीको प्रयोग (सिँचाइ, पिउने, सफाइ गर्ने वा अन्य), पानीको संरक्षणका कार्यहरू
सरसफाइ समूह	विद्यालयको खेलमैदान, कक्षाकोठाको सरसफाइ आदि
फोहोरमैला व्यवस्थापन समूह	विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको प्रकार (कुहिने, नकुहिने, तरल, ग्याँस वा अन्य), फोहोरमैला व्यवस्थापनका उपायहरू
सिकाइ व्यवस्थापन समूह	बँगैचा, करेसाबारी, ऊर्जा (सौर्य, पानी) मा सिकाइको लागि प्रयोग
हरियाली प्रवर्धन समूह	वृक्षारोपण, पुष्पखेती, जडीबुटी खेतीको कार्य

२०.प्रविधिको प्रयोग (Google Search) गरी तल उल्लेखित महामारीसँग सम्बन्धित विवरण संकलन गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	महामारीहरू	महामारी पत्ता लागेको वर्ष	महामारी सुरु भएको देश	महामारीको कारण	मृत्यू भएका मानिस संख्या	औषधि	सुरक्षाका उपायहरू
१	ब्ल्याक डेथ						
२	प्लेग						
३	फ्लू						
४	कोभिड–१९						

२१. विपद्को समयमा सूचना अति आवश्यक हुन्छ । सूचनाको माध्यमबाट सामूहिक प्रतिकार्य समयमै हुन्छ । त्यसकारण जुनसुकै विपदमा प्रयोग हुने गरी तलको तालिकामा आकस्मिक सम्पर्क व्यक्ति र आकस्मिक सम्पर्क नम्बरहरू (Emergency Contact Numbers) खोजी कक्षामा टाँस्नुहोस् ।

क्र.सं.	सम्पर्क गर्नुपर्ने व्यक्ति	ठेगाना	सम्पर्क नम्बर

२२. नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाका स्वास्थ्यकर्मीलाई भेटी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, दादुरा र झाडापखाला कसरी सर्छन् र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू के हुन भनेर सोध्नुहोस् । सोको तलको खाका प्रयोग गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

रोगको विवरण	कोभिड	बर्ड फ्लू	डेङ्गु	झाडापखाला
रोग सर्ने कारण				
रोगबाट बच्ने उपाय				

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ को सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले विद्यार्थीहरुबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न/गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरु सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ। दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अंगको रुपमा मूल्यांकनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाईलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरुको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकताअनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ। जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिहरुको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ। यस अनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तथा स्वनिर्मित स्रोत र साधनहरुलाई शैक्षणिक सामग्रीको रुपमा प्रयोग गर्नु पर्छ। समयको माग बमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनु पर्छ र वेभमा आधारित सिकाइलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रुपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार प्रविधिका साधनहरुको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ।

कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरुलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरु र अन्य विषयहरु (नेपाली, अंग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ। स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तुहरु सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरुको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरुलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नु पर्ने छ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन समूहकार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनु पर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तुहरु विद्यार्थीहरुको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिक भन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ। स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रितीरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिहरुको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीहरुको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरुको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ। सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकेका व्यवहारहरुलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरुले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्धारा सिकारुको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रुपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्छ।

यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्नेछ :

- कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यस अन्तर्गत बहुविषयक (विषयहरु अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका

विषयवस्तुहरुमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्तअनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।

- पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्ने विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरल देखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण गर्ने) अनुरुप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकिकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरुसँग समेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरुको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ स्थान दिनु पर्ने छ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरुको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाईका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाईका लागि उनीहरुलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफै सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरुमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन वा निगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरुले स्थानीयतासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारुलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने छ ।
- सिकारुहरुले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरु एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीहरुको सहयोग र सहकार्यमा सिक्न तरिकाहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरु सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरुमा सहभागी गराउनुपर्ने छ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाई राख्न तथा युग सापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्य दृश्य सामग्रीहरु, विद्युतीय सामग्रीहरु तथा वेभमा आधारित सामग्री र विधिहरुलाई सकेसम्म प्रयोग गर्ने कोशिस गर्नुपर्ने छ ।

(ख) कक्षा ४-८ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

राजापुर नगरपालिका भित्रका सबै वडाहरुका स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई समेटी यस पाठ्यक्रममा विषयवस्तुहरु राखिएको हुँदा उक्त विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकासका लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आफ्नो घर, समुदाय, संघसंस्था, धार्मिक स्थल, पेसा र व्यवसायस्थल, विकासका पूर्वाधारहरु, वन सम्पदा, जलसम्पदामा भ्रमण गरी पञ्च ज्ञानेन्द्रीयद्वारा प्रत्यक्ष अवलोकन तथा प्रयोग गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गर्ने गरी शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रममा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न विद्यार्थीहरूले कथा, कविता, नाटक, समाचार, चिठी, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भचित्र, तालिका, तस्बिर, नक्सा, नमुना निर्माण, प्रयोग, फोटो जस्ता रोचक वस्तुहरू मार्फत् अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । विद्यार्थीहरूलाई कुनै पनि विषयवस्तु सिकाउँदा जीवन्त सिकाइ वातावरण

तयार गर्नु पर्दछ । यसका लागि शिक्षण सिकाइको विधि, पद्धति तथा उपागमलाई विद्यार्थी केन्द्रित र सामग्री केन्द्रित गर्दै प्रयोगात्मक क्रियाकलापबाट गरेर सिक्ने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ । अझ स्थानीय विषय स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ, पहिचान, पेसा व्यवसाय र प्रविधिसँग बढि नजिक तथा परिचित हुने भएकाले सान्दर्भिक शिक्षण सिकाइ मार्फत बालबालिकाहरुमा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन प्रयत्नशील रहनुपर्छ ।

आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ८ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरु सहजीकरण गर्न निम्न विधि र तरिकाहरुको प्रयोग गर्न सकिने छ ।

क्र.स.	शिक्षण विधि	प्रयोग गर्न सकिने विषयवस्तुहरु
१	प्रयोगात्मक विधि	गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरु यस विधि अन्तर्गत पर्दछन् । जस्तै : बिरुवा तथा जनावरको हेरचाह, वृक्षरोपन, पशुपालन, पंक्षीपालन, तरकारी खेती, गायन, वादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाद्वारा प्रदर्शन आदि ।
२	अवलोकन र परियोजना विधि	गरेर सिक्ने, सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, सिपको विकास हुने गरी एकल वा समूह, कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : स्थानीय सेवाहरुको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वन सम्पदा, नमुना निर्माण, पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठा बाहिर गरेर सिक्ने, पञ्च ज्ञानेन्द्रीयहरुको प्रयोगद्वारा सिक्ने क्रियाकलापहरु यस अन्तर्गत पर्दछन् ।
३	क्षेत्र भ्रमण विधि	कक्षाकोठा बाहिर रहेका वस्तुहरुको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीको अभिलेख राख्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि) । जस्तै : धार्मिक स्थल, पर्यटकीय क्षेत्र, वन सम्पदा, पोखरी, ताल, खेती (तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुस्पखेती), विभिन्न पालन (पशुपालन, पंक्षीपालन) आदि ।
४	छलफल विधि	कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रुपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सामुदायिक वनको महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरु, धार्मिक सम्पदाको संरक्षणका उपायहरु, बालबगैँचाको महत्त्व, हरित विद्यालयको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने पक्षहरु आदि ।
५	समस्या समाधान विधि	कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरु पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य यस विधिमा गरिन्छ । जस्तो : पुष्प खेती गने, बास वा बेतबासको चोयाबाट डालो बुन्ने, मकैको प्वाखबाट चकटी बुन्ने, वृक्षारोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि ।
६	प्रश्नोत्तर	जुनसुकै विषयवस्तुको उठान गर्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्र भ्रमण वा कक्षा कार्य वा समूह कार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुती अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र अन्तमा, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
७	घटना (मामला) अध्ययन	वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाइ प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्यांग, तरकारी खेती, कुखुरापालन आदि ।
८	प्रदर्शन विधि	कुनै वस्तु देखाएर सिकाउने विधि प्रदर्शन विधि हो । सामग्रीको अभाव भएको बेला शिक्षकले वस्तु वा चित्र प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन् । जस्तै : राजापुर नगरपालिकाको नक्सा आदि । यसमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शन समेत पर्दछ । जस्तै : तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालको भिडियो आदि ।
९	सोधखोज विधि	विद्यार्थीमा नयाँ नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक,

		आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
१०	कथाकथन विधि	विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : धार्मिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरुका साथै विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरुको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ । विधिहरुको साथै विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागितात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरुको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जसलाई निम्नअनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

(अ) मष्तिष्क मन्थन, (आ) जिग्सअ, (इ) सोच-जोडीमा छलफल-आदान प्रदान, (ई) जोडीमा पढाइ र जोडीमा सारांश, (उ) संक्षिप्त लेखन, (ऊ) परस्पर शिक्षण, (ए) घुलमिल/स्थिर/जोडी, (ऐ) ग्यालरी हिडाइ, (ओ) फिसबल छलफल, (औ) टी/कपि ब्रेक विचार आदान प्रदान, (अं) प्यानल छलफल आदि ।

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमितरुपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरुलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्रभ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत सलंग्न गराई सोही बमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको एकिन गर्नुपर्ने हुन्छ र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नु पर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ । आधारभूत तहको विद्यार्थी मूल्याङ्कलाई कक्षा १ -३ को मूल्याङ्कन र कक्षा ४-८ को मूल्याङकनमा विभाजन गरी चर्चा गरिएको छ ।

(क) कक्षा १—३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

कक्षा १—३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नु पर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका

लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने र दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्तालगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात, विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य र प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्याङ्कन गर्ने साधन (Tools of Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य र प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिकाहरु अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरु प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
अपर्याप्त (Insufficent)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्छ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट

पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनु पर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनःअभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइक्षेत्रका सिकाइउपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षणपश्चात् सो सिकाइक्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिसमेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरसहित विषयक्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसै गरी मुख्य व्यवहारकुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरिन्छ ।

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लगि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

(ई) विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन र प्रयोग

(१) विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अभिलेखहरु :

- प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यतिनै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

(२) विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकाको प्रयोग किन ?

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन,
- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन,
- अभिभावकले विद्यार्थीको कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न,
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न,
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न,

(ऊ) विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका

(१) मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।

(२) हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

(३) सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।

(४) सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

(५) विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

(६) उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स.	**उपलब्धि प्रतिशत**	स्तरीकृत अङ्क	**अक्षरमा उपलब्धिस्तर**	**उपलब्धि स्तरको व्याख्या**
१	**९० र सोभन्दा माथि**	४.०	A+	**सर्वोत्तम** (Outstanding)
२	**८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम**	३.६	A	**अत्युत्तम** (Excellent)
३	**७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम**	३.२	B+	**उत्कृष्ट** (Very Good)
४	**६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम**	२.८	B	**उत्तम** (Good)
५	**५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम**	२.४	C+	**सन्तोषजनक** (Satisfactory)
६	**४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम**	२.०	C	**ग्राह्य** (Acceptable)
७	**३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम**	१.६	D	**आधारभूत** (Basic)
८	**३५ भन्दा कम**	-	NG	**अवर्गीकृत** (Not Graded)

(७) कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\textbf{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४–८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै किसिमका मूल्याङ्कन गरिनेछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजूसूची, श्रेणी मापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यावहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात् पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइ स्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नु पर्दछ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि.नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अंक भार
१	सहभागिता	४
२	प्रयोगात्मक ⁄ परियोजना	३६
	(क) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको तयारी (योजना)	६
	(ख) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य सञ्चालन र प्रतिवेदन ⁄ चार्ट तयारी ⁄ चित्र ⁄ तालिका तयारी र अभिलेखीकरण	२०
	(ग) परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण	६

	(घ) अन्तर्वार्ता	४
३	त्रैमासिक परीक्षा	१०
	जम्मा	५०

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कूल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिनेछ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अङ्क समावेश गरिनेछ ।

द्रष्टव्य :

- सहभागिताअन्तर्गत उपस्थिति तथा सिकाइमा सहभागिता र सक्रियता पर्दछन् ।
- आन्तरिक मूल्याङ्कन तोकिएको भारमा नै गर्नुपर्ने छ । उक्त भारअनुसार नै अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीलाई नतिजाको ग्रेडसिट दिन सकिने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षालाई ५० प्रतिशत अङ्कभारमा सञ्चालन गरी तोकिएको १० प्रतिशत अङ्कभारमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षामा सुरुदेखि पठनपाठन भएका सबै पाठ तथा एकाइबाट बाह्य परीक्षाको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानेर प्रश्न निर्माण गरी परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- एक शैक्षिक सत्रमा दुईओटा त्रैमासिक परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । उक्त परीक्षाको नतिजालाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समावेश गर्नुपर्ने छ ।
- वार्षिक रुपमा विद्यार्थीलाई ग्रेड सिट प्रदान गर्दा आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत अङ्कभार (सहभागिता ४, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य ३६, त्रैमासिक परीक्षा १०) को छुट्टै ग्रेड तथा बाह्य परीक्षाको ५० अङ्कभारको छुट्टै ग्रेड कायम गरी आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कन दुवैको औसत ग्रेड पोइन्ट (**Grade Point Average-GPA)** कायम हुने गरी ग्रेड सिट तयार गर्नुपर्ने छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा आवश्यकताअनुसार दृश्य तथा ठुला मुद्रित सामग्री, स्पर्शात्मक सामग्रीलगायतको उपयोग गर्नुपर्ने छ । प्रतिक्रियामा आधारित मूल्याङ्कनका लागि उपकरण, टङ्कण, साङ्केतिक भाषा वा सङ्केत प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्नुपर्ने छ । कठिन तहको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई उनीहरूको स्तर, रुचि र आवश्यकताका आधारमा समय तालिका बनाई सोअनुसार मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको नतिजा विवरण (Grade Sheet) यसप्रकार हुने छ :

विद्यालयको नाम : ....

विद्यार्थीको नाम : लिङ्ग :......................

कक्षा : .... रोल न.......... जन्म मिति :

नतिजा विवरण (Grade Sheet)

क्र.सं	विषय	पाठ्य घण्टा	ग्रेड	ग्रेड पोइन्ट	अन्तिम ग्रेड	कैफियत
१	नेपाली (सैद्धान्तिक) नेपाली (आन्तरिक)	२.५ २.५				
२	अङ्ग्रेजी (सैद्धान्तिक) अङ्ग्रेजी (आन्तरिक)	२.५ २.५				
३	गणित (सैद्धान्तिक)	२.५				

	गणित (आन्तरिक)	२.५				
४	विज्ञान तथा प्रविधि (सैद्धान्तिक) विज्ञान तथा प्रविधि (आन्तरिक)	२.५ २.५				
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (सैद्धान्तिक) सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (आन्तरिक)	२.५ २.५				
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (सैद्धान्तिक) स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (आन्तरिक)	१.५ १.५				
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय (सैद्धिान्तिक) मातृभाषा वा स्थानीय विषय (आन्तरिक)	२ २				
ग्रेड पोइन्ट औसत (Grade Point Average-GPA) =						

विषय शिक्षकको हस्ताक्षर : प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर

नाम : मिति : नाम :

(आ) आवधिक मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा तपसिलको विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा गरिनेछ । यस पाठ्यक्रममा कक्षा ४– ८ को विशिष्टीकरण तालिका विकास गरिएको छ । यसको आधारमा अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णांकको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा

यस स्थानीय पाठ्यक्रम (हाम्रो भौंरा राजापुर) मा समावेश गरिएका विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र उक्त क्षेत्र/थिमका निम्ति निर्धारण गरिएको अनुमानित वार्षिक कार्यघण्टा निम्न बमोजिम रहेको छ ।

(क) विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा (कक्षा १, २ र ३)

क्र.स.	**क्षेत्र/थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	राजापुरको परिचय	२७	२७	२७
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु	२७	२७	२७
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२६	२६	२६
४	खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२७	२७	२७
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२७	२७	२७
६	सामाजिक चुनौतिर विपद् व्यवस्थापन	२६	२६	२६
जम्मा		**१६०**	**१६०**	**१६०**

(ख) विषयवस्तुको एकाइ र अनुमानित कार्यघन्टा (कक्षा ४ र ५)

क्र.स.	**क्षेत्र थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**	
		कक्षा ४	कक्षा ५
१	राजापुरको परिचय	२१	२१
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु	२२	२२
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२१	२१
४	खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२२	२२
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२२	२२
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२०	२०
जम्मा		**१२८**	**१२८**

(ग) विषयवस्तुको एकाइ र अनुमानित कार्य घण्टा (कक्षा ६, ७ र ८)

क्र.स.	**क्षेत्र/एकाइ**	**अनुमानित कार्य घण्टा**		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	राजापुरको परिचय	२१	२१	२१

२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु	२२	२२	२२
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२१	२१	२१
४	खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२२	२२	२२
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२२	२२	२२
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२०	२०	२०
	जम्मा	**१२८**	**१२८**	**१२८**

अनुसूची १

स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम
कक्षा १

विषय : स्थानीय (हाम्रो भौंरा राजापुर) **विद्यार्थीको नाम :** **रोलनम्बर :**

१. राजापुरको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर				
४. आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. राजापुर नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
६. राजापुर नगरपालिकाको नक्सा हेरी कार्यालयको अवस्थिति बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
७. हाम्रो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न र चिन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९. आफ्नो गाउँटोलको बरघरको नाम भन्न र चिन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. हाम्रा धार्मिक सम्पदाहरु- ठन्‍व्वा, मर्वा, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिदको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. सांस्कृतिक सम्पदा- पञ्चे बाजा, मन्ड्रा (मादल), मञ्जिरा, ढोल्की, डफ, कस्टार, खैंजरी, को पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
४. स्थानीय नाचगान र बाजाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय चाडपर्वको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. घरेलु माटाका भाँडाहरु पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रो पेशा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	ीमति	अङ्कन
१. आफ्नो परिवारका सदस्यहरुले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्नबालीहरुको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौँ) गर्न।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने दलहन बालीहरुको पहिचान (केराउ, चना, मसुरो, मास, अरहर, भटमास) गर्न।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारीहरु (आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम आदि) को पहिचान गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. हस्त निर्मित सामग्रीहरुकोको नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	ीमति	अङ्कन
१. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी र स्वभावहरु बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र तिनीहरुका आनीबानी स्वभावहरुमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
३. आफूलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरुको विवरण बताउन ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. असल एवम् मन पर्ने मानिसहरुका आनीबानी र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको गर्ने अभ्यास गर्न ।	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
५. स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
६. घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु बताउन ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
७. योगअन्तर्गत प्राणायाम र आसनहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
८. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरुको पहिचान र प्रयोग गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
९. उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरुको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरु चिन्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरुको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
६..घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानीहरुको बारेमा बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरु जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो), शीतलहर, हावाहुरी आदिबाट हुने विपदहरुको चित्रात्मक पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरु जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदीको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. कक्षाकोठा,विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरु जस्तै चोटपटक, करेन्ट, आगलागि, भुकम्प आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरु बताउने र सोको अनुसरण गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची २

कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : २ विषय : स्थानीय (हाम्रो भौंरा राजापुर) विद्यार्थीको नाम : रोलनम्बर :

१. राजापुरको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिका रहेको ठेगाना, स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरुको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
२. आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरु, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरुको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरुको नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. राजापुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरुको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. बर्दिया जिल्लाको नक्सामा राजापुर नगरपालिका छुट्याउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, नाला, झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. राजापुरको सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९. आफ्नो वडाका बरघरको संख्या बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिकाको केन्द्र रहेको राजापुर बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरुका पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. हाम्रो गाउँघरमा बिभिन्न जातजातिले नाचिने नाचहरुको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. हाम्रा समुदायमा रहेका बिभिन्न जातजाति र भाषाभाषिहरुको भेषभुषा र चाडपर्वको बारेमा बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. हाम्रो स्थानीय चलनचल्तीमा आएका भान्साका बिभिन्न सामग्रीहरुको पहिचान गरि यसको प्रयोग बारेमा बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हस्त निर्मित सामग्रीहरुको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. छिमेकी परिवारका सदस्यहरुले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय स्तरमा लगाइने बेमौसमी बालीहरु (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय अन्नबालीहरुको (धान, मकै, गहुँ, जौं) परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. तरकारीहरु (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भान्टा, करेला, लौका, फर्सी,कुपिन्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नाता सम्बन्धका मानिसहरुको आनीवानी बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरुको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुशरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आसन, ध्यान र प्राणायमहरु (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. अशक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९.जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरु बताउर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरुको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. गाँउघरमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरु पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर				
४. विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. वातावरण र विकासको सामान्य परिचय दिन	अवलोकन				
६. फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न	अवलोकन				
८. फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, सर्पदशं शीतलहर, लु, जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. घरभित्र हुने जोखिमहरु (छत, भऱ्याङ, बरण्डा,हातहतियार आदिको परिचय दिने ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरु बताउन र अनुशरण गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. कक्षाकोठा,विद्यालय,घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट,चट्याङ, बाढि पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरु बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ३
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : ३ विषय : स्थानीय (हाम्रो भौंरा राजापुर) विद्यार्थीको नाम : रोलनम्बर :

१. राजापुरको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो वडाको परिचय सहित आफ्नो वडाध्यक्षको प्रमुख कामहरु उल्लेख गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. राजापुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरु बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको सामान्य परिचय दिन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. राजापुर नगरपालिका भित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरुको परिचय दिन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
६. लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा राजापुर नगरपालिकाको अवस्थिति बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरुको नाम र अवस्थिति भन्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
८. आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरुको नाम र तिनीहरुको महत्त्व भन्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
९. वडाभित्र रहेका मुख्य ताल/खोला र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
१० आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
११. भौंरा क्षेत्रको परिचय दिन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
१२. बरघरको महत्त्व बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिका भित्रका जातजातिहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. राजापुर नगरपालिका भित्र नाचिने बिभिन्न नाचहरुको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. हाम्रो भान्साका परिकारहरुको विशेषता बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				

४. आफ्ना वडामा या छिमेकी वडामा रहेका सामुदायिक बनजंगलको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हाम्रा स्थानीय सामाग्रीहरु : मन्द्री, गोन्द्री, गोंरी, बेंर्रा, सिर्हट्टा, डोली, चन्डोल, लस्री, खटिया, सुप्पा, हरजुवा, ह्यांगा, किल्वाही, बह्री, डोक्नी, ब्याना, सिकहर, बहिंगा, अट्वा, छिट्नी, घर, डोंर्वा आदिको परिचय र उपयोगिता बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
६. बिभिन्न जातजातिहरुको भेषभुषा र गरगहनाहरुको नाम बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. मसलाजन्य बाली (मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, पुदिना) को सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अर्सी ,तिल, केराउ, भटमास आदि) को सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, मकै) को सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जातोँ, ढिकी, कोल) को सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर				
६. परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो- ट्याक्टर, ढिकीजाँतो- मिल) को तुलना गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. साथी र समुदायका मानिसहरुको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतिकरण गरेर प्रदर्शन गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरु मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				

७. समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानी र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरुको बारेमा बताउन र सोको अनुशरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. राजापुर नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	प्रश्नोत्तर				
५. घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरुको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर				
८. घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९. वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपत् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानी र यसबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. विपदको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, भऱ्याङ्ग, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने सक्ने जोखिमहरुको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. विद्यालयभित्र हुन सक्ने जोखिमबाट सावधानी अपनाउन	अवलोकन				

६. भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ४
स्थानीय विषय हाम्रो भौंरा राजापुरको विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ४–८

पूणाङ्क : ५०   समय : २ घण्टा

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण

एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	राजापुरको परिचय	२१	८	१			१	१							१	२	१	१	२	२	४	८
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु	२२	९	१	१			१							१	१	२	१	१	४	४	९
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२१	८	१			१	१			१			१		२	३		२	६		८
४	खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२२	९	१				१			१	१				१	२	१	१	४	४	९
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२२	९				१		१	१	१		१			३	१	१	३	२	४	९
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२०	७		१		१					१				१	१	१	१	२	४	७
जम्मा		**१२८**	**५०**	४	२		४	४	१	१	३	२	१	१	२	१०	१०	५	१०	२०	२०	५०

प्रश्न सङ्ख्या, अङ्कभार र समय तालिका

क्र.स.	प्रश्नको प्रकार	प्रश्न सङ्ख्या	प्रति प्रश्न अङ्कभार	जम्मा अङ्कभार	समय
१	अति छोटो प्रश्न	१०	१	१०	२ घण्टा
२	छोटो प्रश्न	१०	२	२०	
३	लामो प्रश्न	५	४	२०	
जम्मा		२४		५०	

द्रष्टव्य :

- सामान्यतया ज्ञान तहका प्रश्न २० प्रतिशत, बोध तहका प्रश्न ३० प्रतिशत, प्रयोग तहका प्रश्न ३० प्रतिशत र उच्च दक्षताका प्रश्न २० प्रतिशत हुनेछन् । तर संज्ञानात्मक क्षेत्रका तहहरूभित्र समेत ±२ हुन सक्नेगरी प्रश्न निर्माण गर्न सकिने छ ।
- उच्च दक्षताअन्तर्गत विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना रहने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।

अनुसूचि नं. ५

स्थानीय पाठ्यक्रम 'हाम्रो भौंरा राजापुर' निर्माणका लागि लेखन समूहको विवरण

एकाइको नाम	क्र.सं.	सहभागीको नाम	कार्यरत विद्यालय	मोवाइल नम्बर
एकाइ एक : राजापुरको परिचय	१	प्रेमबहादुर वि.क.संयोजक	किसान मा.वि. खल्लाजयपुर वडा नं ५	९८४९७२२०६७
	२	राजेश चौधरी,	वडाध्यक्ष, राजापुर नपा वडा नं ८	९७६५५२२०५८
	३	राजकुमार बस्नेत	पदमकुमारी मा.वि. जयपुर वडा नं.५	९८६६८५७१३४
एकाई दुई : हाम्रो कला, संस्कृति र सम्पदा	१	सोमप्रसाद चौधरी, संयोजक	कार्यक्रम अधिकृत यूनिक नेपाल, राजापुर -२	९८५८०२२६४६
	२	रामचन्द्र चौधरी	वडाध्यक्ष, वडा नं २, राजापुर न.पा.	९७६५५२२०५२
	३	राजकुमार रेग्मी	प्र.अ. भीमसेन आ.वि. कोइली -८	९८४८०३६५४८
	४	रमेश दहित	वडाध्यक्ष, वडा नं ५, राजापुर न.पा.	९८४८०५६९२०
	५	राजेश कुमार चुकाहा,	शिक्षक, ने.रा.आ.वि. बदालपुर -५	९८४३०५५७४५
एकाइ तीन : हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि	१	राजकुमार खड्का, संयोजक	प्रा.स. शिक्षा शाखा, राजापुर न.पा.	९८४७७२०२१०
	२	सरोजकुमार झा,	अमर शहीद दशरथ चन्द मा.वि.	९८४८०४३९५३
	३	सुनिता चौधरी	जनचेतना मा.वि.	९८४८०६५२८०
	४	बाबुराम चौधरी	निवृत्त शिक्षक	९८४८२९६०४३
एकाइ चार : खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	१	असराज न्यौपाने, संयोजक	वडाध्यक्ष, वडा नं. ६, राजापुर न.पा.	९७६५५२२०५६
	२	जयश्री दहित	शिक्षक, मानपुर मा.वि. टपरा -८	९८४८०४४३५४
	३	लक्ष्मीकुमारी चौधरी	शिक्षक, कालिका मा.वि. चनौरा -१	९८४८४०३१८३
	४	सागर घिमिरे	कर्मचारी, जनचेतना मा.वि. मङ्गलपुर	९८६५८८४८८८
एकाइ पाँच : हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	१	पर्बानन्द न्यौपाने, संयोजक	अमर शहीद दशरथ चन्द मा.वि.	९८४८१५६७०६
	२	वीरेन्द्र चौधरी	ने.रा. आ.वि. टेडिया,	९८४८४८६२६९
	३	बिनोद गौतम	निवृत्त शिक्षक	९८४८०६७०८१
	४	खुशिराम थारु	सूचना प्रविधि अधिकृत, राजापुर न.पा.	९८४८१७०५८१
एकाइ छ : सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापन	१	विष्णुप्रसाद थारु, संयोजक	वडाध्यक्ष, वडा नं.९, राजापुर न.पा.	९८५८०६०३०९
	२	शिबलाल थारु	वडाध्यक्ष, वडा नं. १०, राजापुर न.पा.	९७०५५२२०६०
	३	बलराम भण्डारी	शिक्षक,	९९४८०६५८०५
	४	खुशिराम थारु	सूचना प्रविधि अधिकृत, राजापुर न.पा.	९८४८१७०५८१

विशेष उपस्थिति : १. दिपेश थारु, नगर प्रमुख, राजापुर नगरपालिका, ९८५८०२६२१०
२. मनकला चौधरी, नगर उपप्रमुख, राजापुर नगरपालिका, ९८१२४४६६७८५
३. दलबहादुर चौधरी, शिक्षा शाखा अधिकृत, राजापुर नगरपालिका, ९८४४७०१२४२
४. शिबलाल पाण्डे, अध्यक्ष, स्याक नेपाल, बाँके
५. लक्ष्मीप्रसाद शर्मा, परियोजना प्रमुख, सिकाइ परियोजना, स्याक नेपाल, बाँके, ९८५८०२८८५१